

AĞRI İBRAHİM ÇEÇEN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
VE
ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
ORTAK YÜKSEK LİSANS PROGRAMI
İLKÖĞRETİM ANA BİLİM DALI
SOSYAL BİLGİLER EĞİTİMİ BİLİM DALI

PORTEKİZ'DE İLK VE ORTA DERECELİ OKULLARDA
COĞRAFYA EĞİTİM VE ÖĞRETİMİNİN MÜFREDAT, METOT VE
ARAÇ-GEREÇLER AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

The Evaluation of Primary and Secondary Geography Education in Portugal:
Curriculum, Methods and Technologies

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Mehmet ÇİFTÇİ

Danışman: Yrd. Doç. Dr. Sinan KOCAMAN

AĞRI - 2014

KABUL VE ONAY TUTANAĞI

Yrd. Doç. Dr. Sinan KOCAMAN danışmanlığında, Mehmet ÇİFTÇİ tarafından hazırlanan “PORTEKİZ’DE İLK VE ORTA DERECELİ OKULLARDA COĞRAFYA EĞİTİM VE ÖĞRETİMİNİN MÜFREDAT, METOT VE ARAÇ-GEREÇLER AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ” başlıklı çalışma 08.08.2014 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından İlköğretim Ana Bilim Dalı Sosyal Bilgiler Eğitimi Bilim Dalı’nda Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan : Yrd. Doç. Dr. Sefa YILDIRIM

İmza:

Danışman : Yrd. Doç. Dr. Sinan KOCAMAN

İmza:

Jüri Üyesi : Yrd. Doç. Dr. Alperen KAYSERİLİ

İmza:

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

.. / .. / ..

Prof. Dr. Kemal POLAT

Enstitü Müdürü

TEZ ETİK VE BİLDİRİM SAYFASI

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “PORTEKİZ’DE İLK VE ORTA DERECELİ OKULLARDA COĞRAFYA EĞİTİM VE ÖĞRETİMİNİN MÜFREDAT, METOT VE ARAÇ-GEREÇLER AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ” başlıklı çalışmanın, tarafımdan, bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden olduğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve onurumla doğrularım.

Tezimin kâğıt ve elektronik kopyalarının Atatürk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım.

Lisansüstü Eğitim-Öğretim yönetmeliğinin ilgili maddeleri uyarınca gereğinin yapılmasını arz ederim.

- ☒ Tezimin tamamı her yerden erişime açılabilir.
- ☐ Tezim sadece Atatürk Üniversitesi yerleşkelerinden erişime açılabilir.
- Tezimin yıl süreyle erişime açılmasını istemiyorum. Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezimin tamamı her yerden erişime
- ☐ açılabilir.

08/08/2014

Mehmet Çiftçi

ÖZET

YÜKSEK LİSANS TEZİ

PORTEKİZ’DE İLK VE ORTA DERECELİ OKULLARDA COĞRAFYA EĞİTİM VE ÖĞRETİMİNİN MÜFREDAT, METOT VE ARAÇ-GEREÇLER AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

Mehmet ÇİFTÇİ

2014, 113 sayfa

Avrupa Birliği üyesi olan Portekiz, geçmişinden gelen sosyal, kültürel ve ekonomik gelişmişliğin vermiş olduğu refah düzeyinin yüksek olmasıyla eğitim alanında önemli adımlar atmıştır. Portekiz’de eğitim genel olarak Eğitim ve Bilim Bakanlığı tarafından yürütülmektedir. Ayrıca başkent dışındaki yerlerde de Eğitim ve Bilim Bakanlığı’nın alt bünyesinde bulunan farklı yetkili kurum ve örgütler vardır.

Portekiz’de temel eğitim ve ortaöğretimde ortalama 180 iş gününü bulan bir eğitim yılı üç dönem halinde verilmektedir. Bu durum ise öğrencilerin okuldan uzun bir süre ayrı kalmalarını önlemekte, derslere yönelik motivasyonlarını yüksek tutmaya yardımcı olmaktadır.

Portekiz’de coğrafya bilimi köklü bir yapıya sahip olmasına rağmen günümüzde istenilen seviyede değildir. Bunun en önemli sebeplerinden biri ekonomik problemler olup, diğer önemli sebep ise nüfusun durağanlığından dolayı yeni okul binalarına ihtiyaç duyulmamasıdır. Ekonomik krizden dolayı Portekiz’de coğrafya bilimi modern anlamda ders olarak işlenememektedir. Modern ders araç-gereçlerine ulaşamamakta, coğrafya geleneksel kalıpların dışına çıkamamaktadır. Yine yaşlı nüfusun fazlalığı ve nüfusun artma hızının çok düşük olmasından dolayı okul binaları genel itibariyle eski yapılardan oluşmakta ve yeni bina yapımına gerek duyulmamaktadır.

Portekiz’de coğrafya biliminin önünde ki en büyük engellerden biri temel eğitimdeki sınıflarda coğrafya dersinin haftalık birkaç saat olmasıdır. Bir diğer önemli engel ise coğrafya dersi öğretmenleri ile tarih dersi öğretmenlerinin formasyon eğitiminin birlikte verilmesidir. Coğrafya dersi öğretmenleri Coğrafya Eğitimi ile ilgili yaşadıkları problemleri Portekiz Coğrafyacılar Derneği aracılığıyla çözmeye çalışmaktadırlar.

Anahtar Kelimeler: Coğrafya Eğitimi, İlk ve Orta Dereceli Okullar, Portekiz.

ABSTRACT

MASTER THESIS

THE EVALUATION OF PRIMARY AND SECONDARY GEOGRAPHY EDUCATION IN PORTUGAL: CURRICULUM, METHODS AND TECHNOLOGIES

Mehmet ÇİFTÇİ
2014, 113 pages

Portugal, a member of European Union, has taken important steps in the field of education thanks to its high level of welfare provided by the social, cultural and economic development coming from its past. In Portugal, the education is generally managed by the Ministry of Education and Science. In addition, in places apart from the capital, there are different authorized bodies and organizations included in the Ministry of Education and Science.

In Portugal, an academic year that lasts 180 days in average in primary and secondary education, is given in three periods. This prevents the students from remaining separate from the school for a long time, and helps them keep their motivations on lessons high.

Even though the geographical sciences in Portugal, has a rooted structure, yet it is not at the desired level at the present time. One of the most important reason of this, is economic problems, and another important reason is that; new school buildings are not needed due to the stability in population. Because of the economic crisis, the geographical sciences in Portugal, cannot be taught as a lesson in the modern sense. It is not possible to Access modern lesson materials and thus, the geography cannot go beyond traditional patterns. Again, due to the overpopulation of elders and because the population growth rate is very low; school buildings are generally composed of old structures and so, the construction of new buildings, is not required.

One of the major obstacles standing before the geographical sciences is that; the geography lessons in primary education are given for only a couple of hours in a week. Another significant obstacle is that; history and geography teachers receive their formation education together. Geography teachers try to solve the problems they face

regarding the Geographic Education, by means of Portuguese Association of Geography Teachers.

Key Words: Geography Education, Primary and Secondary Schools, Portugal.

ÖNSÖZ

Coğrafya bilimi sahip olduğu teknolojik araç ve metotlardan dolayı birçok alanda bizlere büyük kolaylıklar sağlamaktadır. Ayrıca coğrafya bilimi, çeşitli kaynakların kullanımından ortaya çıkan farklı problemlerin çözümü için gerekli olan bilginin oluşmasında rol almaktadır. Bu nedenle coğrafya bilimi insanlık adına önemli bir yere sahiptir.

Bu çalışma uluslararası eğitim alanında yapılmıştır. Çalışmanın asıl amacı bir Avrupa Birliği üyesi olan ve geçmişinde çok büyük coğrafyacılar sahip olan Portekiz’de genel eğitim sistemine ve ilköğretimde coğrafya eğitimine ışık tutmaktır.

Tez konusunun seçilmesinden araştırmanın her aşamasına kadar her türlü yardımı benden esirgemeyip tez ile ilgili yapmış oldukları değerlendirme ve yönlendirmeleri için değerli danışmanım Yrd. Doç. Dr. Sinan KOCAMAN başta olmak üzere Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi Eğitim Fakültesi Sosyal Bilgiler Eğitimi Anabilim Dalı’nda görev yapan hocalarıma şükranlarımı sunarım.

Portekiz’de bulunmamda ve orada araştırmalarımı yapmamda gerek maddi gerekse manevi olarak yardımda bulunan ve beni hiçbir zaman yalnız bırakmayan Sayın İbrahim Çeçen Beyefendi başta olmak üzere İbrahim Çeçen Vakfı Yönetim Kurulu Başkanı Sayın Günseli ÇEÇEN Hanımefendiye, İbrahim Çeçen Vakfının Müdiresi Sayın Yrd. Doç. Dr. Meral DİNÇER Hanımefendiye ve vakfın tüm çalışanlarına teşekkürü bir borç bilirim. Son olarak çalışmam boyunca benden maddi manevi desteklerini esirgemeyen ve her zaman benimle olan aileme sonsuz teşekkürler ederim.

Ağrı - 2014

Mehmet ÇİFTÇİ

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY TUTANAĞI	i
TEZ ETİK VE BİLDİRİM SAYFASI	ii
ÖZET.....	iii
ABSTRACT.....	iv
ÖNSÖZ	vi
TABLOLAR DİZİNİ	x
ŞEKİLLER DİZİNİ.....	xi
KISALTMALAR VE SİMGELER LİSTESİ	xii

BİRİNCİ BÖLÜM

1. GİRİŞ	1
1.1. Portekiz'in Kısa Tarihçesi.....	1
1.2. Portekiz'in Coğrafi Özellikleri.....	3
1.3. Portekiz'in Siyasi Yapısı ve Yönetim Şekli.....	4
1.4. Problem Durumu	5
1.5. Araştırmanın Amacı	6
1.6. Araştırmanın Önemi.....	6
1.7. Araştırmanın Yöntemi.....	7
1.7.1. Veri Toplama Süreci.....	7
1.7.2. Verilerin Analizi	7
1.7.3. Gözlem.....	8
1.7.4. Döküman İncelemesi	8
1.8. Varsayımlar	8
1.9. Sınırlılıklar	9
1.10. Tanımlar	9
1.11. Uluslararası Coğrafya Eğitimi İle İlgili Yapılmış Araştırmalar.....	10

İKİNCİ BÖLÜM

2. BULGULAR VE YORUM.....	12
2.1. Portekiz Genel Eğitim Sistemi	12
2.1.1. Portekiz'de Eğitimin Tarihsel Gelişimi	12

2.1.2. Eğitimin Yasal Durumu	15
2.1.2.1. Portekiz Anayasası'nda eğitim	15
2.1.2.2. Eğitim ile ilgili genel yasal düzenlemeler	17
2.1.3. Eğitim Sisteminde Yetkili Kurum ve Örgütler	18
2.1.4. Eğitim Sisteminin Yapısı ve Organizasyonu	19
2.1.4.1. Okula başlama yaşı ve süresi	19
2.1.4.2. Öğrenim süresi ve tatiller	19
2.1.4.3. Haftalık ve günlük ders süreleri	21
2.1.4.4. Okul ve ulaşım ücretleri	21
2.1.4.5. Ders kitapları	22
2.1.4.6. Öğrenci başarısının ölçülmesi	23
2.1.5. Okul Kademeleri ve Türleri	25
2.1.5.1. Okul öncesi eğitim	25
2.1.5.2. Temel eğitim	26
2.1.5.2.1. Birinci kademe (1º Ciclo)	27
2.1.5.2.2. İkinci kademe (2º Ciclo)	28
2.1.5.2.3. Üçüncü kademe (3º Ciclo)	29
2.1.5.2.4. Orta öğretim	31
2.1.5.2.5. Genel liseler	31
2.1.5.2.6. Mesleki liseler	32
2.1.5.2.7. Yükseköğretim	32
2.1.6. Eğitim Sisteminde Öğretim Programları	33
2.1.7. Eğitim Sisteminde Denetim ve Finansman	36
2.1.7.1. Eğitim sisteminde denetim	36
2.1.7.2. Eğitim sisteminde finansman	37
2.1.8. Eğitimde Problemler	40
2.1.8.1. Ekonomik kriz	40
2.1.8.2. Kültürel çeşitlilik	40
2.1.8.3. Kuşak farkı	41
2.1.8.4. Öğretmen adaylarının istihdamı problemi	41
2.1.9. Öğretmen Yetiştirme	41

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. PORTEKİZ’DE COĞRAFYA EĞİTİMİ	44
3.1. Portekiz’de Coğrafya Eğitiminin Tarihsel Süreci	44
3.2. Portekiz’de Coğrafya Eğitiminin Standartları.....	50
3.3. Portekiz’de Coğrafya Öğretim Programı	52
3.3.1. Coğrafya Eğitimi ve Müfredatının Temel Amaçları	52
3.3.2. Temel Eğitim Coğrafya Müfredatı	55
3.3.2.1. Birinci kademe coğrafya müfredatı	56
3.3.2.2. İkinci kademe coğrafya müfredatı	59
3.3.2.3. Üçüncü kademe coğrafya müfredatı	62
3.3.3. Orta Öğretim Coğrafya Müfredatı	65
3.4. Coğrafya Eğitiminin İçerik Analizi.....	67
3.5. Coğrafya Derslerinin Değerlendirilmesi	71
3.6. Coğrafya Eğitiminde Kullanılan Metotlar	77
3.7. Coğrafya Eğitiminde Kullanılan Araç-Gereç ve Yardımcı Materyaller	80
3.7.1. Haritalar, Atlaslar ve Küreler	80
3.7.2. Sınıflar	82
3.7.3. Kitaplar	82
3.7.4. Pano ve Fotoğraflar.....	85
3.7.5. Maket ve Modeller.....	86
3.7.6. Bilgisayar ve İletişim Teknolojileri	86
3.7.7. Coğrafi Bilgi Sistemleri.....	88

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. SONUÇ VE ÖNERİLER	89
4.1. Coğrafya Eğitiminin Sorunları	89
4.2. Öneriler	90
4.3. Sonuç.....	91
KAYNAKÇA.....	95
ÖZGEÇMİŞ	100

TABLÖLAR DİZİNİ

Tablo 2.1.İlköğretim ve Ortaöğretimde Okul Süreleri - Tatil Tarihleri(2013/2014).....	20
Tablo 2.2.Eğitim Kademelerindeki Bir Ders Saati İle Haftalık Öğretim Saatleri.	21
Tablo 2.3.Temel Eğitim Birinci Kademe Müfredatı.....	34
Tablo 2.4.Temel Eğitim İkinci Kademe Müfredatı.....	34
Tablo 2.5.Temel Eğitim İkinci Kademe Müfredatı.....	35
Tablo 2.6. Portekiz’de Eğitim ve Bilim Bakanlığı Bütçesi.....	38
Tablo 2.7. Portekiz Eğitim ve Bilim Bakanlığı Bütçesinde Yer alan Sosyal Harcamalar.....	39
Tablo 2.8. 2006-2007’de Portekiz’de Eğitim Kurumlarının Sayısı.	39
Tablo 2.9. Portekiz’de Kademe Kademe Öğretmen Yetiştiren Kurumlar	43
Tablo 3.1. 2001 Yılından Beri Üçüncü Kademe (Ortaöğretim) Coğrafya Müfredatı.....	66
Tablo 3.2. Portekiz İlk ve Ortaöğretim Müfredatında Coğrafya Dersleri.....	67
Tablo 3.3. 1989-2001 Yılları Arasında Zorunlu Okul Eğitiminde Değişiklikler, Coğrafya’nın Diğer Konularla Entegrasyonu.....	68
Tablo 3.4.1989 Yılında Coğrafya ve Aynı Denek Grubu İçindeki Diğer Konularda Haftalık Sınıflar (40 Dakikalık Dersler.	69
Tablo 3.5. 2001 Yılında Coğrafya ve Aynı Denek Grubu İçindeki Diğer Konularda Haftalık Sınıflar (40 Dakikalık Dersler).....	70
Tablo 3.6. Yedinci Sınıf Coğrafya Müfredatının Özeti....	71
Tablo 3.7. Yılında Dokuzuncu Sınıf Coğrafya Müfredatının Özeti.....	71

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 1.1. Portekiz Siyasi Haritası.....	3
Şekil 2.1. Portekiz’de öğretmenlerin yaş aralıkları.....	41
Şekil 2.2. Öğretmen Yetiştiren Kurumlar	42
Şekil 3.1. İlköğretim beşinci sınıf Portekiz tarihi ve coğrafyası dersi değerlendirme sınavı.....	77
Şekil 3.2. Coğrafya eğitiminde kullanılan online haritalar	81
Şekil 3.3. Coğrafya dersinin işlendiği sınıftan bir görüntü	82
Şekil 3.4. Portekiz Tarihi ve Coğrafyası dersi kitabının ön kapağı	83
Şekil 3.5. 9. Sınıf Coğrafya ders kitabının ön kapağı	84
Şekil 3.6. 10. Sınıf Coğrafya ders kitabının ön kapağı	84
Şekil 3.7. Coğrafya dersine ait bir pano	85
Şekil 3.8. Coğrafya dersine ait bir pano	85
Şekil 3.9. Coğrafya dersinde öğrencilerin yapmış oldukları modeller.....	86
Şekil 3.10. Google Maps’ten bir harita örneği	87
Şekil 3.11. Kmlfactbook.org sitesinden bir görünüm	87

KISALTMALAR VE SİMGELER LİSTESİ

'	: Dakika
°	: Derece
%	: Yüzde
Avro	: Avrupa Birliği Ülkeleri Ortak Para Birimi
CDS-PP	: Sosyal ve Demokratik Merkez Halk Partisi
ECTS	: Avrupa Kredi Transfer Sistemi
IGE	: Eğitim Genel Teftiş Kurulu (Inspecção Geral da Educação)
INAFOP	: Ulusal Öğretmenlik Eğitimi Akreditasyon Enstitüsü
km	: Kilometre
m	: Metre
M.Ö.	: Milattan Önce
M.S.	: Milattan Sonra
MFA	: Silahlı Kuvvetler Hareketi (Movimento das Forças Armadas)
OECD	: İktisadi İşbirliği ve Gelişme Teşkilatı
PRODEP	: Portekiz'de Eğitimin Gelişmesi Programı (<i>Programa de Desenvolvimento Educativo para Portugal</i>)
PSD	: Sosyal Demokrat Parti
TDK	: Türk Dil Kurumu

BİRİNCİ BÖLÜM

1. GİRİŞ

1.1. Portekiz'in Kısa Tarihçesi

Portekiz'in ilk sakinleri erken İber kabilelerinden biri olan Lusitanienler'dir. Roma İmparatorluğu Portekiz Bölgesi'ni M.Ö. 140'larda işgal etmişlerdir. Roma İmparatorluğu'nun sonuna doğru Vizigotlar tüm İber Yarımadası'nı işgal etmişlerdir. M.S. 711 yılında ülke Endülüslü Müslümanların eline geçmiştir. Endülüs Emevileri (756-1031), Teva'if-i Müluk (11. yüzyıl) İslam devletlerini kurup, bölgeye hâkim olmuşlar. Dokuzuncu yüzyılın sonuna doğru *Douro* ve *Minho* nehirleri arasındaki bölgeye *Terra Portucallis* ismi verilmiştir. *Portucallis*, Latince *Portas* (liman) ve *Calle* (kale) birleşiminden meydana gelmiştir (Wheeler & Opello JR, 2010: 6-8).

Portekiz 1143 yılında bağımsızlığını kazanmış ve Kral *John I* (1385-1433) Kastilya ve Fas Moorlar'ına rağmen ülkeyi birleştirmiştir. Daha sonra ülkenin genişlemesi John'un oğlu Prens *Henry* tarafından zekice koordine edilmiştir. 16. yüzyılın ortalarına kadar hızla büyüyen, Portekiz İmparatorluğu'nun sınırları Batı ve Doğu Afrika, Brezilya, İran, Çinhindi ve Malaya Yarımadası'na kadar genişlemiştir. 1581'de İspanyol *Philip II* Portekiz'i işgal ederek ülkeyi 60 yıl yönetmiştir. Zamanla Portekiz Monarşisi 1640 yılında restore edilerek sömürgeci devletler olan Hollanda, İngiltere ile Fransa'nın kolonileri ve ticaretlerinden aslan payını eline geçirmeye başlamıştır. 1889'da tahta çıkan Kral *Carlos*, 1906 yılında diktatörlüğün gücüyle *João Franco*'yu başbakan yaptı (Kayapınar, vd., 2012: 81).

1908 yılında, Kral *Carlos* ve onun varisi Lizbon sokaklarında öldürüldü. Yeni Kral *Manuel II* 1910 devrimiyle tahttan sürülmüştür. Bu gelişmenin sonunda Portekiz'de, Fransa tarzı bir Cumhuriyet rejimi kurulmuştur (Meydan Larousse, 1986: 277).

5 Ekim 1910 tarihindeki cumhuriyetçi devrim Portekiz monarşisini ortadan kaldırdı. Ama devam eden kaos ortamı ve I. Dünya Savaşı'na askerî katılımın artırdığı

önemli ekonomik problemler 28 Mayıs 1926'daki askerî darbeye neden olmuştur. Ülke, 1933 yılında António de Oliveira Salazar'ın başa getirilmesine kadar sağ eğilimli askerî diktatörlük tarafından yönetilmiştir (Uluslararası Hak İhlalleri İzleme Merkezi, 2010: 2).

António de Oliveira Salazar uzun diktatörlüğü döneminde hükümeti sıkı tutmuş, hatta Birinci Dünya Savaşı'nda Portekiz'in bağımsızlığını ilan etmiştir. 1955 yılında ülke Birleşmiş Milletlere üye oldu (Porter & Prince, 2004: 407-408).

1974 yılının Şubat ayında General António de Spínola'nın, sömürgelerinde yaşanan sorunlara sadece askeri olarak değil siyasal olarak da bir çözüm bulunmasını dile getirdiği bir kitabını yayınlaması Spínola'nın görevinden atılmasına neden oldu. Bu olaydan sonra mevcut rejimin askeri bir darbeyle sona ermesi gerektiğini ifade eden ve hali hazırda sömürge savaşlarına da karşı olan çoğu sol görüşlü asker *Movimento das Forças Armadas, MFA* (Silahlı Kuvvetler Hareketi) isimli gizli örgütü kurdular. Karanfil Devrimi Nisan 1974'te Eurovision'da Portekiz adına yarışan Paulo de Carvalho'nun 'E Depoi Do Adeus' isimli şarkısını seslendirmesiyle başladı. Eurovision'dan bir gün sonra Zeca Afonso'nun *Grandola, Villa Morena* isimli şarkısı çalınmasıyla MFA'ya gizli sinyal verilmiş oldu ve MFA darbeye girişerek önemli noktaları ele geçirmiş oldu (Wheeler & Opello JR, 2010: xxviii).

Karanfil Devrimini bizdeki devrimlerden ayıran en önemli nokta halkın sokağa çıkma yasağına rağmen darbecileri desteklemek için sokağa inmesidir. Devrimin adının Karanfil Devrimi olmasının sebebi ise Lizbon Çiçek Pazarı'nın MFA'nın ele geçirdiği stratejik noktalardan biri olması ve askerlerin bu pazarda bolca bulunan karanfilleri silahlarının ve tanklarının namlularına takarak görüntüleri dünyaya duyurmasıdır. Böylece askerler şiddet yanlısı olmadıklarını da göstermiş oluyorlardı.

Devrim esnasında Başbakan Caetano ve devlet başkanı Tomás ülkeyi terk edip Brezilya'ya kaçtılar (Wheeler & Opello JR, 2010: xxviii).

Ülke 1986 yılında Avrupa Birliği'ne tam üyeliğe kabul edildi ve Mário Soares Başkan olarak seçildi. 1999 yılında ise Avrupa Birliği'nin ortak parası olan Avro para birimini kullanmaya başladı.

1.2. Portekiz'in Coğrafi Özellikleri

Portekiz, Avrupa'nın güneybatı ucundaki İber Yarımadası'nda yer almakta ve etrafı İspanya ve Atlas Okyanusu ile çevrili bir olan bir ülkedir. Ülke $36^{\circ} 58'$ ve $42^{\circ} 09'$ kuzey enlemleriyle $6^{\circ} 11'$ ve $9^{\circ} 30'$ batı boylamları arasında kalmaktadır. Ülkenin kuzeyden güneye uzunluğu 560 km, genişliği de 215 km'dir. Ayrıca Kuzey Atlantik'teki Azorlar ve Madeira Adalar grubu da Portekiz'e dâhildir.

Şekil 1.1. Portekiz Siyasi Haritası. Kaynak: Nations Online Project/Portugal.

Ülkenin, İspanya ile sınırını oluşturan kuzey doğu ve orta kesimleri dağlık bölgelerdir. Bu dağlık bölümler de dar ve derin yarılmış vadilerde ki arazi oldukça parçalanmış, tepeler alçak kesimlere oranla çok keskin eğimlerle yükselen heybetli bir görünümde dirler (Gözenç, 1999: 64).

Portekiz genel itibariyle alçak ve orta yükseklikte arazilere sahiptir. Ülke topraklarının % 70'ten fazlasının deniz seviyesinden olan yüksekliği 400 m'den daha düşüktür. *Tagus Nehri* ülkenin iki farklı bölgesini birbirinden ayırır. Tagus Nehri'nin kuzey kesimi genel olarak dağlıktır. Özellikle *Douro Nehri*'nin kuzey tarafındaki arazinin % 90'ı 400 m'nin üstündedir. Ülkedeki büyük yaylalar genel olarak derin vadilerle yarılmıştır. Bazı kesimlerde dağlar denizden 50 km içerde ve 910 m yüksekliği geçerler. İspanya'ya doğru uzanan Serra de *Estrela Torre*'de (Portekiz'in en yüksek tepesi) 1991 m yüksekliğe ulaşmaktadır (Özey, 2010: 156).

Ülkenin kuzey kesiminde ılıman, güney kesiminde ise sıcak iklim hüküm sürmektedir. Kış mevsiminde batıdan yağmur getiren soğuk rüzgârlar esmektedir. Fakat yaz mevsimine doğru güneyden sıcak kuru hava dalgası gelir ve nadiren yağmur yağar. Ülkenin kuzeyi güneyine göre daha soğuk bir iklime sahiptir ve aynı zamanda senenin birçok gününde batıdan esen okyanus rüzgârlarına maruz kaldığından daha çok yağış almaktadır. Tagus Nehri'nin güney kesiminde yağış azalır ve sıcak-kurak yaz uzun süre devam eder. Ülkenin kıyısında sıcaklıklar genel itibariyle her yerde aynıdır. Portekiz'in yaklaşık olarak % 35'i ormanlıktır. Ormanların büyük bir kısmı meşe ağaçlarından oluşmaktadır (Güner, 1999: 8).

1.3. Portekiz'in Siyasi Yapısı ve Yönetim Şekli

Portekiz 1976 yılında kabul edilen anayasaya göre yönetilen demokratik bir cumhuriyettir. Ülkede genel seçimler dört yılda bir yapılmaktadır ve seçimler nispi temsil esasına göre yapılmaktadır. Ülke 230 sandalyeli tek meclisli bir parlamentoya (Assembleia da República: Cumhuriyet Meclisi) sahiptir. Cumhurbaşkanı seçimleri ise beş yılda bir yapılmakta, Cumhurbaşkanı doğrudan halk tarafından seçilmektedir. Cumhurbaşkanı en fazla iki kez üst üste seçilebilmektedir. Halen Cumhurbaşkanlığı görevini yürüten Anibal Cavaco Silva 23 Ocak 2011'de yapılan Cumhurbaşkanlığı seçiminde % 53 oy oranıyla ikinci kez Cumhurbaşkanı seçilmiştir. Portekiz devletinin

dört ana organı; Cumhurbaşkanı, Cumhuriyet Meclisi (Assembleia da República), Hükümet ve Mahkemelerdir. Portekiz Anayasasında belirtildiği üzere yasama, yürütme ve yargı organlarını bağımsızdır. Cumhurbaşkanı herhangi bir yürütme görevi yoktur, Devlet Başkanlığı görevini yerine getirir. Yasama Organı 230 milletvekilli Cumhuriyet Meclisinin oluşturduğu parlamentodur. Yürütme organı ise hükümettir. Hükümet'i Bakanlar Kurulunu ve onlara bağlı müsteşarları seçen başbakan yönetir. Yargı organını oluşturan mahkemeler ise; ceza, idarî ve malî olarak üçe ayrılır. Temyiz kararlarında son karar veren organ Yüksek Mahkemedir. Anayasaya Mahkemesi, dokuz üyeden oluşur ve yasaların anayasaya uygunluğunu gözetir (Türk-Portekiz İş Adamları Derneği, 2014: 3).

Portekiz, 308 belediye (*concelho*) ve 4.000'den fazla bucak adı verilen (*freguesia*) idari bir yapıya sahiptir. Belediyeler idari açıdan alt bölge ve bölgelere bağlanmaktadır. 1976 yılından beri en üst idari yapı "Anakara Portekiz'i" ile Azorlar ve Madeira özerk bölgeleridir. Anakara Portekiz'indeki belediyeler 18 bölge altında toplanmıştır. Söz konusu bölgeler şunlardır: *Aveiro, Beja, Braga, Bragança, Castelo Branco, Coimbra, Evora, Faro, Guarda, Leiria, Lizbon, Portalegre, Porto, Santarém, Setúbal, Viana do Castelo, Vila Real ve Viseu* (Her bölgenin başkenti aynı ismi taşımaktadır). Adalarda bölgesel hükümetler mevcuttur. Bu bölgelere ait 30 alt bölgeye bölünmüştür (Türk-Portekiz İş Adamları Derneği, 2014: 3).

1.4. Problem Durumu

Coğrafya, coğrafi yeryüzündeki doğal, beşeri ve ekonomik olayları, insanla ilişkiler kurarak inceleyen bir bilimdir (Doğanay, 1993). *Coğrafya; yeryüzünün tamamı veya bir parçası üzerinde, doğal, beşeri ve ekonomik olayların dağılışını, aralarındaki bağlantıları, sebep ve sonuçlarını inceleyen bilimdir* (Özey, 2002: 1).

Coğrafya birçok bilim dalı ile ilişkili ve işbirliği içerisinde olduğundan dolayı doğuşundan bugünkü safhasına kadar birçok aşamadan geçmiştir. Günümüzdeki çalışmalar şüphesiz ileride analiz edilip daha iyi anlaşılacaktır. Nitekim günümüzdeki coğrafi çalışmalarda son yıllarda yapılan çalışmaların

katkılarıyla daha da şekillenmiştir. 1990'lı yıllardan sonra coğrafya eğitimi teknolojinin de sunmuş olduğu olanaklarla gelişim sürecine girmiştir.

Portekiz, coğrafya bilimi ve coğrafya eğitimi bakımından değerlendirildiğinde geçmişinden gelen coğrafyacı, kâşif kişilerin varlığıyla (*Gonçalo Coelho, Gaspar Corte-Real, Bartolomeu Dias, Duarte Barbosa, Ferdinand Macellan, Gemici Henrique, Juan Rodríguez Cabrillo, Vasco da Gama, vb.*) coğrafyanın tarihinde köklü bir yapıya sahiptir. Ülke her ne kadar günümüzde coğrafya eğitimi açısından başta okulların fiziki yapılarında yaşanan eksiklikler olmak üzere modern eğitim şartlarına pek uygun değilse de özellikle Portekiz Coğrafya Öğretmenleri Derneği'nin girişimleri ile coğrafya eğitiminin sorunları giderilmeye çalışılmaktadır.

1.5. Araştırmanın Amacı

Bu çalışmada Avrupa Birliği üyesi olan Portekiz'in genelde Eğitim Sistemi, özelde ilk ve orta dereceli okullarda coğrafya eğitiminde hangi aşamada oldukları, etkin ve modern coğrafya eğitim sistemleri olup olmadığı araştırılmıştır. **Çalışmamızda ilk ve orta dereceli okullarda coğrafya eğitimini ele almamızın nedeni Portekiz'de ilköğretimde Sosyal Bilgiler dersinin olmamasıdır.** Temel eğitimin ilk kademesinde Çevre Bilimi dersinin içinde coğrafyaya kısmen yer verilmektedir. İkinci kademesinde ise Portekiz Tarihi ve Coğrafyası dersi adı altında tarih ve coğrafya dersi verilmektedir. Bu nedenle çalışmamızda sosyal bilgiler eğitimini bir bütün olarak ele alma imkânı olmamış, ilköğretimde coğrafya eğitimi üzerine çalışılmıştır.

Araştırmamızın amacı Portekiz'de Orta öğretim Coğrafya eğitiminde neler yapıldığını araştırmak, coğrafya eğitimi sisteminin artı ve eksilerini belirlemek ve daha iyi sonuçlara ulaşmaktır.

1.6. Araştırmanın Önemi

Araştırma sahası olarak Portekiz'in seçilme sebebi ise geçmişinde coğrafi keşifleri başlatmış coğrafyacı ve çok önemli kâşif ve haritacıları barındırmasıdır. Portekiz'in coğrafya eğitimi alanında köklü bir yapıya sahip olmasının asıl sebebi de budur. Bu bağlamda araştırmamızda şu konular ele alınmaktadır:

- Etkin coğrafya eğitimi için Portekiz'in yapması gerekenler nelerdir,

- Coğrafya eğitim ve öğretim programlarını geliştirilmesi için yapılan çalışmalar,
- Okullarda okutulan coğrafya derslerinin yeterlilikleri ve geliştirilmeleri,
- Coğrafya müfredatının gelişim süreci,
- Coğrafya öğretmenlerinin mesleki alanda gelişmelerini sağlamak adına yapılanlar,
- Bu çalışma Portekiz ile ilgili bundan sonraki çalışmalara temel oluşturması açısından önem taşımaktadır.

1.7. Araştırmanın Yöntemi

Araştırma literatür taraması ve doküman incelemesi yöntemleri ile hazırlandığı için nitel bir çalışmadır. Nitel araştırma, *gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi nitel veri toplama tekniklerinin kullanıldığı, algıların ve olayların doğal ortamda gerçekçi ve bütüncül bir biçimde ortaya konmasına yönelik nitel bir sürecin izlendiği araştırma* olarak tanımlanabilir (Yıldırım & Şimşek, 2008: 39).

Nitel araştırma yöntemleri sayısal olmayan verilerin formel yollardan toplanması ve analiz edilmesine dayanır. Nitel araştırma, dünyayı ve toplumu doğal haliyle anlayıp ve yorumlamayı öngörür (Kaya, 2014: 268).

Ayrıca dört farklı eğitimci ile araştırma ile ilgili yarı yapılandırılmış mülakatlar gerçekleştirilmiştir.

1.7.1. Veri Toplama Süreci

Araştırmacı verilere ulaşmak amacıyla, bilgiye doğrudan ulaşma ve gözlem metotlarını kullanmıştır. Araştırmacı veri toplama sürecinde 1,5 yıl Portekiz’de bulunmuş; gözlem, mülakat ve diğer yöntemleri yerinde uygulamıştır. Bu süreçte yabancı dilde olan dokümanlar Türkçeye çevrilmiştir.

1.7.2. Verilerin Analizi

Veri analizi yönteminde farklı yollar izlenmiştir. İlk olarak araştırma yöntemleri sonucunda elde edilen verilerin asıllarına mümkün olduğunca bağlı kalınmıştır.

Gerektiğinde ise ifadelerden doğrudan alıntılar yapılarak veriler betimsel bir yaklaşım ile sunulmuştur. Bir diğer yol ise betimleme ve tematik analizin yanı sıra araştırmacı kendi yorumlarını kullanarak verileri analiz etmiştir.

1.7.3. Gözlem

Gözlem yöntemi, okulların fiziki yapıları, öğretmenlerin ders işleme metot ve yöntemleri, Coğrafya derslerinde kullanılan araç ve gereçler, öğrencilerin coğrafya derslerine bakış açılarını incelemek amacıyla araştırmada kullanılan yöntemlerden biridir.

1.7.4. Döküman İncelemesi

Döküman incelemesi, *araştırılması hedeflenen olgu veya olgular hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin analizini kapsar. Dökümanlar, nitel araştırmalarda etkili bir şekilde kullanılması gereken önemli veri kaynaklarıdır* (Yıldırım & Şimşek, 2004: 153-154).

Döküman incelemesi yöntemi esnasında araştırma konusuyla ilgili gerek Türkçe gerekse İngilizce ve Portekizce kitap, makale, lisansüstü araştırma çalışmalar incelenmiş ve yararlanılmıştır.

1.8. Varsayımlar

Bu araştırmada;

- Portekiz’de ilk ve orta öğretim kademesindeki çeşitli okullarda yapılan mülakatlarda öğretmen ve öğrencilerin sorulara verdikleri cevapların doğru olduğu,
- Portekiz’de çeşitli resmi kurumlara gönderilen e-postalara verdikleri cevapların doğru oldukları,
- Veri toplama araç ve yöntemlerin araştırmanın amacına uygun bilgileri toplayabilecek geçerlilik ve güvenilirliği taşıdığı,

➤ Veri toplamak amacıyla kullanılan araç ve gereçlerin geçerlilik ve güvenilirlikleri konusunda yapılan çalışmaların sonuçlarının doğru ve anlamlı olduğu varsayılmaktadır.

1.9. Sınırlılıklar

Bu çalışma için elde edilen bilgiler Portekiz’de coğrafya eğitiminde okullarda okutulan ders kitapları, yardımcı malzemeler, araç-gereçler, okul fiziki ortamı, ödevler, projeler, sözlü ve yazılı sınavlar ile değerlendirmelerinden elde edilen bilgilerden olduğu gibi öğrenci ve öğretmenlere yönelik yapılan mülakatlarla sınırlıdır.

1.10. Tanımlar

Eğitim: Önceden saptanmış amaçlara göre insanların davranışlarında belli gelişmeler sağlamaya yarayan planlı etkiler dizgesidir (TDK, 2014).

Öğretim: Öğrenmeyi kolaylaştıracak etkinlikleri düzenleme, gereçleri sağlama ve kılavuzluk etme eylemi (TDK, 2014).

Araç ve Gereçler: Derslerin daha verimli işlenebilmesi için gerekli olan her türlü yazılı ve görsel materyallerdir (Bilgili, 2011: 7).

İlkokul: 6-15 yaş aralığındaki çocukların eğitim gördüğü ücretsiz, zorunlu ve karma olan temel eğitimidir (Ministério da Educação e Ciência, 2013).

Lise: Genel, mesleki ve teknoloji gibi farklı formları olan, üç yıl eğitim verilen eğitim kurumlarıdır (Ministério da Educação e Ciência, 2013).

Politeknik: Üniversitelerden daha küçük yükseköğretim kurumları olup, bu programlar daha çok mesleki eğitim içeriklidir (Ministério da Educação e Ciência, 2013).

Üniversiteler: Genellikle fen, edebiyat, hukuk, tıp, mühendislik gibi alanlarda eğitim ve araştırma yapan fakültelerden oluşan yüksek öğretim kurumu (TDK, 2014).

Öğretmen: Resmî ya da özel bir eğitim kurumunda çocukların, gençlerin ya da yetişkinlerin istenilen öğrenme yaşantıları kazanmalarına kılavuzluk etmek ve yön vermekle görevlendirilmiş kimse (TDK, 2014).

Öğretim Yöntemi: Öğrencilerin özellikleri, ders araç ve gereçleri ile tüm öğrenme durumu göz önünde tutularak saptanan ve izlenen mantıklı yol (TDK, 2014).

Müfredat: Eğitim süreci boyunca öğretilmesi istenilen ders ya da konuların amaçlar, yönergeler ve ders araç-gereçleri ile birlikte sıralı olarak düzenlenmesi sonucu ortaya çıkan kılavuz (Bilgili, 2011: 7).

Coğrafya Eğitimi: Coğrafyanın öğretim ilke ve amaçları doğrultusunda öğrencilerde istenilen bilgi ve becerilerin kazandırılması faaliyetleridir (Bilgili, 2011: 7).

Coğrafya Bilgi Sistemleri (CBS) : Yeryüzünün fiziki ve beşeri özelliklerine ait her türlü verinin gerçek koordinatları ile birlikte bir veri tabanında toplanması, bunlar üzerinde amaca göre çeşitli analizlerin yapılması ve sonuçların harita, tablo ve grafikler şeklinde gösterilmesi için tasarlanmış olan bir bilgisayar sistemidir (Demirci, 2008: 11).

Karşılaştırmalı Eğitim/Uluslararası Eğitim: Eğitim sorunlarının daha geniş bir çerçevede içinde ele alınması ve kavranması amacıyla değişik ülkelere ilişkin eğitim kuram ve uygulamalarını inceleyen eğitim dalı (TDK, 2014).

1.11. Uluslararası Coğrafya Eğitimi İle İlgili Yapılmış Araştırmalar

Ali Demirci (2004): Türkiye ve ABD’de ortaöğretim coğrafya eğitim ve öğretiminin müfredatlar, metotlar ve kullanılan araç-gereçler açısından değerlendirilmesi isimli doktora tezi olan eser, Türkiye eğitim sistemi ve ABD eğitim sistemi ile bu ülkelerde ortaöğretim coğrafya eğitim ve öğretimleri hakkında bizlere detaylı bilgi vermektedir. Uluslararası coğrafya eğitimi alanında yapılan ilk çalışmalar arasındadır. 2005 yılında ABD’de Eğitim Sistemi ve Coğrafya Öğretimi başlığıyla kitap olarak yayınlanmıştır.

İlkin Sadıgov (2004): Azerbaycan ve Türkiye’de ortaöğretim coğrafya eğitim ve öğretiminin müfredatlar, metotlar ve kullanılan araç-gereçler açısından değerlendirilmesi isimli çalışma doktora tezidir. Bu çalışma bizlere Azerbaycan ve Türkiye’de ortaöğretim kademelerinde coğrafya eğitimi hakkında karşılaştırılmalı bilgi vermektedir.

Süleyman İncekara (2006): Türkiye’de ve Kanada’da ortaöğretim coğrafya eğitim ve öğretiminin müfredat, metot ve araç-gereçler açısından değerlendirilmesi isimli doktora tezi olan eser, Türkiye’de ve Kanada’da okutulan ortaöğretim coğrafya eğitimi müfredatı hakkında bizlere bilgi vermektedir. 2006 yılında kitap olarak yayınlanmıştır.

Adem Özder (2010): Bosna Hersek’te ortaöğretim düzeyinde coğrafya eğitimi başlıklı yüksek lisans tezi olan eser Bosna Hersek’te ortaöğretim aşamasında okutulan coğrafya dersi müfredatı hakkında bizlere detaylı bilgi sahibi olmamıza yardımcı olmaktadır.

Münür Bilgili (2011): Fransa’da ilk ve orta dereceli okullarda Coğrafya eğitim ve öğretiminin müfredat, metot ve araç-gereçler açısından değerlendirilmesi başlıklı doktora tezi olan eser, Fransa genel eğitim sistemi ve orta dereceli okullarda ki coğrafya eğitimi hakkında bilgi sahibi olmamıza yardımcı olmaktadır.

Ramazan ÖZEY, Yusuf KILINÇ ve Murat ATEŞ (2013): Farklı Ülkelerde Coğrafya Eğitimi ve Öğretimi isimli kitap bizlere farklı ülkelerdeki coğrafya eğitimi hakkında aydınlatıcı bilgiler vermektedir. 13 farklı ülkedeki coğrafya eğitimi çalışmalarını konu edinen bu eser uluslararası coğrafya eğitimi alanında ülkemizde başucu kaynakları arasındadır.

Yusuf KILINÇ, Murat ATEŞ ve Adem ÖZDER (2014): Avrupa ve Asya Ülkelerinin Eğitim Sistemi ve Coğrafya Eğitimi başlıklı çalışma, Kafkas Üniversiteler Birliği tarafından 25-27 Eylül 2013 tarihleri arasında Ağrı’da düzenlenen Uluslararası Sosyal Bilimler Kongresi’nde sözlü bildiri olarak sunulmuş olup, bildiri kitabında da basılmıştır. Uluslararası coğrafya eğitimi alanında yapılan güncel çalışmalardan biri olup, araştırmamıza yön veren çalışmalar arasındadır.

İKİNCİ BÖLÜM

2. BULGULAR VE YORUM

2.1. Portekiz Genel Eğitim Sistemi

2.1.1. Portekiz’de Eğitimin Tarihsel Gelişimi

Portekiz Eğitim ve Bilim Bakanlığı eğitim sistemini, eğitimin araç ve kaynaklardan etkili bir şekilde faydalanması olarak tanımlamaktadır. Eğitim, organize yapılar ve aktivitelerden (kamu, özel kuruluşlar ve kooperatifler) oluşur.

Portekiz Anayasasına göre eğitim ve akademik başarı, fırsat eşitliği, eğitimde demokrasiyi teşvik etmek, devletin görevleri için anayasal bir hak olarak eğitimin toplumsal ilerlemesi, kişilerin kamu yaşamına demokratik katılımı, bireylerin kişisel gelişimine katkısına emin ve garantörü olmak Eğitim sisteminin temel ilkeleri olarak sıralanır (Adalet Bakanlığı, 2013).

Portekiz kanunlarında herkesin özgürce öğrenmesi ve öğretmesine saygı duyulması esastır. Bu nedenle devlet, eğitim kurumlarının eğitim ve özellikle felsefi, estetik, siyasi, ideolojik veya dini inanç gibi kültürel programlarını kendi üzerine alamaz (Adalet Bakanlığı, 2013).

Portekiz’de eğitim uzunca bir zaman Kilisenin özel uğraşları arasında yer almıştır. 10. yüzyılda, monarşinin kurulmasından önce, Portekiz’de bir Latin Okulu bulunmaktaydı. Bir sonraki yüzyılda Coimbra Kilisesi’nin yanında bir okul açılmıştır. Coimbra’da Santa Cruz Manastırında, Alcobaça’da, Lizbon ve Braga’da da, Portekiz’in ulus olarak var olmaya başladığı ilk günlerde, tanınmış okullar yer almıştır (Eurybase, 2006/07: 17).

Araştırmalara göre, Portekiz’de 13. yüzyılın sonlarında üniversitenin kurulması, Episcopal ve rahibe okullarında öğretimin teşvik edilmesiyle ortaya çıkmıştır. 16. yüzyılda, akademik derecelere ve daha küçük okullara karşılık gelen bir sonraki aşamadaki yükseköğretim araştırmalarının gerçekleştirildiği Coimbra Sanat Koleji

kurulmuştur. Henüz yeni başlayan yerlileştirilmiş okullar, 18. yüzyılın ikinci yarısında Latin Gramer sınıflarının oluşturulmasıyla ortaya çıkmıştır. Greek ve Rhetoric (28 Haziran, 1759), okuma, yazma, hesaplama, vs. gibi temel eğitimi takip eden ve bugün orta öğretim adı verilen, yükseköğretime hazırlık eğitimi sağlanmıştır (6 Kasım 1772). Aynı hazırlık eğitimi için felsefe dersleri de oluşturulmuştur. Portekiz’de ilk kurulan bu eğitim müesseseleri kilisenin hegemonyası altında olmuşlardır. Bu okulların ve sınıfların öğretmenlerine devlet memuru statüsü verilmektedir. Portekiz eğitiminin bu ilk reformu, yapı veya çalışanlar, çevre kamu kuruluşları tarafından desteklenen, yıllar boyunca ismi ve oluşumu farklılık gösteren eğitim sistemi altındaki okul yönetiminin merkezileşmesini de içermekteydi. Bir veya iki küçük değişiklikle bu kuruluş 1913 yılına kadar varlığını sürdürmeye devam etmiştir (Eurybase, 2006/07: 17).

1913 yılında Cumhuriyetçiler Milli Eğitim Bakanlığını kurmuşlar ve bu kurum 1936 yılında isim değiştirip ve 1974 yılına kadar varlığını sürdürmeye devam etmiştir. Bu yıldan başlayarak, mevcut prosedüre göre milli terimi kaldırılmış, Eğitim Bakanlığı ismi ve zamanla da bu hükümet dosyasının koruma kapsamına bağlı olarak başka isimler de almıştır (Eurybase, 2006/07: 18).

Eğitim sisteminin formatıyla ilgili olarak, 1836 yılının sonundaki Pombal döneminin geleneksel 18. yüzyıl sınıflandırmasının kaldırılması amacıyla Liberaller, puanlar veya seviyeler tanımlayarak yeni bir öğretim düzenlemesini onaylamışlardır; ilkokul, ortaokul, lise, yükseköğretim, üniversite ve birkaç yıl sonra da bu eğitim düzeylerine teknik ve profesyonel eğitim dâhil olmuştur (1852, 1864) . Bu seviyeler 1974’e kadar devam etmiştir. Zorunlu eğitimin ilk halleri 1835-1836 yıllarında da ortaya çıkmıştır ve zamanla gelişmiştir. Fakat bu eğitim kesin sonuç vermemiştir. Bu temel zorunlu eğitimin tek seviyesi, 1956’dan başlayarak dört yıl erkek öğrenciler için uygulanmıştır (31 Aralık tarihli, 42 994 no’lu yasa) (Eurybase, 2006/07: 18).

Cumhuriyetin ilk döneminde “resmi okul” adında okulöncesi okul açılmıştır. Yine bu dönemde ortaokul, müfredat, öğrencilerin değerlendirilmesi ve ders süresi gibi konularda değişikliklere maruz kalmıştır (Catela, 1999: 10).

1894/1895 yılında ise “ders sistemi” getirilmiş; ancak müfredat uygulama açısından aynı kalmıştır. Yetişkin eğitime ilişkin değişiklikler bu süreçte getirilmiştir (Catela, 1999: 10).

Yeni devlet terimi altında orta öğretim seviyesinde gerçekleştirilen ilk reform, 1936 yılında olmuştur. Ram Pacheco, Eğitim Bakanlığı'yla orta öğretimin genel yapısını belirlemiştir. Yükseköğretime geçiş için öğrencileri hazırlamaya yönelik fen bilimleri veya diğer dersleri içeren iki yıllık üç dönemle diploma verilmekteydi. 1947'de (36 507no'lu yasa), bu reform biraz değiştirilmiştir. Aynı yıl içinde ondokuzuncu yy'dan beri kalıcı olarak kurulamayan, orta öğretime yönelik bir denetim sistemi oluşturulmuştur (Eurybase, 2006/07: 18).

Teknik ve mesleki eğitim, Kamu İşleri, Ticaret ve Sanayi Bakanlığından hareketle işlevsel olmaya başlamıştır. Bu eğitim sisteminin getirilmesinden sonra, bu eğitim düzeyi önemli reformlara tabii olmuştur. Okul ağının genişlemesi ve ilgili reformlar personel öğretimi ve yönetim kadrosuyla ilgiliydi. 1930'lu yıllarda oylamaya sunulan değişiklik ve 1940'lı yıllardaki aktiviteleri 19 Haziran 1947'de gerçekleşen teknik eğitim-profesyonel-sanayi ve Ticari reformları takip etmiştir (36 356 No'lu yasa), bu yasa bir sonraki yıl yürürlüğe girmiştir (Sanayi ve Ticari Mesleki Eğitim Yasası, 25 Ağustos 1948). 1960'ların ortasında, zorunlu eğitim altı yıla çıkarılmıştır (9 Temmuz 1964 tarihli, 45 810 no'lu kanun), bu sistem 14 yaşına kadar verilen zorunlu eğitimin iki yeni şekilde verilmesini hedeflemekteydi (Eurybase, 2006/07: 19).

Zorunlu temel eğitim (Beşinci ve Altıncı sınıflar) veya başlangıç orta öğretim eğitimi (2 yıl), bu eğitim yüz yüze veya uzaktan eğitim olarak verilmekteydi. 1967 yılında gelen orta öğretim, temel eğitimin yanında iki alternatif eğitim şekli getirmiştir (başlangıç okulları ve teknik okulların ilk kademesi). 1970'lerin başında Bakan Veiga Simão Eğitim dosyasından sorumluyken, global eğitim reformuna uyum sağlayan bir kanun getirmiştir (25 Temmuz tarihli, 5/73 no'lu yasa), bu yasa zorunlu eğitimi sekiz yıla çıkarmış ve bu sekiz yılın dört yılı temel eğitimi diğer dört yılı da hazırlık eğitiminin "temel gövdesini" oluşturmaktaydı (Eurybase, 2006/07: 18).

Zorunlu eğitimde öğrenciler, bir dizi seçenekle çok değerlikli orta öğretim okulları için geliştirilecek olan liselerde mevcut bulunan dört yıllık orta öğretime tabii tutulmaktadırlar (orta öğretim dersleri, ticari ve endüstriyel dersler) (Eurybase, 2006/07: 19).

Günümüz Portekiz eğitim sisteminin hukuki alt yapısını oluşturan 46/86 numaralı Temel Eğitim Kanunu 14 Ekim 1986 yılında Cumhuriyet Meclisi tarafından

kabul edilmiştir. Sonrasında ise 19 Eylül 1997 yılında 115/97 numaralı kanun ile Temel Eğitim Kanunu'na bazı hükümler eklenerek geliştirilmiştir (Catela, 1999: 10). Bu yasa 2001, 2005, 2006 ve 2007 yıllarında yapılan küçük revizyonlarla günümüzdeki güncel şeklini almıştır (Fernandes, 2009: 232).

Eğitim sisteminin temel çerçevesini oluşturan bu kanuna göre zorunlu eğitim dokuz yıl olup, okulu bitirme yaşı ise azami 15'tir. Bu kanun eğitim sisteminin içeriğini Okul öncesi eğitim ile Akademik eğitim olarak öncelikle iki kademeye ayırmaktadır (Catela, 1999: 10).

Okul öncesi eğitim, öğretme/öğrenme hedefleri aile ile yakın işbirliği içerisinde tek kademe süreç olarak kabul edilirken akademik eğitim ise üç aşamadan oluşmaktadır. Bunlar; Temel, Orta ve Yüksek Öğretimdir. Her birinin kendi özel amaçları, özellikleri ve örgütlenme biçimleri vardır. Ayrıca Akademik eğitim, özel kurslar ve eğlenme/dinlenme faaliyetlerini de içerir (Catela, 1999: 10).

2.1.2. Eğitimin Yasal Durumu

2.1.2.1. Portekiz Anayasası'nda eğitim

Portekiz Anayasası'nda yer alan dört madde (73-77 maddeler) doğrudan eğitim ve bilim ile ilgili olup, ülkenin eğitim sisteminin hukuki temelini oluşturmaktadır.

Portekiz Anayasası'nın 73. maddesine göre herkes eğitim hakkına sahiptir. Devlet, eğitimin okulda ve diğer eğitim araçlarıyla, fırsat eşitliğine dayalı olarak, ekonomik, sosyal ve kültürel, eşitsizlikleri gidererek, kişiliğin gelişmesi, hoşgörü ruhu, karşılıklı anlayış, dayanışma ve sorumluluk, toplumsal ilerleme ve kamu yaşamında demokratik katılım için gerekli diğer koşulları oluşturarak demokratikleşmesini teşvik etmektedir (Adalet Bakanlığı, 2013).

Anayasa'da eğitim konusunun ayrıntılı olarak işlendiği madde olan 74. maddeye göre ise herkes eğitim hakkına ve fırsat eşitliği hakkına sahiptir. Bu madde de ayrıca okula devam isteği ve başarı güvence altına alınmıştır. Eğitim politikalarını oluşturmak ve uygulamak ise devletin temel görevi olarak belirlenmiştir (Adalet Bakanlığı, 2013).

Eğitim politikaları uygulanırken Devletin görevleri şu şekilde sıralanır;

- Genel, zorunlu ve ücretsiz temel öğretimi sağlama;
- Kamusal okulöncesi eğitim sistemini oluşturma ve genel sistemi geliştirme;
- Sürekli eğitimi güvence altına alma ve cehaleti sona erdirmeye;
- Yeteneklerine göre her vatandaşın en üst düzeyde eğitim, bilimsel araştırma ve sanatsal üretimden yararlanmasını garanti etme;
- Aşamalı olarak eğitimin her düzeyini ücretsiz yapma;
- Okulları hizmet ettikleri toplumun içine sokmak ve eğitim ve ekonomik, sosyal ve kültürel faaliyetler arasında bağlar kurma;
- Engelli vatandaşların eğitime erişmelerini sağlama, teşvik etme ve gerekli olduğunda özel eğitimi destekleme;
- Eğitim ve fırsat eşitliğinden yararlanma aracı ve kültürün ifadesi olarak Portekizce işaret dilini koruma ve geliştirme;
- Göçmen çocuklarının Portekiz dilini öğrenmelerini ve Portekiz kültüründen faydalanmalarını sağlama;
- Göçmen çocuklarının eğitim hakkından etkin yararlanmalarını mümkün kılmak için yeterli destek almalarını sağlama.

Komu, özel ve müşterek eğitim konularının işlendiği 75. maddeye göre;

- Devlet nüfusun tamamının ihtiyaçlarını karşılayacak kamu eğitim kurumları ağını oluşturur.
- Devlet, kanunda tanımlandığı üzere, özel ve müşterek eğitimi tanır, destekler ve denetler.

Üniversite ve diğer yükseköğretim kurumlarından yararlanma konusunun ifade edildiği Madde 76;

- Yükseköğretimde fırsat eşitliğini ve demokrasiyi güvence altına alır, ülkenin nitelikli eleman ihtiyacının karşılanması, eğitim, kültür ve bilimsel düzeyin yükseltilmesi için gereken dikkati gösterir (Adalet Bakanlığı, 2013).
- Bu maddede belirtildiği üzere, eğitim kalitesinin yeterince değerlendirilmesi gizli tutulmak şartıyla, üniversiteler kendi tüzüklerini hazırlayabilir ve bilimsel, eğitsel, idari ve mali özerklikten yararlanabilir (Adalet Bakanlığı, 2013).

Eğitimde demokratik katılımın belirtildiği 77. maddeye göre ise;

➤ Kanunda belirtildiği üzere, öğretmenler ve öğrenciler okulların demokratik yönetimine katılma hakkına sahiptir.

➤ Kanun, öğretmen, öğrenci, veli derneklerinin, toplulukların ve bilimsel kurumların eğitim politikasının hazırlanmasında katkı biçimlerini düzenler.

Eğitim ile doğrudan ilgili bu maddelerin yanı sıra 78. madde ülkedeki kültürel faaliyetleri, 79. madde ise beden eğitimi ve spor faaliyetlerini içermektedir. Bu maddelerde eğitim ile kısmi olarak ilgilidir (Adalet Bakanlığı, 2013).

2.1.2.2. Eğitim ile ilgili genel yasal düzenlemeler

1974 devrimi sonrası sağlanan özgürlük koşulları; eğitim kurumlarının özerkliğini ve çağdaş sosyal bir yapıya kavuşmasını eğitimin öncelikleri olarak kabul etmiştir. Bu kapsamda özel eğitime ihtiyaç duyan engellilerden göçmen çocuklarına kadar ülkenin tüm çocuklarının eğitime erişimini sağlamayı hedeflemiştir. Bu dönemde ülke içinde eğitimcilerin, öğrencilerin ve velilerin işbirliği içinde demokratik eğitim ortamı oluşturmaya çalışılmış, ülke dışında ise Portekiz dili ve kültürünün tanıtımı konusunda çalışmalar yapılmıştır (Education Encyclopedia: 1221).

14 Ekim 1986 kabul Temel Eğitim Kanunu (Lei 46/86) 64 maddeden oluşmaktadır. Bu maddeler dokuz bölümde sıralanmıştır. Birinci ve İkinci bölümler; eğitimin genel ve organizasyonel prensiplerini tanımlamaktadır. Üçüncü bölüm başarılı öğrenme sürecinin tamamlayıcıları ve desteğini içermekte; dördüncü bölüm eğitimcilik kariyeri ve öğretmen olabilme koşullarını belirlemekte, beşinci bölüm öğretim materyallerini, altıncı bölüm eğitimde yönetim şekilleri ve prensiplerini, yedinci bölüm eğitim sisteminin gelişimi, dokuzuncu bölüm ise bu kanuna geçiş süreci, iyileştirmeler ve uygulamalar yer almaktadır (Education Encyclopedia: 1221).

Eğitim kademelerinin (birinci kademe ve ikinci kademedan oluşan temel eğitim ile ortaöğretim) belirlendiği kanun ise (Decreto-Lei 43/89) 3 Şubat 1989 yılında kabul edilmiştir (Adalet Bakanlığı, 2013).

Önceden Temel eğitim kanunuyla belirlenen öğretmenlik kariyer koşulları 28 Nisan 1990 tarihinde kabul edilerek yürürlüğe giren Decreto-Lei 139-A/90 ile yeniden belirlenmiş, 21 Ocak 1998 Decreto-Lei 1/98. ile yeniden düzenlenerek güncel şeklini almıştır. Bu kanunda öğretmenlerin temel eğitim ve orta öğretim branşları belirlenerek

bu branşlara kaynaklık teşkil eden yükseköğretim programları belirlenmiştir (Adalet Bakanlığı, 2013).

1990'lı yıllarda Ülkenin Avrupa Birliği ülkeleri ile eğitim entegrasyonunu hedefleyen PRODEP (Programa de Desenvolvimento Educativo para Portugal) Portekiz'de Eğitimi Geliştirme Programı çalışmaları başlatılmış 2000'li yılların başında PRODEP III uygulamalarıyla bu entegrasyon 2006 yılında tamamlanmıştır (Education Encyclopedia: 1221).

2.1.3. Eğitim Sisteminde Yetkili Kurum ve Örgütler

Portekiz'de eğitim faaliyetlerinde en üst kurum **Eğitim ve Bilim Bakanlığı** olup, ülkede mesleki eğitimde dâhil olmak üzere temel eğitimden yükseköğretime kadar tüm eğitim kademeleri ve kurumları bu bakanlığa bağlıdır. Eğitim ve Bilim politikalarının uygulanmasında, denetiminde ve koordinesinden sorumludur. Bakanlık; **Yükseköğretim Genel Sekreterliği, Bilim Kurumu, Eğitim ve Okul Yönetimi Kurumu, Temel ve Ortaöğretim Kurumu** alt birimlerinden oluşmaktadır.

Bu kurumların yanı sıra eğitim politikalarının belirlenmesinde tartışma ve önerilerin yapıldığı eğitim ile ilgili resmi, özel kurumların yanı sıra sivil toplum kuruluşlarının da bulunduğu kurullar önem taşımaktadır. Temel Eğitim ve Ortaöğretim politikalarını belirlediği **Ulusal Eğitim Kurulu**, Lisans ve lisansüstü eğitim politikalarının belirlendiği **Portekiz Üniversite Rektörleri Kongresi**, Mesleki yükseköğretim politikalarının belirlendiği **Yüksekokullar (Politeknik) Koordine Konseyi**, Özel öğretim kurumlarının devlet okulları ile işbirliği ve entegrasyonunun sağlanması için oluşturulan **Özel ve Kamu Eğitim Koordinasyon Konseyi**, yasama ve yürütme organlarına eğitim ile ilgili tavsiye kararları sağlayan önemli kurullardır.

Özel okullarda dâhil olmak üzere ülkedeki tüm Temel Eğitim ve Ortaöğretim kurumlarının denetiminde Bakanlığın **Eğitim ve Okul Yönetimi Kurumu** doğrudan sorumlu iken yükseköğretimde denetim ve akreditasyon görevi özerk bir yapıya sahip olan **Ulusal Yükseköğretim Değerlendirme Konseyi**'ne aittir.

2.1.4. Eğitim Sisteminin Yapısı ve Organizasyonu

2.1.4.1. Okula başlama yaşı ve süresi

Portekiz eğitim sisteminin ilk dönemini oluşturan Okul Öncesi Eğitim’de eğitimin süresi üç yıl olup, okula başlama yaşı da üçtür. Türkiye’de Anaokuluna karşılık gelen **Jardim de Infância** diye adlandırılan kurumlarda yapılmaktadır. Bu kademedeki eğitim zorunlu değildir. Bu kademe öncesinde de çalışan anneler için eğitimden daha çok bakım hizmetlerinin verildiği ülkemizde kreş ve çocuk yuvalarına karşılık gelen **Infantário/Cheche** diye adlandırılan kurumlarda bulunmaktadır. Bu kurumlar Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı’na bağlı olarak faaliyet göstermektedirler (Eurydice, 2013: 36).

Zorunlu Eğitimin kapsamı içinde olan Birinci Kademe (1º Ciclo) eğitim sürecine öğrenci altı yaşında başlar ve 10 yaşına kadar dört yıl boyunca devam eder. İkinci Kademe (2º Ciclo) eğitim sürecine ise 10 yaşında başlayan öğrenci 12 yaşına kadar üç yıl boyunca devam eder (Erginer, 2012: 27).

İlk iki kademenin sonunda öğrenci zorunlu temel eğitimin son kademesi olan Üçüncü Kademeye (3º Ciclo) 13 yaşında başlar ve üç yıl sonra 15 yaşında iken bu kademeyi bitirmiş olur. Ortaöğretim sürecine (Lise) dört yıl sürmekte olup, öğrenci 16 yaşında başlar ve 19 yaşına kadar bu eğitime devam eder (Erginer, 2012: 27).

Portekiz’de yükseköğretim lisans ve lisansüstü eğitim programlarının yer aldığı üniversiteler ile mesleki yükseköğretim programlarının yer aldığı Politekniklerde (yüksekokullar) yapılmaktadır. Yükseköğretime ortalama 20 yaşında başlanır (Erginer, 2012: 27).

2.1.4.2. Öğrenim süresi ve tatiller

Portekiz’de öğrenim süresi ve tatiller bakanlık tarafından belirlenen ve ilan edilen akademik takvim ile her yıl duyurulur. Dersler temel eğitim ve ortaöğretimde hafta içi yapılır. Ortalama 180 iş gününü bulan bir eğitim yılı üç dönem halinde yürütülür.

Güz dönemi Eylül ayının ikinci haftasında başlayarak *Noel-Yeni yıl* tatilinin başladığı tarihe kadar devam etmektedir. **Kış Dönemi** ise Ocak ayının ikinci haftasında başlayarak *Paskalya Tatili* olarak kabul edilen geleneksel tatilin sonuna kadar devam eder. Kış döneminde paskalya tatili öncesinde ayrıca 3-5 Mart tarihlerinde iki günlük Karnaval Tatili de bulunmaktadır. **Bahar Dönemi** ise Nisan ayının son haftasında başlayarak Haziran ayının ikinci haftasında sona erer. Bahar döneminin ardından Haziran ayının ikinci haftası başlayarak yaklaşık 12 hafta süren yaz tatili bulunmaktadır. 2013-2014 Öğretim yılına ait öğrenim süreleri ve tatiller tarihleriyle birlikte aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 2.1. *İlköğretim ve Ortaöğretimde Okul Süreleri - Tatil Tarihleri 2013/2014* (Eurydice, 2013: 36).

	İlköğretim	Ortaöğretim
Eğitim-Öğretim Yılıının Başlama Tarihi	12-16 Eylül 2013 Tarihleri arasında	12-16 Eylül 2013 Tarihleri arasında
Yıl Sonu	6 Haziran 2014 (6. Sınıf) 13 Haziran 2014 (1-3, 5. Sınıflar) 6 - 13 Haziran 2014 4. Sınıf	6 Haziran 2014 (9, 11, 12. sınıflar) 13 Haziran 2014 (7, 8, 10. sınıflar)
Birinci Dönem	12/16 Eylül - 17 Aralık 2013	12/16 Eylül - 17 Aralık 2013
Noel/Yeni Yıl	18 Aralık 2013 - 3 Ocak 2014	18 Aralık 2013 - 3 Ocak 2014
İkinci Dönem	6 Ocak - 4 Nisan 2014	6 Ocak - 4 Nisan 2014
Kış/Karnaval	03-05 Mart 2014	03-05 Mart 2014
İlkbahar/Paskalya	07-21 Nisan 2014	07-21 Nisan 2014
Üçüncü Dönem	22 Nisan - 6/13 Haziran 2014	22 Nisan - 6/13 Haziran 2014
Yaz	Yaklaşık 12 hafta. 6-13 Haziran tarihleri arasında başlıyor, 2014 Eylül ortasında bitiyor.	Yaklaşık 12 hafta. 6-13 Haziran tarihleri arasında başlıyor, 2014 Eylül ortasında bitiyor.
Resmi/Dini Bayramlar	25 Nisan 2014 1 Mayıs 2014 10 Haziran 2014 (+ Belediye düzeyinde bayramlar)	25 Nisan 2014 1 Mayıs 2014 10 Haziran 2014 (+ Belediye düzeyinde bayramlar)

Öğretmenlerin akademik takvimi ise eğitim ve öğretim faaliyetlerine hazırlık, hizmet içi eğitim dönem sonu değerlendirme çalışmaları vb. aktiviteler nedeniyle farklıdır. Öğretmenler Temmuz ayının ilk haftasından 1 Eylül'e kadar tatil yaparlar. Dört ve altıncı sınıflarda ekstra destek alan öğrencilerin öğretmenlerinin tatilleri ise yaz dönemi yapılan öğretim faaliyetlerine bağlı olarak daha kısadır.

2.1.4.3. Haftalık ve günlük ders süreleri

Temel eğitimde derslerin süresi 40 dakika olup, genellikle 10'ar dakikalık teneffüs saatleriyle birbirinden ayrılır. Anaokulu ve Birinci kademedede günlük beş saat olmak üzere haftalık toplam 25 saat ders saati iken, temel eğitim İkinci ve üçüncü kademesinde ise derslerin süresi diğer kademedede olduğu gibi 40 dakikadır. Ancak ikinci ve üçüncü kademedede günlük ders saati sayısı altı saate yükseldiğinden haftalık ders saati 30 saattir. Ortaöğretimde ise bir dersin süresi 45 dakika olup, öğretim kurumunun yapısına göre 35 saati bulmaktadır (Arı, 2005: 309).

Portekiz'de yükseköğretimde tüm Avrupa Birliği ülkeleri ve üye aday ülkelerde uygulanan Avrupa Kredi Transfer Sistemi (ECTS) uygulanmaktadır. Bu sistemde haftalık ders saati minimum 30 saat olup, çoğunlukla teorik dersler hafta içi olup, hafta sonları da üniversite yönetimlerinin inisiyatiflerine bağlı olarak dersler olabilmektedir.

Tablo 2.2. *Eğitim Kademelerindeki Bir Ders Saati İle Haftalık Öğretim Saatleri* (Eurybase, 2006/07: 88-89; Arı, 2005 ve Arazi uygulamaları).

Eğitim Kademeleri	Seviye	1 Ders Saati	Haftalık Ders Saati
Temel Eğitim	Anaokulları	40 Dakika	25 saat
	Birinci Kademe (1,2,3,4.sınıflar)	40 Dakika	25 saat
	İkinci Kademe (5,6.sınıflar)	40 Dakika	30saat
	Üçüncü Kademe (7,8,9.sınıflar)	40 Dakika	30 saat
Ortaöğretim	10, 11, 12.sınıflar	45 Dakika	33 saat
Yükseköğretim	Lisans ve Lisansüstü	50 Dakika	30 ECTS

2.1.4.4. Okul ve ulaşım ücretleri

Temel ve ortaöğretimde devlet okullarında eğitim herkes için ücretsizdir. Ancak okullarda yemek, ulaşım ve ders kitapları gibi masraflar ücrete tabidir. Maddi durumu iyi olmayan öğrencilerin eğitimi için gerekli ders materyali, kantin ve ulaşım giderlerini sağlamak için Eğitim ve Bilim Bakanlığı, yerel yönetimler ve okul yönetimlerinin burs ve hibe gibi destek olanakları bulunmaktadır. Özel okullarda eğitim-öğretim ücretli olarak yapılırken, vakıf okullarında ise ücretli ve burslu eğitim alan öğrenciler birlikte

eğitim almaktadır. Ulaşım konusunda ise öğrenciler okul servislerinin yanı sıra Metro ve otobüs gibi toplu taşıma araçlarını kullanmaktadırlar (Eurybase, 2006/07: 126).

OECD Portekiz 2012 ülke raporu verilerine göre ülkede okul öncesi eğitimde bir öğrencinin yıllık maliyeti 5.661 dolar, temel eğitimde 5.762 dolar, ortaöğretim de ise maliyeti ise 8.709 dolardır (Santiago vd., 2012: 11).

Yükseköğretimde eğitim ücrete tabi olup, her kamu yükseköğrenim kurumu ücretini kendisi belirlemektedir. Bu miktar ulusal asgari ücret esas alınarak hesaplanır ve enflasyon oranına göre her yıl güncellenir. Bu ücret 630,50 ile 1.065,72 Avro arasında değişmektedir. Özel yükseköğretim kurumlarında da bu miktardan biraz daha fazladır.

Üniversiteden üniversiteye geçmekle birlikte yabancı uyruklu öğrenciler için eğitim ücreti Portekiz uyruklulara göre biraz daha yüksektir.

Üniversitelerde öğrenci bursları, ihtiyaca göre veya başarıya dayalıdır. İhtiyaç temelli burs için uygunluk öğrenci ve ailesinin geliri ile belirlenir. İhtiyaç temelli burs miktarı 1.065,72 ve 5.677,14 Avro (2013/2014) arasında değişmektedir. Liyakate dayalı hibe miktarı 2.415 Avro'dur (Eurydice, 2012/13: 29).

Burs ve hibelerin yanı sıra devlet garantisi ile düşük fiyatla yükseköğrenim öğrencileri için özel bir kredi programı vardır. Eğitim ve Bilim Bakanlığı verilerine göre 2011/12 öğrenim yılında kayıtlı öğrencilerin % 3,66'sı bu krediyi almıştır. Ebeveynler için vergi avantajları eğitim giderlerine vergi indirimi yoluyla sağlanır (Eurydice, 2012/13: 29).

2.1.4.5. Ders kitapları

Portekiz'de ders kitapları Eğitim ve Bilim Bakanlığı onayı ile özel yayınevleri tarafından basılmaktadır. Hangi ders kitabı ya da yardımcı ders kitabının kullanılacağını dersin öğretmeni belirler. Ders kitapları ve diğer tüm materyal ücretlidir. Ders kitaplarını öğrenciler kendileri temin etmektedirler. Öğrenci ailesinin maddi durumu kötü (yıllık gelir yaklaşık olarak 7000 Avro'dan düşük) ise öğrencinin ders kitapları Bakanlık tarafından karşılanmaktadır (Santiago vd., 2012: 12).

2.1.4.6. Öğrenci başarısının ölçülmesi

Portekiz Eğitim ve Bilim Bakanlığı ölçme ve değerlendirmeye eğitimin sürdürülebilirliği açısından önem vermekte ve öğrencilerin değerlendirilmesi gerekliliğini şu üç ifade ile tanımlamaktadır.

➤ Öğrenci başarısının sürdürülebilirliği, eğitim sürecinin desteklenmesi, eğitimde ihtiyaçların tespit edilmesi, eğitim metotlarının belirlenmesi ve kaynakların seçimi ile okul ve sınıf müfredat projelerinin yeniden yapılandırılmasında yol gösterici olmaktadır.

➤ Her kademenin sonunda ve temel eğitimi bitirdiklerinde öğrencilerin öğrenme düzeylerini ve kazanımlarını değerlendirme olanağı sağlamaktadır.

Eğitim sisteminin kalitesini artırmaya yardımcı olması ve öğrencinin kendini geliştirerek toplumun bir parçası olarak çalışmasında daha fazla güven kazanmasını sağlamaktadır (Ministério da Educação e Ciência, 2013).

Bu amaçlar doğrultusunda ölçme ve değerlendirmenin sağlıklı yapılması için Bakanlık bünyesinde genel bir **Eğitim Değerlendirme Ofisi** kurulmuştur. Bu ofis ülkedeki temel okullar ile ortaöğretim okullarının öğretmen ve idarecilerine modern ölçme ve değerlendirme sistemlerinin eğitimini amaçlamaktadır (Santiago vd., 2012: 50).

Temel Eğitimin **Birinci Kademesinde** (1-4 sınıflar) öğretimden çok eğitim ön plandadır. Bu nedenle ölçme ve değerlendirme tamamen öğretmene bağlı olup, öğretmenler ölçme sistemini görev yaptıkları bölgelerin toplumsal veya yerel ihtiyaçlarını dikkate alarak belirlerler. Birinci kademe de öğretim olarak Matematik ve Portekizce dersleri ön plana çıkar (Santiago vd., 2012: 50).

Temel Eğitimin **İkinci Kademesinde** (5-6 sınıflar) ve **Üçüncü Kademesinde** (7-8-9 sınıflar) ise ölçme ve değerlendirmede öğretmenin yanı sıra okul yönetimi de etkili olabilmektedir. Bu kademe de sınav takvimi önceden belirlenmeye ve öğrencinin kendisine ve velisine sınavlardan aldığı sonuçların ayrıntılı olarak açıklaması yapılmaya başlanır (Santiago vd., 2012: 51).

Altıncı sınıftan itibaren yıllık merkezi sınavlar başlamaktadır. Bu sınavlarda alınan sonuçlar ortaöğretim de gideceği okul türünün belirlenmesinde kullanılır. Aynı

zamanda öğrencinin ilgi ve yetenekleri doğrultusunda yönlendirilmeye başlanmasının ilk aşaması niteliğindedir (Santiago vd., 2012: 51).

Temel eğitimde öğrenci kabulünde devlet okullarında ailenin ikamet ettiği semt ya da iş yerine yakınlık esas alındığı ve standartlar birbirine yakın olduğundan seçme ve yerleştirme sınavları söz konusu değildir (Santiago vd., 2012: 52).

Ortaöğretimde ise öğrencinin başarı durumu, sınıf öğretmenlerinin kanaati sonucu belirlenen ilgi ve yetenekleri ile temel eğitimin altıncı sınıfından itibaren yapılan merkezi sınav sistemi birlikte değerlendirilmektedir (Santiago vd., 2012: 52).

Ortaöğretimde dönem sonlarında okul düzeyi yapılan genel sınavlar haricinde ölçme ve değerlendirme tamamen öğretmenlere bırakılmıştır. Ancak ortaöğretimde diplomayı hak edebilmek için 10. sınıfının sonunda ülke geneli merkezi bir sınav yapılmaktadır. Okulu başarıyla tamamlayan öğrenciler orta öğretim diplomasını (*diploma de estudos secundários*) bu sınavı geçerek alırlar. Mesleki liselerde de aynı sistem uygulanır. Bu liselerdeki sınavlar mesleki yeterlilik içeriklidir (Eurybase, 2006/07: 145).

Portekiz’de Yükseköğretime programlarına kabul ülke geneli merkezi olarak yapılmakta olan **Yüksek Öğretime Giriş için Kapasite Değerlendirme Özel Sınavı** (*Exame Extraordinário de Avaliação de Capacidade para Acesso ao Ensino Superior*) ile yapılmaktadır.

Her yükseköğretim programı için oluşturulan jüriler; bu sınavda elde edilen sonucu, öğrenci motivasyon ile CV’sini bir mülakat ile değerlendirerek öğrencinin yükseköğretime kabulüne karar verir. Bu mülakatlarda üniversitelerin, yüksekokullara nazaran seçiciliği daha fazladır.

Yükseköğretimde ise lisans düzeyinde merkezi yeterlilik sınavı uygulanmamakta ve tüm ölçme ve değerlendirme işlemleri dersi veren öğretim elemanına bırakılmıştır. Tüm ölçme ve değerlendirme işlemleri Avrupa Kredi Transfer Sistemi (ECTS) çerçevesinde uygulanmak zorundadır. Öğrenciler Üniversite programları için önceden belirlenmiş olan ECTS tamamladıktan sonra mezun olma hakkı kazanırlar. Lisans programlarının ortalama süresi dört yıl olup, üç yıldan az bir sürede bitmez. Lisansüstü programlarda ise ülkemizde olduğu gibi teorik derslerin tamamlanmasının ardından

hazırlanan tez bir jüri heyetine savunmasının sonrasında mezuniyet hakkı elde edilir (Eurybase, 2006/07: 145).

2.1.5. Okul Kademeleri ve Türleri

2.1.5.1. Okul öncesi eğitim

Portekiz’de okulöncesi eğitim ilk olarak 1973 yılında eğitim sistemi içinde yer almış, temel eğitim kanunu ile birlikte resmi eğitim sisteminin ayrılmaz bir parçası olarak görülerek amaçları açıklanmış ve bu alana öğretmen yetiştirilmesi için yükseköğretim kurumlarının oluşturulması gereği üzerinde durulmuştur (Erginer, 2012: 28).

Ülkede ilk resmi anaokulları (*Jardim de Infância*) Eğitim ve Bilim Bakanlığı tarafından 1978 yılında kurulmuştur. 1986 tarihinde kabul edilen temel yasada okulöncesi eğitimin, eğitim sisteminin daimi bir parçası olduğu belirtilmiştir. Bu yasa ile okulöncesi eğitimin çocukların dengeli gelişimleriyle ilgili amaçları tanımlanmıştır. Okulöncesi Eğitim ile ilgili müstakil yasa ise 1997 yılında yayınlanmıştır ve bu yasaya göre Okulöncesi eğitim, yaşam boyu eğitim sürecinde temel eğitimin birinci basamağıdır. Yine bu yasa ile okulöncesi eğitimin genel, eğitici, bireysel ilkeleri tanımlanmıştır.

Portekiz’de okulöncesi eğitim 3-6 yaş grubunda ki tüm öğrencilere açık olmakla birlikte zorunlu değildir. Eğitim ve Bilim Bakanlığı bünyesinde eğitim veren anaokulları ücretsizdir.

Eğitim ve Bilim Bakanlığı, resmi, özel ve ortak anaokullarının denetimini yapmaktadır. Öğrenci alımlarında bölgedeki kiliseye bağlı ailelerin bir sonra ki yıl okula başlayacak çocuklarına öncelik verilir. Başvuru sayısının kontenjandan fazla olması durumunda yaşça büyük öğrenciye öncelik tanınır.

Eğitimin karma olarak yapıldığı okulöncesi eğitim kurumları temel eğitim kurumlarının içinde ya da müstakil bir okul şeklinde faaliyet göstermektedirler.

Eğitim yaşlara göre gruplandırılarak verilir. Sınıf kontenjanları maksimum yirmi kişiliktir. Grupların öğretmenleri genel olarak her yıl değişmektedir. Anaokullarında

günde beş saat, haftada beş gün ikili öğretim yapılmaktadır. Okulların tatili kırk beş günlük yaz tatili ve bir haftalık Paskalya ve Noel tatilleridir.

Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı'nın çatısı altında bulunan ve daha çok anaokulu öncesi bakım hizmeti veren kreş, çocuk yuvası, çocuk evi türü **Ínfântario/Cheche** kurumlar ise yaz dönemi de dâhil olmak üzere haftada beş gün, günde 10-12 saat açıktır.

Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı'nın bünyesinde olan kurumlarda öğrenci alımlarında ailelerin sosyo-ekonomik durumları temel alınarak gereksinimi olan ailelere öncelik verilir.

Anaokullarının yönetimi ve denetimi de temel eğitim ve orta öğretimde olduğu gibi doğrudan Eğitim ve Bilim Bakanlığı'na bağlıdır. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı'na bağlı kurumları ise yönetim açısından sadece Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı'na bağlı iken, denetim açısından ise Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı'nın yanı sıra Eğitim ve Bilim Bakanlığı teftiş birimlerince denetlenirler (Erginer, 2012: 28).

2.1.5.2. Temel eğitim

Portekiz'de temel eğitim genel nitelikli, zorunlu ve ücretsizdir. Yasa gereği 6-15 yaş arası çocukların devlet okulları, özel okul ya da vakıf okullarına başvurmaları gereklidir. Temel eğitim üç kademeden oluşmaktadır ve bir sonraki kademeye geçebilmek için, bir önceki kademeyi başarılı bir şekilde bitirmek gerekmektedir. Bu eğitim düzeyinde işe girebilmek veya bir üst düzey eğitim alabilmek için genel ve ortak olan bir program takip edilir.

Okullarda öğrenciye sağlanan her türlü öğretim, sosyal yardım, psikolojik danışma, eğitimsel rehberlik ve sağlık hizmetleri ücretsizdir. Yemek, ulaşım ve barınma hizmetleri devlet tarafından desteklenir ve ihtiyacı olan öğrenciler önceliklidir. Ders kitapları ve araç-gereçler için ailelerin maddi durumlarına göre öğrencilere maddi yardımlar yapılır. Ayrıca özel ve vakıf okullarının ihtiyaçları için de devlet tarafından maddi destek verilebilir.

Temel eğitim birbirini takip eden üç kademeye ayrılır. Bunlar:

- Birinci kademe, dört yıl devam eder (6-10 yaş)
- İkinci kademe, iki yıl devam eder (10-12 yaş)
- Üçüncü kademe, üç yıl devam eder (12-15 yaş)

1986 yılında yürürlüğe giren Temel Eğitim Kanunu ile Portekiz eğitim sisteminin yapısı genel olarak şekillendirilmiştir. 1997 yılında yürürlüğe giren yasa ile okullarda daha fazla öğrencinin okutulması amacıyla eğitim sistemi üzerinde yeniden düzenleme çalışmaları yapılmıştır. *Birleştirilmiş Temel Okul* diye adlandırılan okullarda öğrenci sayısına göre tek bir kampüs ya da bina içinde birinci, ikinci ve üçüncü kademe okulları ve anaokulu birlikte bulunabilmektedir (Erginer, 2012: 29).

2.1.5.2.1. Birinci kademe (1º Ciclo)

Devlet okulu, özel okul ve vakıf okullarında eğitimin verildiği bu kademe eğitim tek tip olarak yapılmaktadır. Bu devreye başlayacak olan öğrenciler Güz yarıyılına başlangıcı olan 15 Eylül tarihine kadar altı yaşını doldurmuş olmalıdır.

Kayıtlarda öğrenci sayısının daha önce belirtilen kontenjan sayısından fazla olması halinde yaş olarak daha büyük olan öğrencilere öncelik tanınır. Sınıflar psikolojik ve eğitimsel kriterlere göre düzenlenmektedir.

Her sınıfın bir sınıf öğretmeni bulunmakta ve eğitimin büyük çoğunluğunu sınıf öğretmenleri yürütmektedir. Alanında uzmanlık gerektiren durumlarda başka öğretmenlerden de yardım alınabilmektedir.

Okulun ders programı, derslere verilen aralar ve grupların özellikleri Okul Konseyi tarafından belirlenmektedir.

Normal öğretimin uygulandığı okullarda sabah dersleri saat 9.00'da başlamakta, öğle saat 12.00'de sona ermektedir. Bu okullarda öğleden sonra ki dersler ise saat 14.00'te başlayıp, saat 16.00'da bitmektedir.

Öğrenci sayısının fazla ya da binanın yetersiz olduğu okullarda Sabahçı-Öğlenci şeklinde ikili öğretim uygulanmaktadır. Bu okullarda dersler sabah saat 8.00'de başlayıp, saat 13.00'te sona ermektedir. Öğlenci öğrenci grubu ise saat 1.15'te derse başlamakta olup, eğitim 18.15'te son bulmaktadır.

Bu kademedede öğretilen genel konular şöyledir;

- Portekizce,
- Çevre Bilimi,
- Matematik,

Zenginleştirme etkinlikleri olarak okutulan dersler ise;

- İngilizce
- Sanat Eğitimi
- Beden Eğitimi
- Müzik Eğitimi
- Sözlü Anlatım,

Seçmeli olarak okutulan konu ise;

- Katoliklik, Ahlak ve Din Eğitimi'dir.

Eğitim ve Bilim Bakanlığı tarafından Öğretim yılı, bir yıllığına belirlenmektedir. Öğretim yılı genel olarak Haziran ayında bitmektedir (Erginer, 2012: 29-30).

2.1.5.2.2. İkinci kademe (2° Ciclo)

Temel eğitim ikinci kademe eğitimi, devlet okullarında, özel okul ve vakıf okulları ile uzaktan eğitim merkezlerinde verilmektedir. Uzaktan eğitimde de az sayıda öğrenci okumaktadır. Uzaktan eğitim, temel eğitimde birinci kademenin ardından ikinci kademe eğitimini tamamlayamamış belirli bir yaş kesimi ile coğrafi olarak ulaşılması zor alanlarda yaşayan öğrenciler için oluşturulmuştur.

Öğrenciler bu kademededen bir önceki kademe olan birinci kademeyi tamamladıktan sonra 9-15 yaşları arasında iseler bu kademeye kabul edilmektedirler.

Öğrenciler, ailelerinin oturduğu yere veya işyerlerinin bulunduğu bölgelerdeki okullara devam etmek zorundadırlar. Eğitim Konseyi sınıfları düzenlerken, öğrencilerin kişisel ihtiyaçlarını ve öncelikli eğitsel kriterleri dikkate almaktadır.

Sınıflar genel olarak karmadır ve 10-12, 12-14 yaş grubundaki öğrencilerden oluşur. Sınıfların ortalama mevcudu 30'dur. Engelli öğrenciler kaynaştırma eğitimi esas alınarak normal öğrencilerle aynı sınıfta eğitim alır.

Bu kademedede eğitimciler alanlara ayrılmıştır. Konularına göre her alanın farklı bir öğretmeni vardır. Zorunlu olmamakla birlikte benzer özellikte olan konular aynı öğretmenler tarafından yürütülebilmektedir (Erginer, 2012: 30).

Bu kademedede verilen dersler şunlardır;

- Portekizce
- Matematik
- Portekiz Tarihi ve Coğrafyası
- İngilizce (1 ve 2 Seviyeleri)
- Doğa Bilimleri
- Görsel Eğitim (Sanat)
- Teknik Eğitim (El Sanatları)
- Beden Eğitimi
- Müzik Eğitimi
- Katoliklik, Ahlak ve Din Eğitimi (Seçmeli)

2.1.5.2.3. Üçüncü kademe (3º Ciclo)

Bu kademe dokuz yıllık zorunlu temel eğitimin son kademesini oluşturmakta olup, eğitim süresi üç yıldır. (Eğitimin dokuz yıllık zorunlu olması 1987-1988 öğretim yılı ve sonrasında gerçekleşmiştir.) Bu kademedede farklı bir model ile akşam dersleri verilmektedir. Öğrencilerin bu kademeye devam edebilmeleri için bir önceki kademe olan ikinci kademeyi bitirmiş olmaları gerekmektedir. Öğrenciler bir önceki devrede olduğu gibi ailelerinin ikamet ettiği yere veya işyerlerinin bulunduğu bölgelerdeki okullara devam etmek zorundadırlar.

Bu kademedede genel programların yanı sıra farklı mesleki alanları da kapsayan, birleştirilmiş programlar da uygulanmaktadır.

Sınıflar genellikle karmadır. Konularına göre her alanın farklı öğretmeni vardır. Bu kademedede genel derslerin yanı sıra öğrencilere rehberlik ve mesleğe yöneltme, iş yaşamını tanıma türü dersler de verilmektedir.

Bu kademe sonunda (Dokuzuncu sınıf) öğrencilere temel eğitim diploması verilmektedir. Verilen bu diploma ile öğrenciler genel veya mesleki-teknik ortaöğretimden herhangi birisine devam edebilirler (Erginer, 2012: 31).

Bu kademe de şu dersler verilmektedir;

- Portekizce
- Matematik
- İngilizce (3, 4 ve 5 Seviyeleri)
- 2. Yabancı dil-Fransızca, İspanyolca, Almanca (1, 2 ve 3 seviyeleri)
- Doğa Bilimleri
- Fizik ve Kimya
- Tarih
- Coğrafya
- Beden Eğitimi
- Görsel Eğitim (Sanat)*
- Teknik Eğitim (El Sanatları)
- Tiyatro/Müzik*
- Bilgisayar ve Bilişim okulun bir alternatifidir (sadece 7. ve 8. yılda)
- Katoliklik, Ahlak ve Din Eğitimi (Seçmeli)

(*) 9. yılda öğrenci okulun durumuna göre, Görsel Eğitim, Teknik Eğitim, Müzik ve Drama dersleri arasında birini seçmek zorundadır.

Çocukların temel eğitiminin yanı sıra yetişkinler için de ikinci bir fırsat sağlanmaktadır. Yetişkinlerin temel eğitiminin amacı okuma-yazma bilmeyen sayısını azaltmak ve temel bazı becerilerin kazandırılmasıdır. Yetişkinlerin temel eğitimi ayrı bir yaklaşım gerektirmektedir. Çünkü öğrenci ihtiyaçları ve tecrübeleri farklıdır. Yetişkin temel eğitimi, genel ve mesleki teknik eğitim derslerden oluşur.

Akşam okulları ile uzaktan eğitim yoluyla verilmektedir. Bu düzeydeki eğitimin yönetimi ‘Temel Eğitim Dairesi tarafından yapılmaktadır (Erginer, 2012: 31).

2.1.5.2.4. Orta öğretim

9 yıllık zorunlu eğitimini bitiren öğrenciler iki farklı eğitim programından birisine kayıt yaptırabilirler. Bu programlar şunlardır:

- Genel ortaöğretim okulu eğitim programları,
- Mesleki ortaöğretim okulu eğitim programları.

2.1.5.2.5. Genel liseler

Öğrencilerin ortaöğretim programlarına devam edebilmeleri için dokuz yıllık temel eğitimlerini başarıyla bitirmiş olmaları gerekmektedir. Öğrenciler genel olarak yaşadıkları semtlerdeki okullara devam ederler.

Genel ortaöğretim okulları modeli, 1993-1994 öğretim yılından itibaren uygulanmaktadır. 15-18 yaşları arasındaki öğrenciler Genel Ortaöğretim okullarına devam ederler. Öğrenim süresi üç yıl olup, 10., 11. ve 12. sınıfları kapsamaktadır (Erginer, 2012: 31). Devlet okullarında sınıf mevcudu 20-26 arasında değişmektedir.

Ulusal öğretim programı üç eğitim bileşeni şeklinde düzenlenmiştir. Bu bileşenler; Genel, özel ve teknik (teknolojik ve sanatsal) unsurlardır. Portekizce, Felsefeye giriş, Yabancı dil 1-2, beden eğitimi, kişisel ve sosyal gelişim veya Ahlaki ve Dini eğitimi genel bileşende yer alan temel derslerdir.

Genel liseler dört çalışma alanı şeklinde düzenlenmiştir. Bunlar;

- Fen Bilgisi,
- Sanat,
- Ekonomik ve Sosyal Bilimler,
- Spor alanlarıdır.

Bütün çalışma alanlarında okutulan zorunlu dersler;

- Portekizce,
- Yabancı Dil,
- Felsefe,
- Beden eğitimi (yetişkin dersleri hariç)

➤ Din ve Ahlak Eğitimi olup, dersler ve ağırlıkları çalışma alanlarına göre farklılaşmaktadır.

2.1.5.2.6. Mesleki liseler

Müstakil mesleki ortaöğretim okulları ilk 1989 yılında kurulmuşlardır. Önceki eğitim sisteminde genel ortaöğretim programlarıyla iç içeydiler. Günümüzde Portekiz’de meslek okulları 17 meslek dalında gruplandırılmış olup, en az 2900 ve en fazla 3600 eğitim saatini içermektedir. Eğitim-öğretim süresi genel liselerde olduğu gibi üç yıl sürmektedir. Bazı meslek liseleri mezuniyet öncesinde staj zorunluluğu bulunmaktadır. Genel liselerde olduğu gibi Sınıf mevcudu 20-26 arasında değişmektedir.

Okuldaki sınavlarını tamamladıktan sonra ülke geneli yapılan yeterlilik sınavları sonunda öğrenciler meslek diploması almaya hak kazanırlar.

Ülkede en çok rağbet gören mesleki eğitim kurumları arasında yer alan sanat liseleri de benzer bir sistemle eğitim ve öğretim vermektedir (Erginer, 2012: 33-34).

2.1.5.2.7. Yükseköğretim

Portekiz’de yükseköğretim üniversite ve politeknik diye adlandırılan kurumlarda yapılmaktadır. Üniversiteler lisans ve lisansüstü birçok programa sahip büyük yükseköğretim kurumlarıdır. Politeknikler ise daha küçük yükseköğretim kurumları olup, programlar daha çok mesleki eğitim içeriklidir. Portekiz’de 14’ü devlet üniversitesi 10 özel üniversite olmak üzere toplam 24 üniversite bulunmaktadır.

Portekiz’de tarihi 13. yüzyıla dayanan köklü bir üniversite eğitimi geleneği mevcuttur. Kral *Dinis*’in 1290 yılında ülkede bir yüksek eğitim kurumunun tesisini emreden fermanıyla Lizbon ve *Coimbra*’da eşzamanlı olarak iki üniversitenin kurulma çalışmalarına başlanmıştır. Ülkedeki ilk üniversite bu çerçevede 13. yüzyılda Coimbra’da tesis edilmiştir. Bu çalışma günümüzde Portekiz’in en önemli yükseköğretim kurumu olan Lizbon Üniversitesi (*Universidade de Lisboa*) temelini oluşturmaktadır.

Birkaç yüksekokulun birleşmesiyle oluşturulan ve büyükşehirler dışında daha çok küçük kentlerde kurulan küçük üniversiteler ise Politeknik olarak adlandırılmaktadır. Politeknik okullar, ilk olarak 1979 yılında sisteme girmiş olup, çoğunlukla 1986 yılında kurulmuşlardır. Politeknik okullarda mesleki eğitim programları daha ön plandadır (Erginer, 2012: 34). Politeknik enstitülerin sayısı ise 18'dir.

Askeri Yüksekokullar ve Polis Yüksek Okulları dâhil olmak üzere diğer bakanlıklara eleman yetiştiren okulların sayısı yedi olup, bunların tamamına yakını başkent Lizbon ile Porto'da toplanmıştır.

Yükseköğrenim gören toplam öğrenci sayısı 380.000 olup, ülkede eğitim gören toplam öğrenci sayısının % 15'i kadardır.

Okullar genel olarak 15 Ekimde açılır, 31 Temmuz'da kapanır. Yükseköğretim kurumlarının çoğunda genel olarak akademik yıl, iki devreden oluşur. Bir devre ise 15-16 haftadan meydana gelmektedir.

2.1.6. Eğitim Sisteminde Öğretim Programları

Portekiz'de Anaokulları için Eğitim ve Bilim Bakanlığı tarafından oluşturulmuş ve belirli aralıklarla güncellenen bir **Ulusal Okul Öncesi Eğitim Müfredatı** bulunmaktadır. Okul öncesi öğretmenlerinin müfredat konusundaki takibi Eğitim ve Bilim Bakanlığı tarafından o okula atanmış olan öğretim direktörü tarafından yapılır.

Okulöncesi eğitimde olduğu gibi üç kademe içinde ayrı ayrı oluşturulmuş Ulusal Temel Eğitim Müfredatı bulunmaktadır.

Birinci Kademe genel teorik dersler kapsamında Portekizce, Matematik, Çevre Bilimi, Sanat ve Beden Eğitimi dersleri verilir. Okul dışında da Kişisel ve Sosyal gelişim dersleri verilir. Ayrıca Din ve Ahlak Eğitimi dersi ve Zenginleştirme faaliyetleri çeşitli seçmeli derslerde yer almaktadır (Eurybase, 2006/07: 90-92).

Tablo 2.3. *Temel Eğitim Birinci Kademe Müfredatı* (Eurybase, 2006/07: 90-92).

Dersler	
Portekizce	
Matematik	
Çevre Bilimi	
Sanat ve Beden Eğitimi	
Kişisel ve Sosyal Eğitim	Ders Dışı Müfredat
	Proje Alanı
	Yurttaşlık Bilgisi
	Birlikte Çalışma
	Toplam 25 Saat
	Genel Seçmeli Dersler
	Din ve Ahlak Eğitimi (1 saat)
	Toplam 26 Saat
Zenginleştirme faaliyetleri (*)	

(*)Seçmeli Ders (Ders saatine okul karar verir).

Temel Eğitim İkinci Kademe Müfredatında ise genel teorik dersler kapsamda Portekizce, Yabancı Dil, Portekiz Tarihi ve Coğrafyası, Matematik, Fen Bilimleri, Resim İş Eğitimi, Müzik Eğitimi ve Beden Eğitimi dersleri yer alır. Okul dışında da Kişisel ve Sosyal gelişim dersleri bulunmaktadır. Bu derslerin yanı sıra seçmeli dersler olarak ta Din ve Ahlak Eğitimi dersi ile zenginleştirme faaliyetleri de yer almaktadır.

Tablo 2.4. *Temel Eğitim İkinci Kademe Müfredatı* (Eurybase, 2006/07: 90-92).

Dersler		Haftalık Ders Saati (40dk)
Portekizce		10,5
Yabancı Dil		
Portekiz Tarihi ve Coğrafyası		
Matematik		7
Fen Bilimleri		
Resim		6
Müzik Eğitimi		
Beden Eğitimi		3
Kişisel ve Sosyal Eğitim	Din ve Ahlak Eğitimi (Seçmeli)	(1)
	- Proje Alanı	5,5
	- Denetimli Eğitim	
	- Vatandaşlık Eğitimi	
	Toplam	33 (Minimum 30)
	Okul Tarafından Seçilecek Aktivite	1
	Genel Toplam	34
	Zenginleştirme faaliyetleri (*)	

(*)Seçmeli Ders (Ders saatine okul karar verir).

Temel Eğitim üçüncü Kademe Müfredatında ise Portekizce, Yabancı Dil 1-2, Tarih, Coğrafya, Matematik, Doğa Bilimleri, Fizik, Kimya, Resim İş Eğitimi, Müzik Eğitimi ve Beden Eğitimi dersleri genel teorik dersler kapsamında verilmektedir. Bu kademedeki diğer kademelerden farklı üçüncü yabancı dil olarak Fransızca, Almanca veya İspanyolca dillerinden birini öğrenmek zorunludur. Bu kademedeki Bilgi ve İletişim Teknolojilerine Giriş dersi sadece dokuzuncu sınıfta verilir. Bu ders ayrıca yedinci ve sekizinci sınıflarda müfredat dışı alanlarda tercih edilir (Eurybase, 2006/07: 95-96).

Tablo 2.5. *Temel Eğitim Üçüncü Kademe Müfredatı* (Eurybase, 2006/07: 90-92).

Dersler	Haftalık Ders Saati (×40 dk)	
Portekizce	6	
Yabancı Dil I ve II	8	
Beşeri ve Sosyal Bilimler		
- Tarih	7	
- Coğrafya		
Matematik	6	
Fizik ve Doğa Bilimleri		
- Doğa Bilimleri	6,5	
- Fizik/Kimya		
Sanat Eğitimi		
- Görsel Eğitim	5,5	
- Başka bir ders (okulun sunduğu *)		
- Teknik Eğitim		
Beden Eğitimi	4,5	
Bilgi ve İletişim Teknolojileri	1	
	Din ve Ahlak Eğitimi (Seçmeli)	1,5
	Konusu Olmayan Dersler:	
	- Proje Alanı	7
	-Denetimli Eğitim	
	- Vatandaşlık Eğitimi	
Kişisel ve Sosyal Eğitim	Toplam	51,5 (53)
	Okul Tarafından Seçilecek Aktivite	1
	Genel Toplam	54
	Zenginleştirme faaliyetleri (**)	

(*) Müzik Eğitimi, Tiyatro, Dans, vb.

(**) Seçmeli Ders (Ders saatine okul karar verir).

Temel eğitim üçüncü kademedeki okul saatlerinin organizasyonu ikinci kademe ile aynıdır.

Portekiz’de hem genel liseler hem de Mesleki liseler ve sanat okullarında bulunan çalışma alanları ve mesleki programlar için ayrı ayrı Ulusal Orta Öğretim Müfredatları oluşturulmuştur. Derslerin müfredata uygun olarak yürütülüp yürütülmemesi ve bu konuda öğretmenlerin denetiminden Okul Direktörleri sorumludur.

2.1.7. Eğitim Sisteminde Denetim ve Finansman

2.1.7.1. Eğitim sisteminde denetim

Bakanlığın genel dört alt biriminden biri olan, **Eğitim ve Okul Yönetimi Kurumu**'na bağlı olarak faaliyet gösteren Eğitim Genel Teftiş Kurulu (*Inspecção Geral da Educação - IGE*) bulunmaktadır. Bu Teftiş Kurulu, Portekiz'deki bütün eğitim kurumlarının denetimi ve incelenmesinden birinci derece sorumlu kurumdur.

Teftiş Kurulunu bir Genel Müfettiş yönetir. Genel Müfettişin iki tane yardımcısı vardır. Bunlar merkezi otorite yetkisine sahiptirler ve beş alanla ilgili görevleri vardır. Bu alan ve görevler şöyledir:

- Okul öncesi eğitim, temel eğitim ve ortaöğretimin pedagojik ve teknik denetimleri;
- Eğitimin finansal denetimi ve yönetimi;
- Yükseköğretim kurumları dışındaki özel mesleki kurulların denetimi;
- Kamu, özel ve yükseköğretim kurumlarının beraber denetimi;
- Yasal ve teknik yardım vermektir.

Teftiş Kurulu'nun bölge temsilcikleri de vardır. Bölge temsilcilerinin genel Müfettişe karşı hiyerarşik sorumlulukları vardır. Bunlar beş bölgede ki Eğitim Müdürlükleri ile koordineli çalışan servislerdir. Bölge temsilcisi olan müfettişler kendi aralarında eğitim sisteminin pedagojik, yönetim ve finansal denetimlerden sorumlulardır.

Genel Teftiş Kurulu, Anayasa'da belirtildiği üzere; eğitim sisteminde yer alan tüm okul öncesi ve eğitim kurumlarının çalışmaları, yönetimi, finansal kuruluşların denetim ve değerlendirilmesi için eğitimsel ve teknik denetimin servisinden sorumludur. Ayrıca Kurulun görevleri arasında, okul öncesi, temel, ortaöğretim ve yükseköğretim kuruluşlarının öğretim ve öğretim dışındaki personelinin performanslarının değerlendirilmesi süreci ile ilgili bilgi toplama ve rapor verme de vardır.

Temel Eğitimde, Temel Eğitim Bölümü (*Departamento da Educação Básica*), yeni programları geliştirme, yenileme, Eğitimsel Yenilik Kuruluşlarıyla koordineli olmayı sağlamak ve denetim yetkisinin ifa etmekten sorumludur.

Ortaöğretimde, Ortaöğretim Bölümü, (*Departamento do Ensino Secundário*), ortaöğretim (*ensino secundario*) kurslarının denetim koordinasyonundan sorumlu kurumdur. Ayrıca Bölüm, okulların başarısı ve değerlendirmede eşitlik için ölçme ve değerlendirmelerin sonuca erdirilmesinden ve diğer bölümlerle koordineli çalışmasından da sorumludur.

Yüksek Öğretimde ise Yüksek Öğretim Kamu Bölümü, yükseköğretim personelinden, organize kuruluşların hukuki sürece katılmasından, personel sisteminin revize edilmesinden sorumlu kurumdur (Eurydice, 2005: 2-5).

2.1.7.2. Eğitim sisteminde finansman

Portekiz’de eğitimin finansmanı merkezi yönetim tarafından sağlanmaktadır. Merkezi yönetimin yanı sıra yerel yönetimler de finansman konusunda bazı sorumluluklara sahiptirler. Merkezi ve bölgesel kurumlara Eğitim ve Bilim Bakanlığı tarafından fon transferi yapılarak, özel ve müşterek kurumlara ise bütçe transferi yapılarak finansman katkısı sağlanır. Eğitime ayrılan para eğitimin farklı kademeleri için değişmektedir; eğitimin finansmanı, eğitimin ilerlemesini sağlayacak stratejik önceliklere göre yapılmaktadır. Eğitimin finansmanından sorumlu başlıca kişi Eğitim Bakanı’dır. Yükseköğretim dışındaki tüm eğitimin finansmanı Eğitim ve Bilim Bakanlığı tarafından yapılmaktadır. Ayrıca merkezi ve bölgesel eğitim servisleri Eğitim ve Bilim Bakanlığı’nın kontrolü altındadır ve bütçe transferini yapmaktadır. Yerel yönetimlerin bütçeleri, özel ve vakıf okullarının bütçeden aldıkları destek Eğitim ve Bilim Bakanlığı tarafından sağlanır. Özerk bölgeler olan *Azor* ve *Madeira* bölgelerinin bölgesel yönetimi, eğitim ve yatırımlarının maddiyatı öz kaynakları ve devletin bütçe yardımlarıyla karşılanmaktadır.

Belediyeler eğitime maddi destek vermekte, okul yapımına yatırım yapmakta, eğitimde kullanılan materyalleri sağlamakta ve okul öncesi eğitim ile ilköğretim birinci kademesinin (*ensino básico*) işletmesini yürütmektedir. Ayrıca belediyeler zorunlu eğitimde öğrencilerin okullara ücretsiz ulaşımını ve okul dışı faaliyetlerin yapılmasını

sağlayan kurumdur. Belediyeler, bu maddi kaynakların dışında ailelere doğrudan katkıda bulunuyor ve ortaöğretimde öğrenim ücretini ödüyorlar. İlköğretim ve ortaöğretimde maddi durumu iyi olan aileler öğrencilerin okul kitaplarını, ihtiyaçlarını, okula ulaşımını ve yemeğini karşılamaktadır.

Avrupa Birliği de Portekiz’de eğitime maddi destek vermektedir. Portekiz’de Eğitimin Gelişmesi Programı olan *Programa de Desenvolvimento Educativo para Portugal-PRODEP* programını desteklemektedir. PRODEP III programı 2000-2006 yılları arasından yürütülmüş olan bir programdır. Avrupa Birliği bu programa bazı destekler vermiştir bunlar;

- İlköğretim (Ensinobásico) kademesinin niteliğini geliştirme,
- Gençlerin eğitim sahalarını arttırma ve çeşitlendirme,
- Yaşam boyu eğitime katkıda bulunmak ve çalışan nüfusu arttırma
- Bilinçli topluma rehberlik yapmaktadır ve desteklemektedir (Akgül, 2011: 95-100).

Portekiz’de Eğitim ve Bilim Bakanlığı bütçesi toplamda 11.923.581.489 Avro olup, 496.701.354 Avrosu Okulöncesi Eğitim, 5.045.149.828 Avrosu ise İlköğretim ve Ortaöğretimde kullanılmaktadır. Portekiz Eğitim ve Bilim Bakanlığı Bütçesinde yer alan sosyal harcamalar ise 180.779.404 Avro’dur.

Tablo 2.6. *Portekiz’de Eğitim ve Bilim Bakanlığı Bütçesi* (Eurybase, 2006/07: 33).

	Harcamalar (Avro)
Okulöncesi Eğitim	496.701.354
İlköğretim ve Ortaöğretimde	5.045.149.828
Portekiz’de Kamuda Toplam	5.541.851.182

Tablo 2.7. *Portekiz Eğitim ve Bilim Bakanlığı Bütçesinde Yer alan Sosyal Harcamalar* (Eurybase, 2006/07: 34).

	Para (Avro)
Yerel yönetimler toplam	129.123.421
Okuldaki süt parası	15.063.927
Yemek parası	84.196. 928
Kalacak Yer Masrafı	6.042.885
Okul sigortası masrafı	2.421.153
Sosyal Ekonomik Destek	17. 097.197
Ödenek	4.301.331
Bölgesel Harcamalar	23.846.687
Toplam Masraf	180.779.404

Tablo 2.8. *2006-2007’de Portekiz’de Eğitim Kurumlarının Sayısı* (Eurybase, 2006/07: 35).

	Okul Türleri	Toplam	Kamu	Özel
Okul Öncesi Eğitim	Anaokulu	6.524	4.465	2.059
Temel Eğitim	1. Kademe	6.492	6.000	492
	2. Kademe	1.082	844	238
	3. Kademe	1.460	1.145	315
	Temel Eğitim Toplamı	15.558	12.454	3.104
Ortaöğretim	Ortaöğretim	852	504	348
Yüksek Öğretim	Üniversiteler	24	14	10
	Politeknikler	18	18	-
	Diğer (Askeri ve Polis Okulları)	7	7	-
	Yüksek Öğretim Kurumları Toplamı	49	39	10
Genel Toplam		16.459	12.997	3.462

2.1.8. Eğitimde Problemler

Portekiz Eğitim Sisteminde birçok sorun mevcuttur. Bu sorunların başlıcaları şunlardır;

- Ekonomik Kriz
- Kültürel Çeşitlilik
- Kuşak Farkı

2.1.8.1. Ekonomik kriz

Portekiz’de eğitimin en önemli sorunlarından biri ülkede yaşanan ekonomik krizin ortaya çıkardığı finansman eksikliğidir. Bu sorun, öğretmen maaşları, okul ve dersliklerdeki yetersizlikler, alt yapı eksikliği, materyal eksikliği ve okullara ödenek eksikliği gibi sorunları beraberinde getirmektedir. Özellikle son yıllarda yaşanan ekonomik kriz nedeniyle Portekiz, genel olarak maaşlarda indirim uygulayıp, vergiye zam yaptığından dolayı okul idarecileri ve öğretmenler mutsuzlardır.

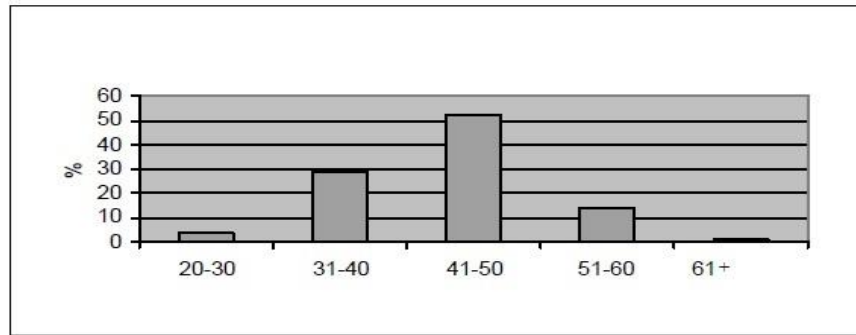
Ayrıca Portekiz’de yine ekonomik kriz nedeniyle eğitim ve öğretim programlarının teknolojik değişimlere ayak uydurmada ciddi sorunlar yaşadığı görülmektedir. Okullarda dersler genel itibariyle teknoloji kullanımından ve uygulamadan yoksun bir şekilde yapılmaktadır. Bu nedenle ders müfredatlarının teknoloji kullanımını kapsayacak şekilde yeniden geliştirilmesi gerekmektedir.

2.1.8.2. Kültürel çeşitlilik

Portekiz’de sömürgeci geçmişin sonucu olarak okul çağındaki nüfusun kültürel çeşitliliği fazladır. Bunun sonucu olarak okullarda eğitim ve öğretim, iletişim eksikliği ve hizmetler gibi birçok konuda yaşanan problemler okul hayatını etkilemektedir. Kültürel farklılık açısından en önemli problemler, farklı din, dil ve ırka mensup öğrenciler için uygun öğrenim ortamı oluşturmak ve onları zamanında topluma adapte etmekte yaşanan problemlerdir.

2.1.8.3. Kuşak farkı

Portekiz’de eğitimde yaşanan problemlerden bir diğeri de öğretmen-öğrenci arasındaki kuşak farkıdır. Aşağıdaki şekilde de görüldüğü gibi Portekiz’de öğretmenlerin yaklaşık % 52,5’i 41-50 yaşlarında, 31-40 yaş ortalamasına sahip öğretmenlerin ortalaması ise 28,5’tir. Buna göre Portekiz’deki öğretmenlerin yarısından fazlası 41 yaş ve daha üzerindedir. Böylece ilköğretimdeki öğrenciler ile öğretmenler arasında kuşak farkı yaşanıp farklı sorunlar doğabilmektedir.

Şekil 2.1. Portekiz’de öğretmenlerin yaş aralıkları.

2.1.8.4. Öğretmen adaylarının istihdamı problemi

Bu belirttiğimiz problemlerin dışında eğitimde yaşanan bir diğer problem ise kadro bulma problemidir. Öğretmen olabilmek için eğitimlerini tamamlayan öğrenciler sözleşme imzalamak için okullara gittiklerinde kadro bulamama sıkıntısı yaşamaktadırlar. Bu sıkıntı sadece Coğrafya öğretmenleri için yaşanmamaktadır, tüm branşlardaki öğretmenler bu sıkıntı ile karşı karşıyadırlar. Kadro sıkıntısının sonucu olarak öğretmenler işlerini kaybetmemek için çoğu kez tatillerinden feragat edip çalışmaktadırlar.

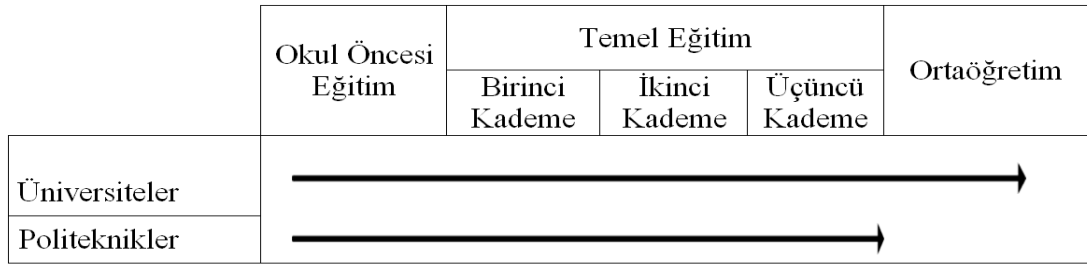
2.1.9. Öğretmen Yetiştirme

Portekiz’de 70’li yılların ortalarından itibaren öğretmen yetiştirme amacıyla üniversitelerden bağımsız olarak faaliyet gösteren ve lise sonrası bir eğitim kurumu niteliğindeki **Öğretmen Kolejlere** kurulmaya başlanmıştır. Asli görevi okul öncesi ve temel eğitimde görev yapan öğretmenleri yetiştiren bu kurumlar aynı zamanda orta öğretimde görev yapacak olan branş öğretmenleri içinde pedagojik formasyon eğitimi

vermekteydi. 70’li yılların sonu kadar faaliyet gösteren bu kurumlar 1979 yılından itibaren Politeknik kurumlarına dönüştürülmüştür (Campos, 2000: 4).

Portekiz Ulusal Meclisinde 14 Ekim tarihli 46/86 sayılı kanun ve 19 Eylül tarihli 115/97 sayılı kanun ile getirilen değişiklikler uyarınca anaokulu, ilk kademe, ikinci kademe ve üçüncü kademe öğretmenleri eğitim ile ilgili teknik enstitü veya buna uygun bir türde eğitim veren en az üç yıllık programlarından mezun olmak zorundadırlar. Üniversitelerde ve Politekniklerde Okul Öncesi Öğretmeni ve Sınıf Öğretmeni yetiştiren programlar bulunmaktadır. Öğretmenler eğitim sonunda verilen licenciatura (lisans) derecesine sahip olmaktadır.

Orta öğretim kademesinde öğretmenlik yapacaklar ise ilgili branşlarda üniversite mezunu olmakla birlikte üniversiteler ya da politekniklerden öğretmenlik sertifikası almak zorundadırlar. Bu sertifika iki yıllık teorik ve uygulamalı (staj) eğitimin sonunda verilmektedir (Eurdice, 2005: 5-6).

Şekil 2.2. Öğretmen Yetiştiren Kurumlar.

Hizmet içi eğitim sağlayan kurumların yelpazesi geniştir. Üniversite ve politeknik gibi yüksek eğitim kurumlarının yanı sıra öğretmen ve okul derneklerine bağlı Öğretmen Eğitim Merkezleri de bulunmaktadır (Campos, 2000: 5).

Portekiz’de bulunan öğretmen yetiştiren kurumlarda (üniversite ve politeknikler) tüm branşlarda 330 yükseköğretim programı bulunmaktadır (Tablo 2.9.). Bu programların yeterliliklerini belirlemek ve denetimini sağlamak amacıyla 1998 yılında devlet okulu, özel okul, teknik okul veya üniversitelere bakılmaksızın tüm öğretmenlik eğitim programları için Ulusal Öğretmenlik Eğitimi Akreditasyon Enstitüsü’nü (INAFOP) kurulmuştur. Bu kurum aynı zamanda “Ulusal Öğretmenlik Eğitimi Standartları” hazırlamıştır.

Portekiz’de öğretmen atamaları ise ülkemizdekinden farklı bir şekilde olmaktadır. Bizdeki gibi merkezi bir sınav olmamakta, öğrenciler lisans eğitimlerinden sonra pedagojik formasyon eğitimi derslerini içeren iki yıllık bir yüksek lisans eğitimi almaktadırlar. Bu eğitimin ikinci yılında öğrenciler tez hazırlayarak mezun olup, okullarla doğrudan sözleşme imzalamaktadırlar. Ayrıca öğrenciler ikinci sınıfta iken herhangi bir okul ile anlaşarak stajyer öğretmen olarak işe başlayabilmektedirler.

Tablo 2.9. *Portekiz’de Kademe Kademe Öğretmen Yetiştiren Kurumlar* (Eurdice, 2012/13).

	Devlet Üniversiteleri	Politeknikler	Özel Üniversiteler	Toplam
Okul Öncesi	6	14	11	31
Birinci Kademe	6	13	8	27
Birinci ve İkinci Kademe	0	68	38	106
Üçüncü Kademe ve Ortaöğretim	141	0	25	166
Toplam	153	95	82	330

Portekiz’de öğretmen atamaları ise ülkemizdekinden farklı bir şekilde olmaktadır. Bizdeki gibi merkezi bir sınav olmamakta, öğrenciler lisans eğitimlerinden sonra pedagojik formasyon eğitimi derslerini içeren iki yıllık bir yüksek lisans eğitimi almaktadırlar. Bu eğitimin ikinci yılında öğrenciler tez hazırlayarak mezun olup, okullarla doğrudan sözleşme imzalamaktadırlar. Ayrıca öğrenciler ikinci sınıfta iken herhangi bir okul ile anlaşarak stajyer öğretmen olarak işe başlayabilmektedirler.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. PORTEKİZ'DE COĞRAFYA EĞİTİMİ

3.1. Portekiz'de Coğrafya Eğitiminin Tarihsel Süreci

Portekiz'de Coğrafya eğitimi dönemsel olarak şu şekilde ayrılmaktadır. Bunlardan ilki: Liberal devrim olup, 19. yüzyılın ortalarına kadarki dönemi kapsamaktadır. İkinci devir, birinci devri oluşturan 19. yüzyılın ortalarından sonlarına doğru uzanır; üçüncü devir yirminci yüzyılın 40 yıllık dilimini içine almaktadır. Dördüncü devir ise 1974 Devrimi sonrasında başlar ve 1990'lı yılların başlarında sona ererken beşinci devir ise 1990'lı yıllardan günümüze kadar ulaşan dönemi kapsamaktadır (Claudino, 2000: 1).

Geç Aydınlanma Dönemi: 18. yüzyılda Portekiz'de *Marquis Pombal*'ın Aydınlanma akımı, Cizvitleri tüm ülke çapındaki okullardan uzaklaştırmıştır. Coğrafya öğretimine yer verilmeksizin, genel bir ikincil çalışma ağı kurulmuş ve hatta bu ağ, *Luís António Verney* (1746), *Ignacio Correa Monteiro* (1754) ve *Ribeiro Sanches* (1759) gibi isimlerden meydana gelmiştir. Matematiksel ve doğal bilginin birleşimi unutulmaksızın bu yabancı reformcular, coğrafyanın tarih dersine yardımcı olduğunun altını çizmektedirler. Bu iki bilim (tarih ve coğrafya), yalnızca Asiller Okulu, Sanat Okulu ve Askeri Okul gibi seçkin eğitim kurumlarında öğretilmiştir. Devrim Fransa'sı öğretim açısından Portekiz coğrafyası üzerindeki etkisi ilk olarak, bu ülkede üretilen ders kitaplarının kabul edilmesinde hissedilmiştir.

1830 yılında ve 19. yüzyılın tayinine kadar, Coğrafya ve Kronoloji alanlarındaki Temel Dersler, Sanat Okulunun profesörü ve mutlakiyetçi olan *Friar Jose* 'nin Kutsal Ailesi tarafından tasarlanmıştır. Kutsal Aile, tüm toprak ve insanlara ilişkin bilgiye değer veren Aydınlanma söyleminin tutuculuğunu taşımaktadır. Bunun daha öncesinde, 1826 yılında, *John VI*'nın ılımlı Liberalizmi huzurunda; Portekiz'in Paris konsolosu *Casado Giraldes*, coğrafyanın özeti niteliğindeki tarih dersini tasarlamıştır. *Giraldes*'in tasarısında Lizbon ve Porto gibi şehirlerin yer aldığı, övülen Portekiz toprakları bulunmakta, bu topraklarda yaşayan halkın sahip olduğu karakter ise methedilmektedir. 1830'lu yıllarda, iç savaşta galip gelen Liberaller, Fransızları taklit eden bir halk eğitimi sistemi oluşturmuşlardır. 1836 yılında Passos Manuel; Tarih, Coğrafya ve Anayasa

dersinin öğretilmesine karar vermiştir. Böylece coğrafyaya ilişkin toplumsal kaygıların açıkça öğretilmesi amaçlanmıştır. Yeni oluşturulan ortaöğretim ve Aydınlanma matrisinin devamlılığı ile birlikte, Coğrafya, Tarih ve Kronoloji alanları da ortaya çıkmıştır. 1844 yılında Kraliyet Ailesi'ne mensup bir asilzade olan *Coimbra Silva Carneiro*, ortaöğretim kademesine yönelik olarak Coğrafya ve Kronoloji temellerinde, büyük dağlar, nehir ve kentlerden söz etmeyi sürdürmüştür (Claudino, 2000: 1-2). Aynı yıl içerisinde, *Costa Cabral*'ın müfredat reformu yayınlanmış ve bu reform, ortaöğretime tarih, coğrafya ve kronoloji gibi disiplinleri yerleştirerek özellikle Avrupa'da sanayileşmenin gelişimini takiben artan kaygıları karşılamayı amaçlamıştır.

İlköğretimde, 1844 reformu, ilk iki yılda Kartografi ve Portekiz Tarihi'nin Temelleri'nin öğretimini kutsal kabul etmektedir. Bir sonraki sene, Milli Eğitim Yüksek Konseyinin Coimbra Üniversite Heyeti'nden isteği üzerine *Silva Carnerio*, ilköğretime yönelik olarak başka bir ders kitabı çıkarmıştır. Kitap; siyasi, ulusal ve uluslararası haritada ulus devletini birleştirmektedir. Portekiz'de, 1840'lı yılların ikinci yarısında, anonim ve yarı anonim eserler yayınlanmış ve bu eserler genellikle ülkedeki eğitim üzerine odaklanmıştır. Genel yazarların bölge hakkındaki güçlü hiyerarşisine rağmen bu eserlerde yalnızca önemli nehirlerden değil, ayrıca kasabalar gibi en önemli noktaları da belirten akarsu kollarından söz edilmiştir. *Malte-Brun* tutuculuğunun özgürleşmesi, Kutsal Aile ve *Silva Carnerio*'nun coğrafi referansı ve imtiyazlı yazarlar okulu, yeryüzünün son dönemdeki iklim ve üretimleri üzerine dikkat çekmiş ve coğrafya bir bakıma insanların günlük yaşantılarına yaklaşmıştır. (Claudino, 2000: 2-3).

Kartografik Pozitivizm Dönemi: 1850 yılında *John Felix Pereira*, Portekizce Kartografi'nin özetini yazmış ve burada Geç Aydınlanma Devri'nin sonuna işaret etmektedir. Bunun ardından başlayan ve 1894/95'teki müfredat reformuna kadar uzanan bir sonraki devir olan kartografik pozitivizm devrinde Portekiz hakkındaki kitlesel bilgi akışı, kartografi kılavuzlarında yer almaktadır. 1850'lerin başında Portekiz, *Fontes Pereira de Melo*'nun önderlik ettiği milliyetçi yenilenme akımını başlatmıştır ve ülke, tarım ve ulaşım üzerine odaklanarak dâhili gelişime başvurmuştur. *Sá da Bandeira*, 1830'lu yıllarda başlatılan Portekiz'in deniz aşırı imparatorluğunun birleştirilmesi politikasını sürdürmüştür. 1864 yılında ilk nüfus sayımı yapılarak bölgede yer alan toplam halkın sayısı üzerinden kabaca tahminlerde bulunulmuştur. 1875 yılında ise,

okul yıllıkları basılmaya başlanmış ve canlı hayvan veya sanayiye ilişkin ilk sektör incelemeleri yapılmıştır (Claudino, 2000: 3-4).

Felix Pereira (1852), bölgesel duyarlılığın kanıtı olarak yarımada şeklindeki Portekiz'den de bahsetmektedir. Ancak, ortaöğretim ders kitaplarında Genel Coğrafya geleneği de bulunmaktadır. Eğitimdeki bu döngü, yeni politik bir devri doğrudan yansıtmaktadır. 1844 reformu ve 1860 yılında *Fontes Pereira de Melo*'nun çoğunlukla ders kitaplarının içeriğinde yapılan değişikliklerle ilgilenen bir ders planı onaylanmıştır. 1860 tarihli müfredat reformu, üç yıl sonra yayınlanacak bir sonraki reformda da doğrulanacağı üzere Portekiz'e dair yalnızca koloniler üzerinden yapılan çalışmaları ele almamaktadır. Tarih bilgisiyle alakalı olarak itaat etme olgusuyla göze çarpan 1872 tarihli ilk Ortaöğretim Coğrafya Programı, geniş çaplı bir mücadelenin hedefi konumunda olmuştur.

Coğrafya ders kitapları, toplumsal sorunlar üzerine dikkat çekmiştir. Portekiz'in gelişimini diğer Avrupa ülkeleri ile karşılaştırdığımızda 1880 tarihli program, Lizbon Coğrafya Topluluğu'nun önceki konumuna rağmen Avrupa öncesi konumlarının zaferi olarak kabul edilmektedir.

1886 yılında uygulanan ortaöğretim programı; Avrupa'nın modernliği üzerine değinen bir ülke, imparatorluk ve 1888 tarihli müfredat reformuna daha fazla dikkat çeken bir diğer ülke arasındaki bağılıktan yola çıkmaktadır. Son olarak, coğrafya disiplininin özerkliği, yani Portekiz ve sömürgelerinin coğrafyası, en gelişmiş ve zorunlu sınav sorgulama konusu olmuştur. Ders kitaplarında; başkent (metropol), Portekizlilere ait varlıklar ve modernleşme konusunda birçok yeni bilimsel bilgi elde edilmiştir. Harita ve arazi şekilleriyle çoğaltılan, Lizbon veya *Serra da Estrela* gibi birtakım korunaklı ulusal simgeler, ülkenin imajını temsil etmektedir. Bir disiplin olarak coğrafya, vatandaşlık olarak kabul edilmektedir ve bu da; siyasi sistemin, okulların, adli sistemlerin, askeri ve dini sistemin işleyişini açıklamaktadır. Ancak bu durum, ulusal boyutu destekler nitelikte olup, yazarlar; yetkili organları vatandaşlarına yakın olmak yerine ülkeyi tepeden yönetenler olarak ifade etmektedir. İlköğretim programlarında, Portekiz Kartografisi'nin öğretilmesine yer verilmemiştir. Bu dönemde artarak gelişen bir coğrafya söylemi, çoğunlukla ders kitabı yazarları tarafından belirlenmiştir. Bu dönemde Coğrafya Topluluğu'nun, Coğrafya Eğitimi'ne ilişkin daha önceki bölümüne

ait faaliyet raporları az bulunmuştur. İngiliz Ültimatoma yönelik olarak *Jaime Moniz* (1890); vatanseverliğin, Tarih ve Anavatan içerisinde güçlendiğini öne sürerken, *Bernardino Machado* ise bunu, coğrafya bilgisi yerine Milli Tarih ve Anadil Bilgisi'ne ilişkin ahlaki bir görev olarak adlandırmaktadır. 1890'lı yılların başlarında ders kitapları, *Ratzel*'in etkisi gittikçe artmakta olan çalışmasını yansıtarak, toplumsal eğitim konusuna ve kitapların doğa bilimleri ile olan ilişkisine odaklanan coğrafyanın okunması hususuna daha küçük boyutlardan yaklaşmıştır. Coğrafya eğitiminin sözü geçen bölümünün başkanlığına ulaşan *Bernardino Machado* (1899) coğrafyayı, bariz hedeflere sahip olmamakla ve bütünlüğü olmayan bir içerik karışımı olmakla suçlamaktadır (Claudino, 2000: 4-5).

Gittikçe Yabancılaşan Coğrafya: 22 Aralık 1894 tarihli müfredat reformu, bir sonraki yüzyılda 1840'lı yılların sonuna dek uzayan, Portekiz'deki coğrafya eğitimi döneminin çerçevesi olarak ele alınabilir. Coğrafya, bu dönemde eğitime ve tarihe ilişkin değerlerine büyük saygı duyan disiplinlerden ayrılmaktadır. Ayrıca bu dönemde, siyasi coğrafya, sınırlar, üretim veya dış ticaret gibi konular da kapsam dışında bırakılmıştır. (Claudino, 2000: 6).

1924 yılında ise İkinci Koloni Kongresi, bu öğretileri azımsamaya devam etmiş ve *Norton de Matos* (1924), kadroların koloniler için harekete geçirilmesi gerektiğini açıkça savunmuştur. Bir sonraki yılda gerçekleştirilen reformda Doğa Bilimleri, Coğrafya ve Tarih disiplinleri dâhilinde öğretilmiştir. 1936 yılında coğrafi içerikler, ortaöğretimin ilk üç senesinde Coğrafi Bilimler ve Doğa Bilimleri disiplinine, yedinci sınıfta ise Coğrafi Bilimler disiplinine yerleştirilmiştir. Kozmografya ve Jeofizik ile Jeoloji ve Fiziki Coğrafya içeriklerinden de bu seviyede bahsedilmiştir. Program, Portekiz'e dair kartografinin kıtasal, adaya özgü ve denizaşırı olarak öğretiminin daima tanımlayıcı özelliğine sahip olacağı savı konusunda ısrarlı olmuştur. Gittikçe artan bir şekilde birleşmiş bir diktatörlük haline gelen Portekiz'de coğrafya, gerçeklerin tartışılmasına değil, ezberlenmesine hizmet etmiştir. Ayrıca 1936 yılında gerçekleştirilen ilköğretim reformu, diğerlerine oranla Coğrafyaya ait içeriklerde daha baskındır. Yirminci yüzyılın başlarında, Portekiz'deki üniversitelerde verilen Coğrafya eğitimi kurumsallaştırılmıştır. Ancak, *Orlando Ribeiro* (1976), bu dönemdeki genç bilimin kurumsal zayıflıkları olduğu uyarısında bulunurken, Coğrafya alanında doktorasına sahip ilk kişinin 1922'de *Amorim Girão* olduğunu hatırlatmıştır. 1904

yılında *Silva Telles*, Coğrafya alanındaki ilk üniversite okutmanı olarak Edebiyat Fakültesi mezunu derecesini elde etmiş, daha sonraları ise *Anselmo Ferraz de Carvalho*, Coimbra Üniversitesi'nin Edebiyat Fakültesi'nde buna benzer işleve sahip bir derece elde etmiştir. Coğrafya, kurumsal olarak tarihle ilişkilidir ve 1918 yılında Tarih ve Coğrafi Bilimlere dair bir derece verilmeye başlanmıştır (Claudino, 2000: 7).

1974 Devrimi: Portekizlilerin ülkeleriyle özdeşleşmesi: 25 Nisan'da, başkentin ve denizaşırı ülkelerin ulusal testlerinde artık yer verilmeyen denizaşırı çalışmalar derhal askıya alınmış ve yapılan çalışmalar yalnızca kendi bölgeleri üzerine odaklanmıştır. 1975/76 yılının Hazırlık Sınıfında, Portekiz Tarihi ve Coğrafyası dersinin yerine, coğrafyanın değeri düşürülerek Portekiz Sosyal Bilimler ve Tarih dersi müfredata dâhil edilmiştir. Portekiz'deki kimlik krizi esnasında, programın yedinci yılı olan 1978/79 döneminde acele bir reform gerçekleştirilerek Genel Fiziki Coğrafya dersi kabul edilmiştir; programın sekizinci yılı ise tamamen Portekiz Coğrafyasına ayrılırken bir sonraki seviyede coğrafyada dünyanın incelenmesine karar verilmiştir. Dokuzuncu sınıfta, iklim ve topografya konusundaki yaklaşım, günümüz dünyasının anlaşılmasına yardımcı olan siyasi ve ekonomik nedenlerin değerinin düşürülmesine katkıda bulunmaktadır. 10. ve 11. sınıflarda ise programlar, Fiziki Coğrafya ve Beşeri Coğrafya temellidir. 12. sınıfta, öğretmenler arasında rahatsızlık verici birtakım tepkilerin ortaya çıkmasına neden olan Yeni Coğrafya anlayışının etkisi hissedilmektedir (Claudino, 2000: 18).

Ortaöğretim öğretmenleri tarafından hemen hemen münhasıran üretilen kılavuzların birçoğu, öğretmen eğitimi ile bağlantılıdır. Beşeri Coğrafya Dersinde ise; program ve kılavuzlar, 1976 Anayasası ile verilen *Azor* ve *Madeira* Özerk Bölgeleri'nin yasal durumunu tanıma konusunda istekli değillerdir. Portekiz 1986 yılında Avrupa Ekonomik Topluluğu'na katılırken, Coğrafi kılavuzlar ise yeni coğrafi gerçekliğe değer vermeye başlamıştır. Ancak çalışma, coğrafya disiplini hafifçe farklılaştırırken, baskın okul uygulamaları ise rutin kılavuzlarda hâlâ göze çarpmaktadır (Claudino, 2000: 19).

Bazı Coğrafya öğretmenleri, Çevresel Eğitim kapsamında gerçekleştirilen proje çalışmasına dâhil olma deneyimini yaşamaktadır. Bu deneyimler ayrıca, Porto Üniversitesi ve *Universidade Nova de Lisboa*'dan mezun olan ve Coğrafya müfredatının oynadığı rolü sorgulayan bir öğretmen topluluğunun manevi ızdırabını da

yansıtmaktadır. 1987 yılında, Coğrafya Öğretmenleri Birliği kurularak ilk Ulusal Öğretmenler Toplantısı gerçekleştirilmiştir; aynı gün, Portekiz Coğrafyacılar Birliği de ortaya çıkmıştır. Ancak, 1970'li yılların sonundaki programların söylevi; Coğrafya disiplininin, öğrencilerin içinde yetişmekte olduğu dünyayı, eski milliyetçi bir proje üzerinden açıklayamaz hale geldiği yönündedir (Claudino, 2000: 19).

Avrupa Dönemi: 1989 yılında gerçekleştirilen müfredat reformunu takiben, Portekiz'de Coğrafya dersinin öğretimi, temel eğitimin üçüncü kademesinden çıkarılmış ve kısmen ikinci kademeye yeniden girişle dengelenmiş ve Portekiz Tarihi ve Coğrafyası disiplini, yalnızca tarih öğretmenleri tarafından öğretilmeye başlanmıştır. Bu Coğrafya öğretmenlerinin, Portekiz'deki eğitimin üçüncü kademesinde uygulanan baskıya verdikleri tepkiyi dikkate alan Eğitim ve Bilim Bakanlığı, 10. ve 11. sınıfların Coğrafya programını ülkenin incelenmesine adanmıştır (Claudino, 2000: 20).

Bu dönemde yedinci sınıflara ait program Portekiz'de gelişme sürecinde karşılaşılan toplumsal sorun ve eşitsizliklerden daha çok, sahip olduğu çeşitlilik ile göze çarpan ahenkli Avrupa'yı konu edinmektedir. Genç nesil, bölge ve ilçeleri çalışmadan önce, Avrupa ülkelerini ve bu ülkelerin başkentlerini ezberlemektedir. Dokuzuncu sınıftaki program ve kılavuzlar, küresel gelişim ve çevresel sorunların eşitsizliği hakkındaki uzlaşmacı olmayan konuşmalara daha çok yer verseler de, siyasi ve ekonomik yönlerin değerini düşürmektedirler (Claudino, 2000: 20).

10 ve 11. sınıflara uygulanan program Portekiz'den bahsetmektedir (Claudino, 2000: 20). Ders kitaplarının içerik analizi, milliyetçi bir meslek disiplininin karşılanması adına yapılan bilgi manipülasyonunu ortaya çıkarmaya devam etmektedir (Claudino, 2001: 4).

Temel eğitimin üçüncü kademesine ilişkin ve 2002/03 döneminde genelleştirilecek olan müfredat reformunda, derin metodolojik değişiklikler göze çarpmaktadır.

Bir disiplin olarak coğrafya, Doğa Bilimleri ve Sosyal Bilimler arasındaki dayanak noktası olarak yeniden tanımlanmış ve her iki bilim de, kavramsal ve teknik bir boyut olarak ele alınmıştır (Ministério da Educação e Ciência, 2001: 7). İzlenecek diziliş seçimi özgürlüğü ve geniş çaplı bir müfredat yönetimini içeren altı zorunlu konu yaklaşımı ortaya konmaktadır. Portekiz, Avrupa ve Dünya konuları her tematik ünite

imtiyazlı birer ölçek olarak kabul edilmektedir. Ders kitapları, okul faaliyetlerinin teşvik edilmesi konusunda artan endişeyi gösterirken, ayrıca okul faaliyetlerinin, sağlanmakta olan bilginin benimsenmesiyle dikkate alınmaya devam etme eğiliminde olacağını da ilan etmektedir. Ancak, temel eğitimin birinci aşaması olan ilköğretim öncesi dönemde, geleneksel yöntemlerle sıklıkla rastlanmaktadır (Reis, 2004: 5).

3.2. Portekiz’de Coğrafya Eğitiminin Standartları

Portekiz ile ilgili mekânsal bilgi ve beceri bakımından belirli yeterlilikte vatandaş yetiştirmeyi hedefleyen coğrafya eğitimi temel eğitim ve ortaöğretim sonunda aşağıda verilen yetenekleri kazandırmayı hedeflemektedir.

- Coğrafi düşünceye sahip olabilmek için yetenek geliştirmek; yer, bölge ve dünyanın çeşitli unsurlarını mekânsal içerik ile entegre edebilme;
- Çeşitli manzaraları keşfetmek ve tanımak için meraklı olmak, korunması gereken doğal ve kültürel zenginliğin çeşitliliğini değerlendirebilme;
- Mekânsal kavramları anlayabilmek için mekânların dağılımı ve karşılıklı ilişkileri ile konumu tanımlama;
- Araştırma geliştirme süreçleri, organizasyon, analiz, işleme, coğrafi sorunlarla ilgili bilgi sunma ve iletişim kurabilme;
- Coğrafi olayların dağılımını, karşılıklı ilişkilerini ve değişikliklerini açıklamak için coğrafi kelimelerin doğru kullanımını sağlayabilme;
- Olayları anlamak ve olayların mekânsal dağılımını açıklamak için grafik ve kartografik tekniklerin doğru kullanımını yapabilme;
- Muhtemel çözümler sunmak üzere dünyanın belirli problemlerinin analizini yapabilme;
- İnsan ve çevre arasındaki etkileşimin bir sonucu olarak coğrafi alanlar arasındaki farklılıkları anlayabilme;
- Dünya nüfusu tarafından eşitsiz dağılan kaynakların tanınması ve bu kaynakların kıtlığından mustarip olanlarla dayanışma sağlama;

➤ İnsan kaynaklı problemlere karşı çevre duyarlılığının sağlanması, bu duyarlılıkta sürdürülebilirliği artırmaya yönelik aktivitelere katılımın sağlanması;

➤ Kişisel tecrübelerin ve onların gerçeklik algısının, gerçek dünyanın coğrafi bilgi göreliliğinin anlaşılması üzerindeki yansımalarını anlama;

Dünya vatandaşlığı bilincini geliştirmek için insanların içinde bulunduğu ortamın önemini kavrayabilmelerini sağlama (Ministério da Educação e Ciência, 2001: 1-2).

Coğrafya eğitimi, öncelikle araştırmaya yönelik yetenekleri geliştirmeyi hedeflemektedir. Gözlemlene, kayıt tutma, veri işleme, fikir geliştirme, sonuca varma ve sonuçların sunulması bu kapsamda geliştirilmesi hedeflenen başlıca yeteneklerdir.

Coğrafya eğitimi ile birlikte öğrenciler şu sorulara cevap verebilmelidir;

- Nerede bulunmaktasınız?
- Neden bulunmaktasınız?
- Nasıl sınıflandırmaktasınız?
- Karakteristikleri nelerdir?
- Etkileri nelerdir?
- Çevrenin ve insanlığın ortak faydası için mekân nasıl yönetilmelidir?

Coğrafi sorunların cevapları için; insan-çevre etkileşimi, mekânsal dağılım ve yeryüzündeki farklılıklarının araştırılması gerekmektedir. Böylece coğrafi yeterlilikler üç gruba ayrılmıştır:

- Konum
- Mekân ve Bölge Bilgisi
- Mekânlar arası etkileşim dinamikleri

Bu üç alan temel eğitimle gelen genel yetenekleri geliştirmektedir. Bunlara örnek olabilecek bazı genel ve özel coğrafya yetenekleri arasında olası bağlantılar olabilmektedir. Bunlar:

- Coğrafya bilgisi edinme, yorumlama, paylaşma yolu olarak farklı tipte bilgi dilleri kullanılmalı;
- Yazılar, tablolar, grafikler, şekiller, fotoğraflar ve video kayıtları kullanılabilir;

- Analiz çalışmalarının büyüklüğüne ve coğrafi olayların farklılıklarına uygun metotların uygulanması;
- Analiz için gerekli mekânsal bilgilerin seçilmesi ve düzenlenmesi;
- Başkaları ile yardımlaşarak çalışma, kamusal projeler, grup aktivitesi düzenleme, farklı bakış açılarını inceleme, kişisel tecrübeyi ve algıyı yansıtmak için herkeste bulunan gerçeklik payını ve coğrafi bilgi göreliliğini anlamak için kullanma;

Bu yetenekler üç aşamalı temel eğitim boyunca uygulanan onanmış öğrenim tecrübeleri ile gelişecektir. Bu da öğrencilere konu hakkında düşünme ve uygulama yapma yeteneklerini veren aktivitelerde kontrol etme şansını tanımaktadır (Ministério da Educação e Ciência, 2001: 2-4).

3.3. Portekiz’de Coğrafya Öğretim Programı

3.3.1. Coğrafya Eğitimi ve Müfredatının Temel Amaçları

Coğrafya dersine ilişkin, öğrencilerin coğrafya alanında yetkin birer genç vatandaşlar haline getirilmesi amacıyla, *coğrafya eğitimi aracılığıyla öğrencilerin geliştireceği tutum, yetenek ve bilgilerin entegre edileceği bir anlayışa göre*, coğrafya dersine özgü özel becerilerin oluşturulması amaçlanmıştır (Ministério da Educação e Ciência, 2001: 107). Portekiz İlköğretim Dairesine göre, coğrafya alanında yetkin bir vatandaş uzamsal becerilere vakıftır ve şu konularda yetkin olduğunu gösterir:

- Gerçekleri uzamsal açıdan görselleştirebilmek ve ilişkilendirebilmek,
- İçinde yaşadığı ya da çalıştığı ortamı doğru bir şekilde tanımlayabilmek,

Çevrenin zihin haritasını geliştirebilmek, farklı ölçekli haritaları kullanabilmek, uzamsal örüntüleri anlayıp karşılaştırabilmek ve yeryüzüne ait yön bilgisine sahip olabilmek (Ministério da Educação e Ciência, 2001: 107-108).

Bu uzamsal becerilerin yanı sıra, coğrafya alanında yetkin bir vatandaş, coğrafi bilgiyi eleştirel olarak yorumlayabilir ve analiz edebilir. Ayrıca ulusal ve kültürel kimlik/bölgesel miras ve bireysellik arasındaki ilişkiyi anlayabilir.

Coğrafya Müfredat Esasları aynı zamanda, İlköğretime katılan gençlerin coğrafya konusunda yetkin olabilmeleri amacıyla, öğretmenler için de birtakım rehber ilkeler belirlemiştir. Bu vesileyle, öğretme-öğrenme süreci boyunca, öğretmenlerden,

araştırmaya ilişkin becerileri geliştirecek eğitimsel yaşantıları teşvik etmeleri beklenmektedir. Bu amaçla, öğretmenlerden, öğrencilerin bilgiyi nasıl gözlemleyeceklerini, kaydedeceklerini ve işleyeceklerini kavratabilmeleri beklenmektedir. Fikirleri teşvik eden ve sonuçlar doğurabilen alan çalışmaları ve grup çalışmaları yoluyla coğrafi becerilerin geliştirilmesi önem taşımaktadır. İlgili bakanlıktan bir alıntı daha yapmak gerekirse öğrenciler coğrafya eğitimi sayesinde ‘Nerede bulunur? Neden orada bulunur? Nasıl dağılım gösteriyor? Karakteristik özellikleri neler? Etkisi ne? Hem insanlığın hem de çevrenin karşılıklı fayda göreceği şekilde nasıl yönetilmelidir? (Ministério da Educação e Ciência, 2001: 109) gibi bir dizi soruya cevap vermeyi öğrenirler. Ayrıca coğrafi sorulara cevap arayışı; yeryüzü yüzeyindeki olguların konumu, durumu, etkileşimi, uzamsal dağılımı ve farklılaşmasını araştırmayı gerektirmektedir (Ministério da Educação e Ciência, 2001: 109).

Resmi belgeler, yeterlilikleri üç alanda toplamaktadır: Bunlar *Konum Belirleme, Alan ve Bölge Bilgisi, Alanlar Arası İlişki Dinamikleri*’dir. Bu üç alan için 21 özel beceri önerilmekte olup, çeşitli öğrenme yaşantıları yoluyla ilköğretimde genel becerilerin geliştirilmesine katkı sağlamaktadır. Coğrafya dersi söz konusu olduğunda, becerilerin, ilköğretimin üçüncü kademesi boyunca geliştirilmesi gerekmektedir (Ministério da Educação e Ciência, 2001: 8).

Coğrafya öğretmenleri de, öğretme-öğrenme sürecini, okul ve sınıfın bağlamlarına en iyi nasıl uyduğunu düşünüyorlarsa o şekilde düzenlemelidir. Bu sayede, öğrencilere, mekân hakkında düşünme bilgisi geliştirmelerine ve içinde yaşadıkları çevrede aktörler olabilmelerine olanak sağlayacak aktiviteleri yapma imkânı verilmiş olur (İlköğretimin sonunda gerçekleştirilmesi gereken bir beceri). Çok boyutlu bir mekânda yaşayan ve çeşitli konuları inceleme fırsatı olan öğrencilere, ezberlemeye ve konudan kopuk, coğrafi kavramları/gerçekleri konumlandırmaya dayalı bir Coğrafya eğitimi verilemez (Ministério da Educação e Ciência, 2001: 8).

Müfredat Esaslarına göre, Coğrafya dersindeki çekirdek beceriler, bilgi arayışı, gözlem, hipotez oluşturma, karar verme, eleştirel tutum geliştirme, bireysel ve grup çalışmaları ve proje tamamlama (Ministério da Educação e Ciência, 2001: 110) olarak tanımlanmaktadır. Aynı zamanda öğretme-öğrenme sürecinde, bu öğrenme yaşantıları, peyzaj, harita, alan çalışması, proje çalışması ve vaka çalışmaları hakkında uygulanması

gerekmektedir. Dahası, gençlerin fiziksel, duygusal ve entelektüel açıdan geliştikçe dünyayı anlama becerilerinin de geliştiğini varsayan Eğitim ve Bilim Bakanlığı, ilköğretim çalışmalarının üçüncü kademesinde, özellikle de Coğrafya alanında, öğrencilerin dünyayı keşfetme merakının teşvik edilmesini ve onlara yeryüzünde yeni yerleri ve mekânları keşfetme fırsatı verilmesini önermektedir. Bu nedenle, coğrafya dersi, “Portekiz’in, Avrupa’nın ve Dünyanın Keşfine Doğru” adlı bir organizasyon teması etrafında şekillenmeli ve bu temanın etrafında da Coğrafya Müfredat Esaslarında belirlenen altı ana tema alanı bulunmalıdır. Bu konular, ayrı ayrı ya da bütünleşmiş bir şekilde ele alınabilir (Ministério da Educação e Ciência, 2001: 9).

İlköğretimin üçüncü kademesinin üç yılı boyunca bu konuların nasıl bir dağılım göstereceğine okul ve sınıf projeleri yardımıyla karar verilmeli, ancak bu yapılırken kademenin altında yatan temel mantık ihmal edilmemelidir. “Yeryüzü Temsillerine” ilişkin olarak ise, konunun içeriğinin doğası gereği, bu konu ilk başta ele alınmalıdır (Ministério da Educação e Ciência, 2001: 9). Müfredat Esasları belgesine göre, aynı zamanda *müfredat yönetimi, izlencenin tanımlayıcı yönlerinden ziyade çeşitli ve farklı eğitim yaşantılarının yorumlayıcı yönlerine odaklanmalıdır*.

Bu konular, incelenen coğrafi olguyu açığa çıkarmak amacıyla en uygun analiz ölçeğine dayalı olarak ele alınmalıdır. Ancak bu çalışmalar her zaman için Portekiz’in gerçekliğiyle ilgili olmalıdır. Bu sayede öğrenciler ilköğretim düzeyini tamamladıklarında, ülkelerinin coğrafyasına yönelik bir farkındalık kazanmış olacaklardır. Ancak bu gerçeklik, incelenmekte olan olguya bağlı olarak lokal, kıtasal ve küresel ölçekler doğrultusunda, benzer ya da farklı gerçekliklerle karşılaştırılmalıdır. Burada esas amaç, genç öğrencilerin şunu anlamasıdır: *fiziksel ve insani faktörler dinamik bir ilişki içindedir ve bu ilişki farklı uzamsal etkiler doğurmaktadır* (Ministério da Educação e Ciência, 2001: 10).

Müfredat esasları aynı zamanda kullanılması gereken yöntemleri de önermektedir. Bu anlamda, yerel, bölgesel ya da ulusal düzeyde gerçek örneklerle dayalı vaka çalışmaları ve durumlar vurgulanmakta, Portekiz referans alınarak verilen listeden benzer ya da farklı örnekler teşkil eden iki ülkenin karşılaştırılması önerilmektedir. Küresel ölçek; sadece büyük dağ dizileri, büyük nehirler, dünya genelinde iklim dağılımı, bitki örtüsü ve nüfus gibi dünya genelini ilgilendiren olguların incelenmesinde

kullanılmalıdır. Eğitim ve Bilim Bakanlığı yayınladığı belgelerde, *her bir tematik alan için önerilen eğitim yaşantılarının zorunlu olmadığını, bunların sadece her okulun araçları/kaynakları ve imkânları dâhilinde çekirdek becerilerin nasıl geliştirilebileceği noktasında birer örnek teşkil ettiğini* (Ministério da Educação e Ciência, 2001: 11) ifade etmektedir.

Alan çalışmaları, belge araştırmasını kapsayan grup çalışmaları, bilgi işlem çalışmaları ve sonuçların sunulmasına dayalı çalışmalar en azından yılda bir kere yapılmalıdır. Bunun yanı sıra, alan gezileri, simülasyonlar, oyunlar ve vaka çalışmaları da coğrafya derslerinde üzerinde çalışılması gereken yaşantılar olarak önerilmektedir. Tüm bunlarla beraber, coğrafya biliminin, bir dizi açık konu ile Ulusal Müfredat tasarlanmasına olanak sağlayacak şekilde öğretilbileceği ve bu tür bir müfredatın her bir okulun ve her bir sınıfın yerel olarak idare edilebileceği bir metodoloji çerçevesinden de bahsedilmektedir. Bu konular, belirli yerel koşullar doğrultusunda öğretmenler tarafından yorumlanmalarına olanak sağlayacak şekilde sunulmaktadır ve bu sayede dersin müfredatı lokal bir bakış açısına göre tasarlanabilmektedir. Bu nedenle, Müfredat Esasları, Ulusal Müfredatın Esnek Yönetimi adlı belgenin talimatlarıyla işbirliği içindedir ve bu talimatların da lokal olarak ele alınması gerekmektedir. Bu sayede, ulusal olarak tanımlanan talimatların bir proje olarak görülmesi mümkün olacaktır. Coğrafya dersinin vaka çalışmalarına dayandırılmasındaki ve öğrenme-öğretme sürecinin farklı analiz ölçekleriyle (lokal, bölgesel ve küresel) geliştirilmesindeki amaç, lokal bir müfredat çıkarabilmek ve bu lokal müfredatın, farklı yollar izlese de herkes için okul ilkesini benimsemesini sağlamaktır.

3.3.2. Temel Eğitim Coğrafya Müfredatı

Coğrafya, insanın beşeri ve fiziki çevre hakkında farklı analiz ölçekleri kullanarak bulduğu sorulara cevap aramaktadır. Coğrafya; yerler, bölgeler ve dünya bilgisinin yanı sıra haritaları anlama ve araştırma becerileri ve problem çözme gibi konularda eğitici olmak için hem sınıf içinde hem de sınıf dışında bir dizi geliştirmektedir. Bölgesel ve kültürel benlik ve bölgesel kültürel kimlik arasındaki ilişkileri anlama ve coğrafya bilgisinin eleştirel analizi ile yorumlanabilmesi de mekânsal beceriler olarak öğretilir. Coğrafya sadece bireylerin eğitiminin

desteklenmesinin güçlü bir yolu değil, aynı zamanda çevre eğitimi ve çevre gelişimi eğitimi kavramı açısından Vatandaşlık Eğitimine önemli katkılar sağlamaktadır.

Temel eğitimin birinci, ikinci ve üçüncü kademelerinde, Coğrafya dersi ile ilgili öğrencilerin belirli becerilerinin geliştirilmesi için Çevre Bilimi, Coğrafya ile Portekiz Tarihi ve Coğrafyası dersleri yürürlüğe girmiştir.

Coğrafya eğitimi ile ilgili olarak Portekiz’de 2001 ve 2007 yıllarında önemli iki çalışma yapılmıştır. 2001 ve 2007 yıllarındaki bu çalışmalar, temel eğitimin her kademesi boyunca öğretim ve öğrenim planı ile ilgili Coğrafi becerilerin geliştirilmesi konusunda belirleyicidirler. Özel becerilerin coğrafya dersindeki formülasyonu ve öğrencilerin coğrafya derslerinde öğrenmeleri gereken davranış ve davranışlar için bu çalışmalar ile bir bakış açısı belirlenmiştir (Ministério da Educação e Ciência (b), 2001: 12).

3.3.2.1. Birinci Kademe Coğrafya Müfredatı

Temel eğitim birinci kademedede coğrafya dersi Çevre Bilimi dersi ile birlikte işlenmektedir. Çevre çalışmalarına ilişkin coğrafya yaklaşımı, coğrafi çevreyi keşfetme olarak bilinen geniş bir alanda yer alan çeşitli konularla bir bütündür. Birinci kademedede işlenen müfredata göre, bu alanın amacı, insanların yaşadığı, farklı alan ya da bölgelerde coğrafya fenomeni (doğa ve insanoğlu) arasındaki ilişkinin tanımlandığı ve açıklandığı çevre çalışmasını tanıtmaktır.

Bu dersin kavram yapısı, doğaya ve öğrenci deneyimlerinin niteliğine bağlı bir süreçtir. Yaşanan deneyim niteliği, coğrafi ortamı anlama ve öğrenme için önemlidir. Gözlem, sorgulama, araştırma, kaydetme, iletişime geçme, fikir ve bilgileri değiştirmeye ilişkin tutumlar, öğrencilerin öğrenmesinde bir sonraki adım için önemli olacaktır. Fikir yapılarından eyleme daha fazla odaklanarak ortamı değiştirmenizi sağlayarak hareket edilir. Çevresinin farkında olan öğrenciler, ortamın niteliğinde önemli bir rol oynamaktadırlar.

Çevre Bilimi dersinde fotoğraf, film, CD-ROM, harita ve grafik, mümkün olduğunca kullanılan gerçeğe daha yakın gözlemler sağlayan kaynaklardır.

Bu kademe için coğrafyanın özel kapsamı, programda listelenen çeşitli sorunları göz önünde bulundurarak geniş bir alan için tanımlanmaktadır.

Kademe sonunda kazanılacak nitelikler:

- Uydu görüntüleri, anten fotoğrafları, harita ve dünya küresini kullanarak Dünya'nın farklı sembollerini karşılaştırma;
- Yeryüzündeki farklı alanların (Portekiz, İberya, kıta ve okyanuslar) sınırlarını, boyutunu, konumunu karşılaştırmak için resim yazısı kullanarak harita okuma;
- Yaşadığı yeri, kıtayı, okyanusu ve haritayı tamamlayarak bulma;
- Kaynak olarak gözlemci konumunu kullanarak doğa ve insan çevresine ilişkin ilgili konumu tanımlama;
- Yer ve bölgelerin yazılı ya da sözlü tanımlarındaki coğrafya terimlerini kullanma;
- Yaşanılan yeri bilmek ve anlamak için daha basit coğrafi sebepler oluşturma;
- Televizyon programları, film, CD-ROM, internet, ansiklopedi, kitap ve resim kullanarak Portekiz, Avrupa ve Dünyaya ilişkin daha fazla bilgi toplama;
- Toplanan coğrafi bilgileri sunmak için hem sözlü hem de grafiklerle farklı şekilleri kullanma;
- Okul çevresinde uygulanan aktivite ve çalışma alanı ve doğrudan gözlemciyi kullanarak doğa ve insan kavramlarının farkına varma;

Toprak yüzeyi ve işgal yerlerini gözlemleyerek alanlar arasındaki farklılık ve benzerlikleri kavrama (Ministério da Educação e Ciência (b), 2001: 12).

- Fotoğraf, film ya da aile veya toplum üyeleri ile yapılan görüşmelerle sağlanan gerçek ya da hayali hikâyeleri kullanarak toprak bütünlüğünün fiziksel özelliklerine uygun nasıl davranılacağını kavrama;
- Öğrencilerin yaşadığı çevrenin daha çekici olması ve o çevrenin gelişmesi için sağlanan somut eylemler ile ortamın hem olumlu hem de olumsuz özelliklerine ilişkin fikirleri açıklama;
- Kamu ve tüzel kişilerle bağlantı kurarak, okuldaki çalışma alanları faaliyetlerine katılarak bölgeye ilişkin sorumluluk ve sahiplenme duygusunu geliştirme.

Bu kademedede kazanılacak öğrenme deneyimleri

- Okul ortamının coğrafi çevresine ilişkin sorular oluşturmak.

Ör: Görebildiğimiz alanlarda var olan unsurları nasıl buluruz?

- Evler, caddeler, ağaçlar nasıl dağıtılmıştır?
- Neden yayıldı?
- Doğa ve insan unsurlarını tanımlamak için alanları gözlemlemek.
- Gözlemlenen maddeleri kaydetmek için alana ait kroki çizme.
- Doğa ve insan unsurlarını tanımlamak için alana ilişkin fotoğraf, basit kroki, çizim ve diğer görüntüleri gözlemleme.
- Doğa unsurları (arazi şekli, kayalar, akarsular, vb.) ve insanoğlunu (ev, mağaza, sanayi, iletişim ağı, kültürel alanlar) gözlemlemek ve tanımlamak için okulda çalışmalar yürütme.
- Doğa ve insan unsurlarını dağıtma yolunu tanımlamak için resim ve çizimlerle posterler oluşturma.
- Hem yerel hem de bölgesel ortamda biriktirilen bilgileri kaydetmek için grup aktiviteleri yürütmek. Her biri için taslak oluşturmak ve farklı noktalar kullanarak açık bir şekilde sözlü olarak açıklamak.
- Yukarı, aşağı, arkaya, öne, sola, sağa, kuzey, güney, batı ve doğu gibi yön ifadelerini kullanarak uyum oyunları oynamak.
- Pusula ya da Güneşin yönüne göre okul bahçesinde uyum oyunları oynamak.
- İnsan (ev, yol, bahçe, vb.) ve doğa (nehir, yükselti, vadi, kumsal, vb.) unsurlarını sembolize ederek okul için çevrenin basit modelini oluşturmak.
- Hem fiziksel hem de insan fenomenini tanımlamak için öğrencilerin yaşadığı yerleri farklı türde sembol ederek gözlemlemek.
- Hem fiziksel hem de insan fenomenini tanımlamak için öğrencilerin yaşadığı yerleri farklı türde sembol ederek gözlemlemek.
- Okul yakınlarında aşina olunan yerleri (cadde, kavşak, mağazalar, okul, otobüs durağı, vb.) keşfetmek.
- İber Yarımadası, Avrupa ve Dünya üzerinde Portekiz'i konumlandırmak için farklı ölçekli haritalar kullanmak.

- Hikâyelerde tanımlanan yerleri örneklendirmek için sembol ve resimler kullanarak gerçek ya da hayali yerlerin haritasını çizmek.
- İşlevlerini ve farklı alanları tanımlamak için okul ya da okul alanına ilişkin basit bir işlevsel çizim oluşturmak.
- Dünya'daki yerleri bulmak için farklı renkler kullanarak düzlem küreyi tamamlamak (kıtalar, okyanuslar, Akdeniz, İber Yarımadası).
- Dünya üzerindeki farklı yerleri örneklemek için fotoğraf/çizim/harita ile poster oluşturmak. Konum üzerinde insan ve doğa unsurlarının nasıl hareket ettiğini kavramak için oyunlar oynatma.
- Alanları tanımlamak için küçük bir gezi düzenlemek (ör; sel yatağındaki inşalar, korunmalı alanlar, somut coğrafi sorunlar, sanayi yakınındaki evler, araçlarla şehre ulaşmada yaşanan zorluklar, vb.).

Sorun ve çalışılan başlıklara ilişkin bilgi elde etmek için okul dışında küçük tartışma ortamı oluşturmak (Ministério da Educação e Ciência (b), 2001: 13).

3.3.2.2. İkinci Kademe Coğrafya Müfredatı

Temel eğitimin ikinci kademesinde coğrafya dersi Portekiz Tarihi ve Coğrafyası adı altında Portekiz Tarihi ile birlikte işlenmektedir. Tarih ve coğrafya programı, ikinci kademenin Dil ve Sosyal Çalışmalar alanına aittir. İkinci kademeye göre, bu alan Çevre Çalışmalarında elde edilen bilgi ve yetenekleri geliştirdiğini göstermektedir (Birinci Kademe) ve ayrıca, Sosyal Bilimler ve Beşeri birimler alanında gelişen kavramların algılanmasını sağlamaktadır.

Portekiz ile ilgili bilgiler bize, yaşadığımız yeri, toprak bütünlüğünün özelliklerini, onların olumlu ve olumsuz etkilediği durumları, Portekiz halkının geçmişini, topraklarının nasıl oluştuğunu insanlar arasındaki ilişkinin nasıl geliştiğini kavramamızı sağlamaktadır.

Bu kademe için coğrafyanın amacı, Portekiz topraklarına ait bilgiyi tanımlamak ve bununla toprak temellerini geliştirmektir. Bunu yaparken, çevre, toplum, kültür ve geçmiş arasındaki ilişkiyi göz önünde bulundurmak gerekir.

Portekiz Tarihi ve Coğrafyası Dersinde yer alan coğrafya konuları şunlardır:

- Avrupa ve Dünyada İber Yarımadası
- Portekiz toprakları

Kademe sonunda kazanılacak nitelikler:

- Ölçek kullanarak Dünya üzerindeki farklı sembolleri karşılaştırmak;
- Yazılarla birlikte farklı ölçeklerin planlarını, haritalarını okumak;
- Haritayı tamamlayarak Avrupa'yı, İber Yarımadası'nı ve Portekiz'i bulmak;
- Yaşanılan ülkeyi temel alarak bulundukları konumu tanımlama.
- Yer ve bölgelerin yazılı ya da sözlü tanımlarındaki coğrafya terimlerini kullanma;
- Yaşanılan bölgeyi bilmek ve anlamak için daha basit coğrafi sorular oluşturma;
- Televizyon programları, film, CD-ROM, internet, ansiklopedi, kitap ve resim kullanarak Portekiz, Avrupa ve dünyaya ilişkin daha fazla bilgi toplama;
- Toplanan coğrafi bilgileri sunmak için hem sözlü hem de grafiklerle farklı şekilleri kullanma;
- Uygun araştırma araçları kullanarak çalışma alanı tekniklerini kullanmak (haritalar, skeçler, görüşmeler, anketler, vb.).
- Fotoğraf, film ya da aile veya toplum üyeleri ile yapılan görüşmelerle sağlanan gerçek ya da hayali hikâyeleri kullanarak toprak bütünlüğünün fiziksel özelliklerine nasıl uygun davranılacağını kavrama;
- Kamu ve tüzel kişilerle bağlantı kurarak, okuldaki çalışma alanları faaliyetlerine katılarak bölgeye ilişkin sorumluluk ve sahiplenme duygusunu geliştirme.

Bu kademedede kazanılacak öğrenme deneyimleri

Portekiz Tarihi ve Coğrafyası dersinde İber Yarımadası'nın kırsal yerlerinin coğrafi çeşitliliğine ilişkin sorular öğrenciler tarafından cevaplandırılır. Bu sorular şunlardır:

- Arazi şekilleri nasıl dağılmıştır?
- En önemli nehirler hangileridir?

- İklim özellikleri nedir?

Portekiz'in coğrafi özelliklerine ilişkin başlıkları:

- Arazi şekilleri nasıl dağılmıştır?
- En önemli nehirler hangileridir?
- İklim özellikleri nedir?
- Nüfus ve ekonomi dağılımı nasıl olmuştur?
- Nüfus ve ekonomi üzerinde hangi unsurlar etkilidir?
- Nüfus, ekonomi ve doğa koşulları arasındaki ilişki nedir?
- Nüfus dağılımını etkileyen teknoloji değişimlerinin rolü nedir?
- Doğa ve insan unsurlarını tanımlamak için resim ve çizimlerle skeçler oluşturma.
- Doğa ve insan unsurlarını tanımlamak için Alan'a ilişkin fotoğraf, basit kroki, çizim ve diğer görüntüler öğrenciler tarafından gözlemlenir.
- Hem fiziki hem de insan fenomenini tanımlamak için öğrencilerin yaşadığı yerleri farklı türde sembol ederek gözlemlenir.
- Yaşanılan yere ilişkin her bölgenin sahip olduğu konumu yansıtmak için haritaları karşılaştırmak.
- Yaşanılan yerle ilişkili olarak ülke, şehir, kasaba, ev, okul gibi yerlerin olduğu farklı ölçekli haritaları tamamlamak.
- Dünya üzerinde fiziki ve insan fenomenini konumlandırmak için Portekiz ve İber Yarımadası haritalarını tamamlamak.
- Portekiz toprakları hakkında çeşitli kaynaklardan (yazılı basın, TV, internet, vb.) harita ve grafik okuma.
- Farklı alan ve bölgelerdeki yerleri tanımlamak için harita kullanmak.
- Ülkeyi ziyaret etmeyi uman insanlar tarafından kullanılan özel noktalardan okul ya da eve ulaşmak için ayrıntılı bilgi edinme ve harita oluşturma.
- Yol haritası kullanarak özel bir gezi düzenlemek.
- İnternet, CD-ROM, kitap, ansiklopedi, metin, film ve televizyon aracılığıyla elde edilen bilgilerle İber Yarımadası ve Portekiz'de farklı alanlar üzerinde grup ya da bireysel olarak dosya oluşturmak.
- Konum ve coğrafi dağılım üzerinde farklı unsurların olumlu ve olumsuz görüşme gibi farklı aktivitelerle çalışmalarını yürütmek.

- Özel coğrafi sorunları tanımlamak için küçük bir gezi düzenlemek.
- Konum üzerinde insan ve doğa unsurlarının nasıl hareket ettiğini kavramak ve etkilerini görmek için oyunlar oynatmak.
- Sorun ve çalışılan başlıklara ilişkin bilgi elde etmek için okul dışında küçük tartışma ortamı oluşturmak.

Öğrenciler tarafından yürütülen çalışmaları halka tanıtmak için okulda sergi düzenlemek (Ministério da Educação e Ciência (b), 2001: 14-15).

3.3.2.3. Üçüncü Kademe Coğrafya Müfredatı

Temel eğitimde coğrafya dersi bağımsız olarak üçüncü kademedede işlenir. Çok boyutlu alanlarda yaşayan genç insanlar, mekânın çok geniş olan çeşitliliğinin farkındadır. Coğrafi olguların konumu, doğumdan itibaren gelişen bir yetenektir. Çevre ile oluşturduğumuz günlük etkileşim, alan bilgisini oluşturmaktadır. Fiziksel, duygusal ve etkileşimsel olarak gelişen genç insan ve çocuklar, dünyayı anlamak için yeteneklerini geliştirmektedirler. Bunlarla ilişkili olarak bildiklerimiz bize etrafımızdakilerin farkında olmamızı sağlamaktadır. İnsanoğlunun hareketliliği, geçtiğimiz yerlerle sabit bir etkileşim oluşturulduğu anlamına gelmektedir. Bu hareketlilik, coğrafi alan oluşumuna, insanların yaşadığı ya da çalıştığı yerleri bilmeyi sağlamaktadır. Ziyaret edilen alanlarla olay ve eylem arasındaki ilişkiyi sağlayan bir merak oluşur ve bu merak yeni yerleri keşfetmemize olanak tanımaktadır. Hayata ilişkin karmaşık sorunları analiz etmek ve kavramak gerekmektedir.

Yetişkinler için eğitim, gelecek kaygısı oluşturmaktadır. Coğrafyada çalışılan başlıklar, dünyaya ilişkin muhtemel olasılıkları kavramada bir olanak tanımaktadır.

Yaşadığımız yer, Dünya üzerinde konumumuzu bulmak için evrensel bir yoldur. Her birimizin bir adı, adresi vardır. Coğrafya öğretmek, Portekiz, Avrupa ve tüm dünyada vatandaşları bilgilendirme de önemli bir rol oynamaktadır.

Öğrenciler, gözlem, sınıflandırma, organizasyon, okuma ve haritaları yorumlama gibi coğrafi yeteneklerini bu kademedede verilmeye başlanan coğrafya dersi ile geliştirebilmektedir. Bu öğrenciler, diğer ülkelerdeki insanlara karşı tutum sergilemektedirler. Dünyanın çeşitli bölgelerindeki nüfus hakkında bir şeyler öğrenme de meraklı ve ilgilidirler. Bu tutumları, yaşanan ya da çalışılan alanın özelliklerini

bilerek geliştirmek gerekir. Bu kademedede coğrafya eğitimi; bilgi araştırmada, gözlemde, tez geliştirmede, karar vermede bireysel ve grup çalışmaları sağlama ile projeleri tamamlamayı öğrenmeye odaklanmıştır.

Kademe sonunda kazanılacak nitelikler:

- Uydu görüntüleri, anten fotoğrafları, harita ve dünya küresini kullanarak Dünya'nın farklı sembollerini karşılaştırma;
- Yeryüzündeki farklı alanların (Portekiz, İberya, kıta ve okyanuslar) sınırlarını, boyutunu, konumunu karşılaştırmak için resim yazısı kullanarak harita okuma;
- Haritayı tamamlayarak Avrupa'yı, İber Yarımadası'nı ve Portekiz'i bulmak;
- Farklı ölçeklerde harita ve planlarla noktaları bulmak;
- Yaşanılan ülkeyi temel alarak bulunulan konumu tanımlamak;
- Yer ve bölgelerin yazılı ya da sözlü tanımlarındaki coğrafya terimlerini kullanma;
- Atlas, hava fotoğrafları, veri tabanı, CD-ROM ve interneti kullanarak coğrafi sorular yazmak ve cevaplamak;
- Coğrafi konu, alan, çalışma altındaki konular, televizyon programları, film, video kayıtları, kitap ve ansiklopedi türlerini tartışmak;
- Farklı ölçeklerde harita kullanarak doğa ve insan fenomeni dağılımını karşılaştırmak;
- Coğrafi konumların değişiminden sorumlu olan özellikleri seçmek;
- CD-ROM, internet, haber ıktıları, çizelgeler ve istatistikî veri tabloları kullanarak doğa ve insan fenomeninin dağılımına ilişkin edebi araştırmalar yürütmek;
- Grafik, harita ve şekillerde açık ve net olarak verilen coğrafi bilgiler için grafik tekniklerini seçmek ve kullanmak;
- Elde edilen sonuçları onaylayan gerçek örneklerden yola çıkararak istatistikî verileri kullanmayı geliştirme;

- Coğrafi bilgileri kullanmak için çalışma ortamına uygun araç ve teknikleri kullanmak;
- Çözüm, kaynak kullanımı, yetenek ve coğrafi bilgi ile bireysel durumları analiz etmek.
- Yazılı ve sözlü tanımlarla elde edilen doğa ve insan fenomeni arasındaki ilişkiyi tartışma, analiz etme ve yorumlama;
- Çözümler sunarak doğal çevre üzerindeki insan etkisinin somut durumlarını analiz etmek;
- Sürdürülebilir kalkınma için çevrenin önemini gösteren özel durumları analiz etmek.

Bu kademedeki kazanılacak öğrenme deneyimleri

- Dünyanın arazi şekil çeşitliliği,
- Portekiz ve Avrupa'nın arazi çeşitliliği,
- Nüfus dağılımı ve yerleşkenin farklı olguları,
- Küresel gelişmede eşitsizlik,
- Dünyanın farklı bölgelerindeki insan faaliyetlerinin çevreye etkisi,
- Doğa ve insan unsurlarını ilişkileri ile birlikte tanımlamak için arazi şekillerini gözlemleme,
- Doğa ve insan unsurlarını tanımlamak için mekâna ilişkin fotoğraf, basit kroki, çizim ve diğer görüntüleri gözlemleme,
- Hem fiziki hem de insan fenomenini tanımlamak için öğrencilerin yaşadığı yerleri farklı türde sembol ederek gözlemleme,
- Coğrafi fenomeni tanımlamak için yazılar kullanarak farklı ölçeklerdeki haritaları oluşturmak ve karşılaştırma,
- Öğrencilerin yaşadığı yerlere ilişkin alanları farklı ölçekli haritalarla karşılaştırma,
- Yaşanılan yerle ilişkili olarak ülke, şehir, kasaba, ev, okul gibi yerlerin olduğu farklı ölçekli haritalar kullanma,
- Yaşanılan yere ilişkin her bölgenin sahip olduğu konumu yansıtmak için haritaları karşılaştırma,

- Yazılı basından, internetten ve televizyondan elde edilen bilgilerle somut bir çalışma yürütme,
- Konum üzerinde insan ve doğa unsurlarının nasıl hareket ettiğini kavramak için oyunlar oynama,
- Farklı adımlar kullanarak grup çalışması yürütme:
- Araştırma belgesi (Harita, atlas, ansiklopedi, kitap, haber çıktıları, video kayıtları, fotoğraf, CD-ROM, internet, veri tabanı ve istatistiki veri, vb.)
- Bilgi işleme (İnşa veri tablosu, harita ve şekiller);
- Toplanan materyal ve bilgilerin analizi ve yorumlanması;
- Coğrafya terimlerini kullanarak yazılı ve sözlü bilgilerini ve bulguları sunma.
- İnternet, CD-ROM, kitap, ansiklopedi, metin, film ve televizyon aracılığıyla bilgiler edinmek. Farklı coğrafi özellikleri ayırt etmek için farklı bölgelerden video kayıtları fotoğraf ve haritaları analiz etme,
- Konum ve coğrafi dağılım üzerinde farklı unsurların olumlu ve olumsuz görüşme gibi farklı aktivitelerle çalışmalarını yürütme,
- Özel coğrafi sorunları tanımlamak için küçük bir gezi düzenleme,

“Toprak bütünlüğü eksikliğinden” kaynaklanan sorunlara ilişkin olarak nüfusu etkileyen durumlar için kamu yetkilileri ile görüşmek. Öğrenciler tarafından yürütülen çalışmaları halka sunmak için okulda sergiler düzenlemek (Ministério da Educação e Ciência (c), 2001: 16).

3.3.3. Orta Öğretim Coğrafya Müfredatı

Ortaöğretim coğrafya müfredatında altı tane önemli başlık bulunmaktadır. Bunlar:

- Dünya: Ders Çalışmaları ve Temsilleri
- Doğal Çevre
- Nüfus ve Yerleşim
- Ekonomik Faaliyetler
- Gelişim Zıtlıkları
- Çevre ve Toplum

Birinci konu olan Dünya: Ders Çalışmaları ve Temsilleri konusunda 18 saatin üzerine çıkmıştır. İkinci konu olan Doğal Çevre de ise araştırma konusu, derslerin çoğunu doldurmaktadır. Ortaöğretimde birçok okulda yaşam kalitesi konusu öğretilmemektedir; gelecekle bağlantı kurma girişimleri daima başarılı olmamıştır. Programların yorumlanması, öğretmenlerin kilit kaynakları, öğrencilerin ise eşsiz bilgi kaynaklarını kullanmasıyla gerçekleştirilmiştir.

➤ Birinci konu olan Dünya: Ders Çalışmaları ve temsillerinin içerisinde yer alan 40 tahmini dersin süresi, birtakım sebeplerden ötürü aşılmaktadır, bu sebepler: konunun daha önceki programlarda yer almış olması, bu program ile mukayese edildiğinde diğer programların öğretilmesinin daha kolay olması ve programların birçok ders kitabında verilmesidir. Genel olarak ulaşım, iletişim ve ticaret kavramlarını içine alan ikinci konu, yetersiz bir şekilde yapılandırılmıştır; bu konu kısmen diğer ortaöğretim konularını takip etmektedir. Üçüncü konu olan Nüfus ve Yerleşim konusu da yetersiz bir şekilde düzenlenmiştir. Fikir verici bir konu olması gerekse de, yaşam kalitesi ve refah düzeyi gibi kısmen tekrarlanan içerik nedeniyle, bu konu monoton kalmıştır. Son olarak, Coğrafya öğretmenlerinin kendilerini huzursuz hissettikleri bir konu da, Fiziki Coğrafyayı içine alan sürekli aynı konuların işlenmesi düşüncesidir.

Ortaöğretim düzeyinde Avrupa, diğer kıtalarla ilişkisi olmayan veya coğrafi alanların vurgulandığı özerk bir bölge olarak incelenmektedir. 2001 yılı müfredat reformunda, yeni programların yer almayacağı, ancak müfredat yönetmeliklerinin uyması gereken hususlar bulunduğu belirtilmiştir. Bu ifade birtakım belirsizlikler içermektedir (Tablo 3.1.), (Ministério da Educação e Ciência (b), 2001: 17).

Tablo 3.1. 2001 Yılından Beri Ortaöğretim Coğrafya Müfredatı (Ministério da Educação e Ciência (b), 2001: 17).

Eğitim ve Bilim Bakanlığı Tarafından Önerilen Konular (Hangi Sınıf Olduğu Belirtilmeden)	
1-	Dünya: Ders Çalışmaları ve Temsilleri
2-	Doğal Çevre
3-	Nüfus ve Yerleşim
4-	Ekonomik Faaliyetler
4-	Gelişim Zıtlıkları

3.4. Coğrafya Eğitiminin İçerik Analizi

Portekiz’de zorunlu eğitimin birinci kademesinde coğrafya ile ilgili konular Çevre Bilimi dersinin içinde işlenmektedir. Zorunlu eğitimin ikinci kademesini oluşturan beş ve altıncı sınıflarda ise Portekiz Tarihi ve Coğrafyası dersi ile işlenmektedir. Temel Eğitimin son kademesi olan üçüncü kademede coğrafya disiplini ilk kez müstakil bir ders olarak işlenmektedir. Ortaöğretim aşamasında ise Coğrafya dersi seçmeli ders olarak okutulmaktadır.

Birinci ve ikinci kademelerde işlenen Çevre Bilimi ile Portekiz Tarihi ve Coğrafyası derslerinin öğretmenleri politeknik adı verilen yüksekokul mezunlarından oluşmaktadırlar. Bunlar öğretmenlik alan derslerini oluşturan pedagojik formasyon eğitimini öğrenim gördükleri devrede almaktadırlar.

Temel Eğitimin üçüncü kademesinde ve ortaöğretimde işlenen Coğrafya dersinin öğretmenleri ise üniversitelerin edebiyat fakülteleri mezunlarından oluşmaktadır. Araştırmanın ilk bölümünde de vurgulandığı üzere bu grupta yer alan öğretmenle, lisans eğitimlerinden sonra pedagojik formasyon eğitimi derslerini içeren iki yıllık bir yüksek lisans eğitimi almakta, bu eğitimin ikinci yılında tez hazırlayarak mezun olup, göreve başlamaktadırlar.

Tablo 3.2. *Portekiz İlk ve Ortaöğretim Müfredatında Coğrafya Dersleri** (Claudino, 2011: 4).

Yaş	Yıl	Aşama	Kademe	Coğrafya	Öğretmen Eğitimi
6	1	Zorunlu Eğitim	Birinci	Çevre Bilimi	Yüksekokullar (Politeknikler)
7	2				
8	3				
9	4				
10	5				
11	6				
12	7				
13	8				
14	9				
15	10	Ortaöğretim (Seçmeli)	Üçüncü	Coğrafya	Üniversiteler
16	11				
17	12				

(*) İş odaklı dersler dâhil değildir.

1989-2001 yılları arasında temel eğitim birinci kademedede Çevre Bilimi dersinin içinde işlenen coğrafya konularının ana teması yerel çevredir. Bu ünite yerel coğrafya bakış açısıyla öğrencinin yaşadığı yerleşmeyi, bölgeyi ve yakın çevresini tanıtmayı amaçlamaktadır. Ayrıca öğrenciler bu disiplin ile yaşadığı çevre ve farklı alan ya da bölgelerdeki yerel çevre hakkında bilgi sahibi olmaktadır.

İkinci kademe yer alan Portekiz Tarihi ve Coğrafyası dersinin ana teması, Portekiz'e ait olan genel tarihi ve coğrafi bilgileri birlikte ele almaktadır. Üçüncü kademedede müstakil olarak yer alan coğrafya dersinin ana teması ise Avrupa ve Dünya Coğrafyası dersidir. Bu kademedeki coğrafya dersiyle öğrenci yeryüzündeki farklı alanların (Portekiz, İber Yarımadası, kıta ve okyanuslar) sınırlarını, boyutunu, konumunu karşılaştırmak için harita bilgisi temelli olarak coğrafya dersini öğrenmektedir.

Ayrıca 1989-2001 yılları arasında, bir takım önemli değişiklikler de gerçekleşmiştir. 286/89 sayılı kararla, ikinci kademedeki tarih ve coğrafya dersleri, haftalık altı öğretim saati şeklinde paylaştırılmıştır (40 dakikalık dersler); üçüncü kademedede ise Coğrafya ve Tarih, her biri yedi öğretim saatine (40 dakika) sahip olan bağımsız disiplinlerdir (Tablo 3.3) (Alegria, 2002: 4).

Tablo 3.3. 1989-2001 Yılları Arasında Zorunlu Okul Eğitiminde Değişiklikler, Coğrafyanın Diğer Konularla Entegrasyonu (Alegria, 2002: 3).

Kademeler	Akademik Yıl (Sınıf)	Temalar	1989-2001 Yıllarında Coğrafyanın Diğer Disiplinlerle İlişkisi
Birinci Kademe 6-9 Yaşları	1.,2.,3.,4. Sınıflar	Yerel Çevre	Sosyal Bilimler (1989-2001 Yılları arasındaki ilişki)
İkinci Kademe 10-11 Yaşları	5 ve 6. Sınıflar	Portekiz Tarihi ve Coğrafyası	Tarih (1989-2001)
Üçüncü Kademe 12-14 Yaşları	7.,8. Ve 9. Sınıflar	Avrupa ve Dünya Coğrafyası	1989 Yılında ki Özerk Coğrafya ile 2001 Yılında ki Tarih İle Bağlantılı Alanlar

1989 tarihinden 2001 yılındaki değişikliğe kadar temel eğitim ikinci kademede işlenen Portekiz Tarihi ve Coğrafyası dersi, beşinci ve altıncı sınıflarda ayrı ayrı 40 dakikalık üç ders saati (toplam altı ders saati) şeklinde işlenmektedir. Üçüncü kademede işlenen Avrupa ve Dünya Coğrafyası dersi ise yedinci sınıfta 40 dakikalık üç ders saati ve dokuzuncu sınıftaki dört ders saati şeklinde toplamda yedi ders saati olarak verilmektedir.

Tablo 3.4. 1989 Yılında Coğrafya ve Aynı Denek Grubu İçindeki Diğer Konularda Haftalık Sınıflar (40 Dakikalık Dersler) (Alegria, 2002: 4).

Kademeler ve Disiplinler	5. Sınıf	6. Sınıf	7. Sınıf	8. Sınıf	9. Sınıf	Kademeler Toplamı
İkinci Kademe						40 Dakikalık 6 Ders
Portekiz Tarihi ve Coğrafyası	3	3				(2 Disiplin)
Üçüncü Kademe						40 Dakikalık 7 Ders
Avrupa ve Dünya Coğrafyası			3	0	4	(Sadece Coğrafya)

2001 yılındaki müfredat reformundan sonra ikinci kademede işlenen Portekizce, Yabancı Dil ve Portekiz Tarihi ve Coğrafyası (Dil ve Sosyal Bilimler) disiplinleri, beşinci sınıfta 40 dakikalık beş ders saati, altıncı sınıfta ise 40 dakikalık 5,5 ders saati olarak işlenmektedir. Üçüncü kademede işlenen Tarih ve Coğrafya (Beşeri ve Sosyal Bilimler Disiplin Alanı) disiplinleri ise yedinci sınıfta 40 dakikalık iki ders saati, sekizinci sınıfta 40 dakikalık 2,5 ders saati, dokuzuncu sınıfta ise yine 40 dakikalık 2,5 ders saati olarak işlenmektedir.

Öğretim yükündeki bu azalma, öğretmenler arasında tartışmaya yol açmıştır. Genç insanların eğitilmesi için gerekli bir disiplin olan coğrafyanın değerinin giderek düşürülmesi coğrafya öğretmenleri açısından kabul edilmesi güç bir durumdur. Eğitim ve Bilim Bakanlığı, bazı disiplinlerdeki öğretim saatlerinin sayısının azaltılmasının, farklı alanlardaki saatlik değişikliklerle telafi edildiğini belirtse de bu, Tarih ve Coğrafya gibi alanlarda meydana gelen büyük kayıpların telafi edilmesi için yeterli değildir.

Okul yönetimleri, 2001 yılından itibaren coğrafya dersinde yaşanan ders saati yetersizliği problemini giderebilmek adına farklı seçmeli derslerin yerine coğrafya dersinin işlenebileceği kararını almıştır. Fakat bu kararı alan okullar ve öğretmenler bu konuda belirsizlik içerisinde olmuş ve bu disiplinlere ayrılan saatleri etkin dağıtma konusunda başarısız olmuşlardır.

Okullar günümüzde de ikinci kademede istedikleri gibi dağıtabilecekleri 100 dakikaya, üçüncü kademede ise 140 dakikaya sahiptir. Ancak, bunu istedikleri forma koyamama sıkıntısı devam etmektedir. 2001 tarihli kararın tartışılmaz bir dezavantajı, yedinci, sekizinci ve dokuzuncu sınıflarda öğretilmekte olan coğrafya dersinin, eğitimin sekizinci sınıfında kesintiye uğramasıdır. Öğrenme aşamasında yaşanan bu tür ara vermeler coğrafya eğitiminde aksamaya neden olmaktadır. 1989 yılından bu yana yürürlükte olan Coğrafya programları, yalnızca 2002/2003 akademik yılında yedinci sınıflarda değişikliğe uğramıştır (Alegria, 2002: 5).

Tablo 3.5. 2001 Yılında Coğrafya ve Aynı Denek Grubu İçindeki Diğer Konularda Haftalık Sınıflar (40 Dakikalık Dersler) (Alegria, 2002: 5).

Kademeler ve Disiplinler	5. Sınıf	6. Sınıf	7. Sınıf	8. Sınıf	9. Sınıf	Kademeler Toplamı
İkinci Kademe (Dil ve Sosyal Bilimler): Portekizce, Yabancı Dil ve Portekiz Tarihi ve Coğrafyası	5,0	5,5				40 Dakikalık 10,5 Ders (3 Disiplin)
Üçüncü Kademe (Beşeri ve Sosyal Bilimler Disiplin Alanı): Tarih ve Coğrafya			2	2,5	2,5	40 Dakikalık 7 Ders (2 Disiplin)

1989 yılı itibariyle yedinci sınıfta işlenen coğrafya dersinin konuları Tablo 3.6'da ayrıntılı olarak belirtilmiştir. Buna göre 44 ders saatine sahip olan Bölgesel Kalkınmada Mekânsal Zıtlıklar; Hareketlilikler konusu ders yükünün büyük bir kısmını kaplamaktadır. 12 ders saatine sahip olan Yaşam Kalitesi ve Çevresel Denge konuları ise ders yükünün en az olduğu iki konulardır (Alegria, 2002: 5).

Tablo 3.6. *Yedinci Sınıf Coğrafya Müfredatının Özeti* (Alegria, 2002: 6).

7. Sınıf Konuları (Avrupa)	Zaman Yönetimi (40 Dakikalık Ders Sayısı)
Avrupa: Boyutları ve Sınırları	18
Bölgesel Kalkınmada Mekânsal Zıtlıklar; Hareketlilikler (...)	44
Yaşam Kalitesi	12
Çevresel Denge	12

1989 yılı itibarıyla dokuzuncu sınıfta işlenen coğrafya dersinin konuları ise şöyledir: Nüfus ve Kaynaklar, Küresel Dayanışma, Gelişim Düzeylerinde Eşitsizlikler, Çevresel Denge. Buna göre 40 dakikalık ders saati ile Nüfus ve Kaynaklar konusu en fazla ders yüküne sahiptir. 18 saatlik Küresel Dayanışma konusu ise ders yükünün en az olduğu konudur.

Tablo 3.7. *Dokuzuncu Sınıf Coğrafya Müfredatının Özeti* (Alegria, 2002: 6).

9. Sınıf Konuları (Dünya)	Zaman Yönetimi (60 Dakikalık Ders Sayısı)
Nüfus ve Kaynaklar	40
Küresel Dayanışma	18
Gelişim Düzeylerinde Eşitsizlikler	30
Çevresel Denge	30

3.5. Coğrafya Derslerinin Değerlendirilmesi

Bilgi ile dinamik bir ilişki içinde olan öğretmen-öğrenci etkileşimine dayalı aktif bir pedagoji, kendi eğitim bileşenlerini geliştiren ve önerilen pedagojik model ile tutarlı olan ve dikkatli bir şekilde göz önünde bulundurulmuş değerlendirme düzenleyici etkilerini göstermektedir.

Portekiz’de ilk ve orta kademedeki coğrafya dersinin değerlendirilmesi genel olarak üç farklı şekilde yapılmaktadır: Yazılı ve sözlü değerlendirme, proje ve projelerin sunumu şeklindedir. Hangi değerlendirmenin yüzdelik ağırlığının ne kadar olacağına öğretmenler karar vermektedir.

Tüm değerlendirme, genel olarak eğitim eyleminin düzenleyici fonksiyonu ile bilgi toplamayı, yargı planlamayı ve her öğrenci için uygun kararlar sağlamayı içermektedir. Her öğrenme durumu eşsiz olduğu ve her birey farklı bir varlık olduğu

için bütün öğrencileri aynı davranışla tasvir etmek doğru değildir. Bu yüzden her bir öğrenci değerlendirmeye katkı sağlamak için neyin gerekli olduğunu anlamak istemektedir.

Bu sebeple değerlendirme:

- Öğrenciler, öğrenmelerini kontrol etmek için zorlukların farkına vararak küçük adımlarla, kendi uygulama ve gelişimlerini yansıtmaktadır.
- Öğretmenler, alternatif strateji tanımlayarak ve düzeltici mekanizmaları tanıtarak müdahalelerini eleştirel olarak analiz etmektedir.

Eğitim eylemindeki paydaşlara teorik modelde vurgulanan değerlerin zayıflığına öğretmenler tarafından alternatif çözümler sunulmaktadır (Ministério da Educação e Ciência (b), 2001: 20).

Portekiz Eğitim ve Bilim Bakanlığına göre değerlendirme; kapsamlı, sürekli, sistemli ve bütünleşmiş olmalıdır. Bütünleşme, her öğrencinin özerk gelişim ve iletişimine ilişkin izlek, tutum, yetenek gibi yeni kavramların edinimini hesaba kattığı için öğrenme-öğretme ve kapsam faaliyetlerinin tümüdür denilebilir.

Değerlendirme, öz ve akran değerlendirme tutumlarını geliştirerek devamlı bir öğretmen-öğrenci etkileşimini sağlamayı ve öğrenme ürünlerine ilişkin bilgi toplamayı gerektirmektedir. Ancak bu şekildeki bir değerlendirme, uyarıcı öğrenme başarısındaki ilerleme ve güveni teşvik ederek biçimlendirici bir boyut almaktadır (Ministério da Educação e Ciência (b), 2001: 21).

Eğitim ve Bilim Bakanlığına göre değerlendirme, özerk gelişime katkı sağlamak için bazı kavramları içermek zorundadır:

- Bütün bunlar ortaöğretim sonunda gerekli olan edinimlerle ilişkili mi?
- Hedefler yeni kavram edinimlerini, yetenek, tutum ve değer değişimini neden içermelidir?
- Okullardaki gelişmiş sınıflara katılım ve gelişmiş sınıfların iletişim ilişkileri değerlendirilmektedir.

Öğrenciyi gelişim sürecine dâhil ederek sistemli gelişime katılımını sağlamak öğretmenin işidir.

Bu konuda:

- Öğrencilerin kendi ilerleme süreçlerinde yer alabilecekleri oluşum sürecindeki ölçüt referanslı değerlendirmeyi seçme gereklilikleri vardır.
- Çeşitli faaliyetlerin göreceli ağırlığı gibi ilk müzakere konularının (test, rapor, deneyim, iletişim, vb.) önemi ve öz değerlendirme için çeşitli paydaşların önerilerini ifade ederek her aktivite için değerlendirme ölçütleri, ara hedefler ve bunlara ilişkin incelemeler yapılmalıdır.

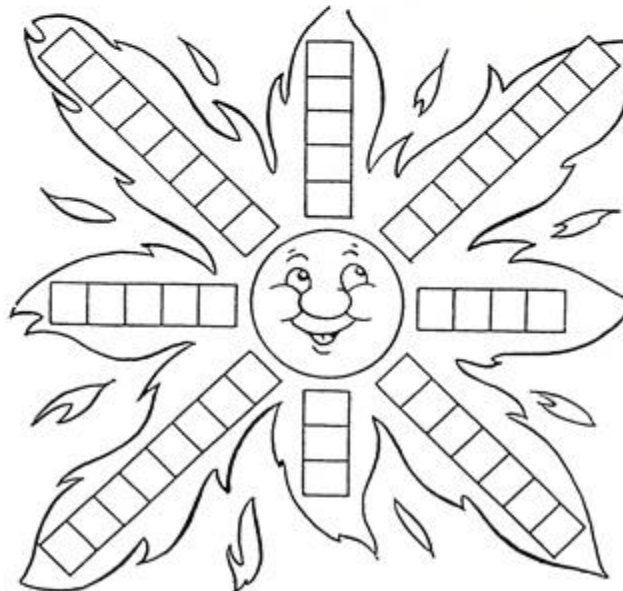
Daha önce de belirtildiği gibi coğrafya dersinin değerlendirmesi üç farklı şekilde yapılmaktadır. Hangi değerlendirmenin yüzdelik olarak ağırlığının ne kadar olacağına öğretmenler karar vermektedir. Ayrıca bazı öğretmenler öğrencilerin devam çizelgelerini de dikkate almaktadır. Öğrencinin derse devamı ve derslerdeki aktifliği değerlendirme aşamasında öğretmenler tarafından öğrenci hanesine artı bir not olarak geçilmektedir.

Örnekte verilmiş olan yazılı sınav (Şekil 3.1.) Portekiz’de ilköğretim coğrafya dersinin yazılı değerlendirilmesiyle ilgili bizlere yardımcı olmakta ve önemli bilgiler sunmaktadır. İlköğretim beşinci sınıf Portekiz Tarihi ve Coğrafyası dersine ait olan bu sınavda görüldüğü üzere öğretmen, öğrencilere dünya ile ilgili bazı genel sorular sorarak öğrencilerin mekân bilgisini test etmektedir. Ayrıca İber Yarımadası, Avrupa ve Portekiz ile ilgili mekânsal bilgileri ölçen sorulara da yer vermiştir. Portekiz ile ilgili sorulan sorular daha derinlemesine bilgi gerektirmektedir. Portekiz Coğrafyası ile ilgili sorulan soruların dışında genel coğrafi ve mekânsal bilgileri ölçen sorular ise daha yüzeysel bilgileri ölçmektedir.

Portekiz’de ilk ve orta kademe coğrafya dersi öğretmenleri, dönem boyunca öğrenciyi değerlendirirken örnekteki gibi bir yazılı sınav, proje, projenin sunumu ve ders esnasında öğrencinin performansı ile sözlü sınavlardaki başarılarını baz almaktadır. Böylece öğretmen, kendisinin daha önceden belirleyip öğrencilere duyurmuş olduğu yüzdelik oranla puan hesaplaması yapmakta ve öğrencinin dönem sonu notunu belirlemektedir.

TESTE DE AVALIAÇÃO HISTÓRIA E GEOGRAFIA DE PORTUGAL (Portekiz Tarihi ve Coğrafyası Değerlendirme Testi)			
 AGRUPAMENTO DE ESCOLAS ABEL SALAZAR 1. Percurso de História / 1. Percurso de Geografia / 1.º Ano	Classificação: (Sınıf) _____	5º ANO	
	Cotação: (Puan%) _____ %	Professora(Öğretmen) _____	Data: ____/____/2013
Enc. de Educação _____			
Nome: (İsim) _____		Nº _____	Turma: _____

1. Completa a rosa-dos-ventos. Escreve no sítio correto os pontos cardeais e colaterais.
(Pusulâ kartını doldurunuz. Doğru yerlere kardinal puanı yazınız.)

2. Observa o mapa nº 1: (Harita 1'i gözlemleyin)

a) Dá um título ao mapa nº 1.

(Harita 1'e başlık veriniz)

b) A letra A corresponde a um Oceano.

Diz o seu nome.

(A harfi bir okyanusa denk geliyor

Adını yazınız)

Mapa nº 1 (Harita 1)

c) O mar marcado com a letra B chama-se

Mar (B harfi ile işaretlenmiş deniz'in ismi denizi)

d) Diz em que continente está situada a

Península Ibérica. (İber Yarımadası hangi kıtadadır ?)

3. Observa com atenção o mapa nº 2. (Harita 2'yi dikkatle gözlemleyin)

Mapa nº 2
(Harita 2)

3.1. Escreve o nome dos Continentes e dos Oceanos: (Kıtaların ve okyanusların adını yazınız)

Continentes: (Kıtalar)

Oceanos: (Okyanuslar)

A – _____
B – _____
C – _____
D – _____
E – _____
F – _____

1- _____
2 – _____
3 – _____
4 – _____
5 – _____

3.2. Desenha um círculo à volta da Península Ibérica. (İber Yarımadası çevresinde bir daire çiz.)

4. Escreve: (Yazın)

4.1. Os nomes das formas de representação da Terra. (Dünyanın temsili biçimlerinin isimlerini yazınız)

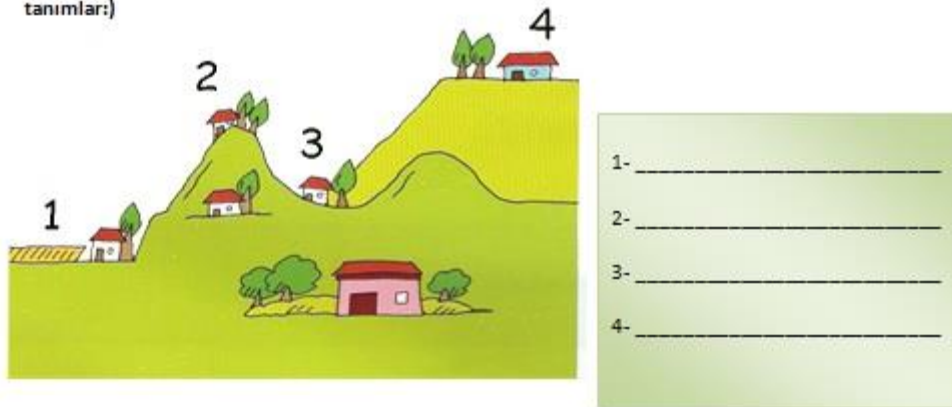
4.2. O nome da representação da Terra que mais se aproxima da realidade. (Gerçeğe yakın Dünya'nın temsili ismi.)

4.3. O nome do mapa que representa toda a Terra. (~~Dünyayı temsil eden haritanın adı~~)

5. Assinala com V as frases verdadeiras e com F as falsas. (Doğru, yanlış yazınız)

- ❖ A Península Ibérica tem a forma de um polígono. ☐ (İber yarımadası poligon şeklindedir.)
- ❖ A Península Itálica, a Península Ibérica e a Península Balcânica, são penínsulas do continente africano. ☐ (İtalyan yarımadası , İber Yarımadası ve Balkan yarımadası bu yarımadalar afrikadadır.)
- ❖ A Península Ibérica situa-se no extremo sudoeste da Europa. ☐ (İber Yarımadası, Avrupa'nın güneybatı ucunda yer almaktadır.)
- ❖ Uma península é uma porção de terra rodeada de mar por todos os lados. ☐ (Yarımada her tarafı denizlerle çevrili bir kara parçasıdır.)
- ❖ Os limites naturais da Península Ibérica a sul, a norte e a este, é o Oceano Atlântico. ☐ (Güney, kuzey ve doğu İber Yarımadası'nın doğal sınırları Atlantik Okyanusudur.)
- ❖ Os rios Douro, Tejo, Guadiana e o Guadalquivir desaguam no Oceano Atlântico. ☐ (Douro, Tagus, Guadiana ve Guadalquivir nehirleri Atlantik Okyanusu'na akar.)

6. Identifica as formas de relevo da seguinte figura: (Kabartma aşağıdaki şeklin formlarını tanımlar:)

7. Toma atenção à figura que se segue: (Aşağıdaki şekle dikkat ediniz)

- a) Escreve no sítio correto as palavras: (Kelimeleri doğru yerlere yazınız)
- Equador (Ekvador)
 - Pólo Norte (Kuzey kutbu)

— Pólo Sul (Güney kutbu)

b) Pinta de amarelo o Hemisfério Norte e de azul o Hemisfério Sul. (Kuzey ve Güney yarımkürelerin arkaplanlarını maviye boyayınız.)

8. Observa as seguintes figuras: (Aşağıdaki figürleri gözlemleyiniz)

Que lindo dia! Se o calor continuar, amanhã vamos à praia.. (Ne güzel bir gün)

Que ventania! Vai começar a chover. Que azar! (Rüzgar! Yağmur başlayacak)

a) O Afonso e o Pedro estão a falar do tempo. Nomeia os três elementos do clima a que eles se referem na sua conversa. (Afonso ve Pedro havadan bahsediyor. Hava durumlarına bakın ve üç iklimi yazınız).

Bom Trabalho!
Başarılar

Şekil 3.1. İlköğretim beşinci sınıf Portekiz tarihi ve coğrafyası dersi değerlendirme sınavı.

3.6. Coğrafya Eğitiminde Kullanılan Metotlar

Portekiz’de coğrafya eğitiminde kullanılan metotlar okulların fiziki şartlarına göre değişebildiği gibi öğretmenden öğretmene de değişebilmektedir. Derslerde kullanılan metotlar, öğretmenlerin dersle ilgili beceri ve bilgilerine göre çeşitlenmektedir. Formasyon alanında kendini geliştirememiş, öğretim ilke ve yöntemleri konusunda yeteri bilgi birikime sahip olmayan öğretmenlerin dersleri genel olarak monoton geçmekte ve bu tür öğretmenler derste genellikle kitaptan okuma, öğrenciye okutma, soru cevap gibi metotlara başvurmaktadırlar. Bu öğretmenlerin dışında öğrencilere konuyu daha etkili anlatabilmek, dersin daha somut ve kalıcı olmasını sağlamak için gayret gösteren öğretmenler çok çeşitli ders anlatım metot ve tekniklerini kullanmaktadırlar.

Ders anlatım yöntemleriyle ilgili bir diğer önemli konu ise dersin işlendiği ortamın çeşitli metotlar için elverişli olmasıdır. Derste kullanılan araç-gereçler de önemli bir husustur. Portekiz'de okul binaları genel olarak eski yapılardan oluştuğu için çağdaş yöntem ve tekniklerin derslerde kullanılması daha da zorlaşıyor. İnternet kullanımının tüm dünyada olduğu gibi Portekiz'de de yaygınlaşması sonucu öğretmenler gerek internetten gerekse çeşitli online dergiler ve yayınlardan da ders anlatım metotları olarak yararlanmaktadırlar.

Portekiz'de coğrafya eğitiminin başladığı temel eğitim seviyesinde coğrafya dersi daha çok oyun temelli metotlar ile öğretilirken, ortaöğretimde ise daha çok laboratuvar, tablo, resim ve harita temelli öğretim metotlarına başvurulmaktadır. Bundan dolayı coğrafya öğretiminde kullanılan araç-gereçlerin ve yardımcı materyallerin nitelik ve niceliği de değişebilmektedir. Örneğin ilköğretimin ilk yıllarında kullanılan kitapların çoğunluğu resim, fotoğraf gibi görsel materyallerden oluşturmaktadır. Ortaöğretimde ise görsel materyallerin oranı ilköğretime oranla daha azdır.

Öğretmenler öğretimini yaptıkları konularla ilgili öğrencilere uygulama yaptırarak konunun daha somut ve kalıcı olmasını sağlamaktadırlar.

Portekiz'de coğrafya eğitiminde kullanılan metotların belirlenmesi süreci genellikle öğrencilere konuları daha somut bir şekilde öğretme ve öğretmenin hangi konuyu nasıl daha iyi öğretebileceği üzerine yapılan çalışmalarla belirlenmektedir. Buna göre etkin eğitim ve öğretim metotları geliştirilip uygulanabilmektedir.

Bu konuyla ilgili 1999, 2000 ve 2001 yıllarında Londra'da yapılan bir araştırma, öğrencilerin ne gibi durumlarda daha etkin öğrendiklerini ve öğretmenlerin hangi durumlarda daha etkili öğretim sürecinde bulunduklarını göstermektedir.

Bu araştırma sonucuna göre öğrencilerin daha etkin öğrenci olmalarıyla ilgili şunlara ulaşılmıştır:

➤ Öğrenciler; uyarıcı, dikkatlerini çeken, teşvik eden ve onları gayretli olmaya yöneltten kaynaklar kullanıldığında daha etkili öğrenmekte ve başkalarına öğretmeyi öğrenmektedirler.

➤ Öğrenciler, öğrenme sürecinde aktif olmalı, tüm duyularını kullanmalıdırlar.

Böylece yeni bir öğrenme sürecinde önce ki öğrendiklerini kullanabilmelidirler.

➤ Öğrenciler, farklı fikirleri keşfetmek ve tecrübe sahibi olmak için zamana ihtiyaç duymaktadırlar. Bu nedenle öğrenim hedefleriyle alınan sonuçlar arasında devamlı uygun bir korelasyon olmayabilir. Bu hususta aceleci davranılmamalıdır.

➤ Öğrencilerin kendilerini güvende hissetmeleri onları etkin öğrenmeyi gerçekleştirmelerine yöneltir. Öğrenciler, öğrenim süreçlerinde risk alabilmek ve problemlere çözüm üretebilmek için öğretmenlerine güven duymalıdır. Her öğrencinin ayrı bir öğrenme yöntemi ve yolu olmakla birlikte öğrenme oranları da farklıdır.

➤ Öğrenciler, ilköğretim seviyesinde ki oyun temelli öğretimle sonra ki yıllarda öğrenecekleri kavramların öğrenilmesi arasında bağlantı kurabilmelidirler.

➤ Öğrenciler, üretime katkıda bulundukları ve hayal güçlerini kullanabildikleri faaliyetler sayesinde öğrenme gücünü önemli ölçüde arttırırlar.

Bu çalışmaya göre öğretmenler ise:

- Velilerle koordineli olduklarında ve onlarla birlikte çalıştıklarında,
- Eğlenceli ve olağan dışı faaliyetler planladıklarında,
- Bazı olumlu davranışlara iyi bir örnek olduklarında,
- Zengin bir dile ve iyi bir dil bilgisine sahip olduklarında,
- Bilgi ve becerileri öğrenciye doğrudan öğrettiklerinde,
- Karşılıklı diyalog halinde ders anlattıklarında ve öğrencilere dikkatli oluşturulmuş sorular yönelttiklerinde,
- Öğrencilere arkadaşlarına öğretme fırsatı tanıdıklarında,
- Öğrencilere öğrenme ile ilgili pozitif davranışlar kazanmaları hususunda yardımcı olduklarında,
- Öğrenme ve öğretme konusunda gerek sınıfta gerekse sınıf dışında uygun ortamlar hazırlama planlarını yapabildikleri ölçüde,
- Öğrencilerle ilgili olumlu ve planlı gözlemlerde bulunduklarında,
- Öğrencileri farklı faaliyetlerle değerlendirdiklerinde,

➤ Öğrencilerin öğrenim aşamasında onların kendilerini geliştirmeleri için neler yapılabileceğinin belirlenmesi ve planlanması hususunda gelecek adımları belirlediklerinde,

➤ Belirttiğimiz tüm bu maddelerin gerçekleştirilmesi aşamasında eğitimsel gereksinimlerini ve hazırlık ihtiyaçlarını belirlediklerinde, öğretme meselesinde aktif oldukları söylenebilir.

Portekiz’de bu ve benzeri araştırmalar örnek alınarak farklı öğretim metotları geliştirilerek kullanılmıştır. Kullanılan bu öğretim metot ve teknikleri farklı nedenlerden dolayı değişebilmektedir. Ancak burada ki en önemli amaç öğrencinin coğrafyayı etkili, kolay ve uygulamalı bir şekilde öğrenerek coğrafi kabiliyet ve bilgisinin geliştirilebilmesidir (QCA 1999, 2000, 2001).

3.7. Coğrafya Eğitiminde Kullanılan Araç-Gereç ve Yardımcı Materyaller

Coğrafya eğitiminin en önemli konularından biri de coğrafya dersinde yararlanılan araç ve gereçlerdir. Ders anlatımında kullanılan araç-gereçler eğitimin yapıldığı fiziki ortam şartlarını da belirlemektedirler. Çağın koşullarına ve teknolojik şartlarına uygun olan araç-gereçler eğitimin daha kaliteli ve somut yapılmasını sağlayıp, dersin monotonlaşmasını önleyerek öğrenciye daha cazip hale getirirler. Portekiz’de ilk ve orta kademe coğrafya derslerinde, dersin somutlaştırılması ve görselleştirilmesi için çeşitli ve zengin teknolojik imkânlardan faydalanılmaktadır. Coğrafya derslerinde genel olarak harita, çeşitli konuları içeren afiş ve panolar, küre, çeşitli kitap ve dergiler gibi araç-gereçler kullanılmaktadır. Ayrıca fiziki coğrafya konularının öğrenciye aktarılmasında coğrafya laboratuvarı önemli bir yere sahiptir. Tüm coğrafya konuları alt başlıkları ve konu detayları dâhil, videolar, CD’ler, kitaplar, model ve posterler gibi çeşitli materyaller aracılığıyla tüm anlama düzeylerine hitap etmekte ve konular görselleştirilmektedir. Böylelikle öğretmen konuları öğrencilere aktarırken çok zengin araç ve gereçlerden faydalanmaktadır.

3.7.1. Haritalar, Atlaslar ve Küreler

Coğrafya öğretiminde haritadan yararlanma olmazsa olmazlardandır. Harita kullanımının coğrafya öğretiminde bu denli önemli bir yere sahip olmasının nedeni,

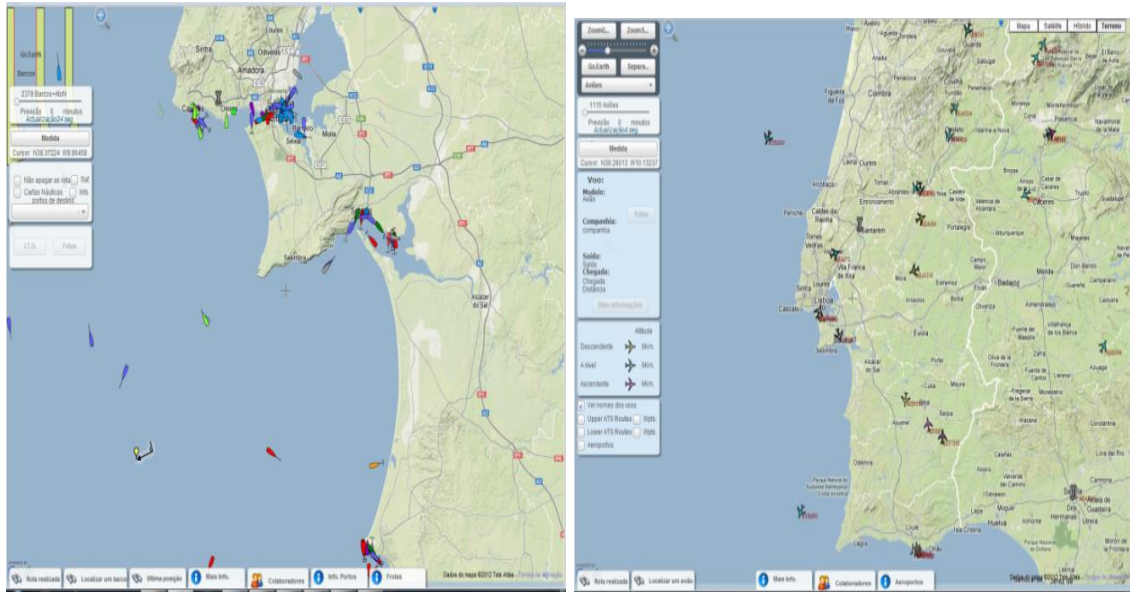
haritanın coğrafya eğitimini somutlaştırması ve uygulamalı öğretim metodundan yararlanmadır. Böylece coğrafya dersinin anlaşılması ve kalitesi de artmış olur. Bu nedenle her sınıfta istisnasız, çok çeşitli harita, atlas ve küreler bulunmaktadır.

Portekiz’de haritalar, sınıflarda öğretmenin pratik olarak her an kullanımına hazır şekilde asma rulo haritaları olarak tasarlanmıştır ve tahtanın üst tarafına monte edilmiştir.

Atlaslar ve küreler ise coğrafya sınıflarının olmazsa olmaz araç ve gereçleri arasında yerini almaktadır. Derslerde kürelerin değişik şekilleri görülmekte, öğrencinin üzerinde çalışması için dilsiz, siyasi ve fiziki küre çeşitleri hazır bulunmaktadır.

Böylece öğretim metodu olarak coğrafya derslerinde harita atlas ve kürelerin kullanılması yaygındır. Ayrıca işlenen konu ile ilgili haritalar içeren bazı aktiviteler de yer almaktadır.

Portekiz’de coğrafya müfredatında haritanın kullanılmadığı bir coğrafya dersine zor rastlanır.

Şekil 3.2. Coğrafya eğitiminde kullanılan online haritalar (Soares, 2013: 118).

3.7.2. Sınıflar

Portekiz’de genel olarak okullarda kabine sınıf sistemi henüz yerleşmemiştir. Sadece Müzik ve Sanat sınıfları için kabine sistemi uygulanmaktadır. Okullar genel olarak eski yapılar olduklarından dolayı okulların yapısı da kabine sistemine müsait değildir. Fakat bazı okullarda istisnai olarak coğrafya sınıfları da mevcuttur. Bu istisnai sınıflar öğrenciye en uygun öğrenim imkânı sunmak ve bilgiyi öğrenciye daha somut bir şekilde iletmek amacıyla tasarlanmıştır.

Şekil 3.3. Coğrafya dersinin işlendiği sınıftan bir görüntü.

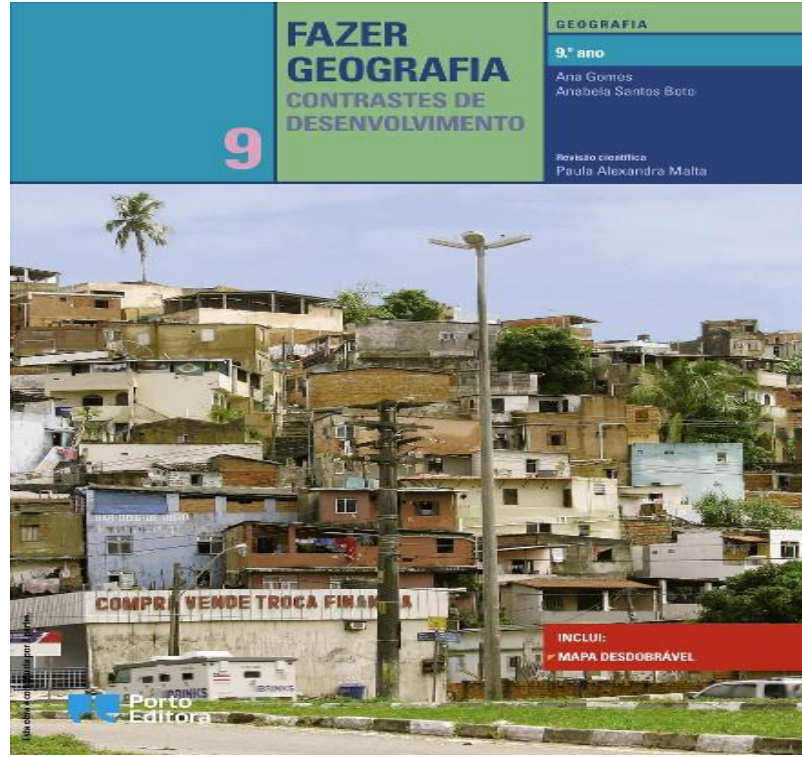
3.7.3. Kitaplar

Portekiz’de ders kitapları şekil olarak Avrupa kriterleriyle uyumludur. Ders kitapları genel olarak şekil ve muhteva açısından ideal bir forma uymak zorundadır. Kitaplar ders ile ilgili birçok şeyi rahatlıkla gösterebilecek şekilde tasarlanmıştır. Coğrafya dersi kitapları ise genelde setler halinde çıkmaktadır. Öğretmen için, öğrenci için ders ve çalışma kitapları, CD vb. materyaller halinde set olarak bulunmaktadır.

Konuyu daha kalıcı ve somut hale getirmek için kitaplarda zengin görsellikler kullanılmaktadır.

Şekil 3.4. Portekiz Tarihi ve Coğrafyası dersi kitabının ön kapağı.

Şekil 3.5. 9. Sınıf Coğrafya ders kitabının ön kapağı.

Şekil 3.6. 10. Sınıf Coğrafya ders kitabının ön kapağı.

3.7.4. Pano ve Fotoğraflar

Portekiz’de coğrafya eğitiminde pano ve fotoğraflar önemli bir yere sahiptir. Bu materyaller dersin öğrenciye aktarılması esnasında konuyu somutlaştırarak ve görselleştirerek öğrencinin zihninde kalıcı olmasını sağlamaktadır. Pano ve fotoğraflar çeşitli konuların değişik şekil, grafik ve yazı ile anlatıldığı görsel ürünlerdir. Bu malzemeler ders esnasında ve sonrasında öğrencilerin faydalanabilmeleri için sınıf ve koridor duvarlarında bulunmaktadır.

Şekil 3.7. Coğrafya dersine ait bir pano.

Şekil 3.8. Coğrafya dersine ait bir pano.

3.7.5. Maket ve Modeller

Temel fiziki coğrafya dersinin konularının öğrenciye aktarılmasında yaygın olarak kullanılan metotlardan biri de konuların maket ve modellerinin geliştirilmesidir. Bu metot daha çok fiziki coğrafya derslerinde kullanılmaktadır. Atmosfer, okyanus, göl, akarsu, ekosistem, su döngüsü, aşınım ve birikim şekilleri gibi birçok konunun anlatımında bu araç-gereçlerden faydalanılır.

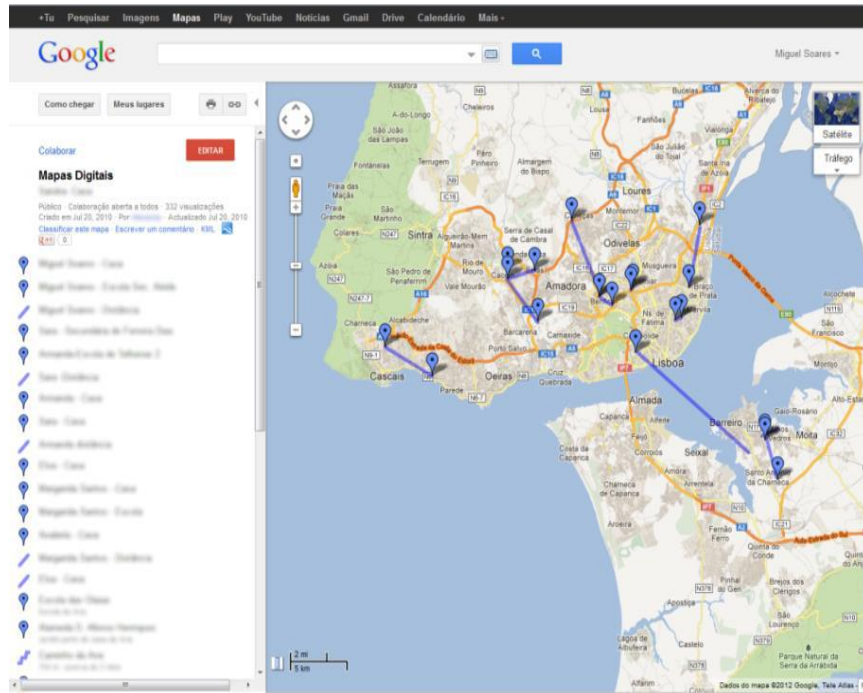

Şekil 3.9. Coğrafya dersinde öğrencilerin yapmış oldukları modeller.

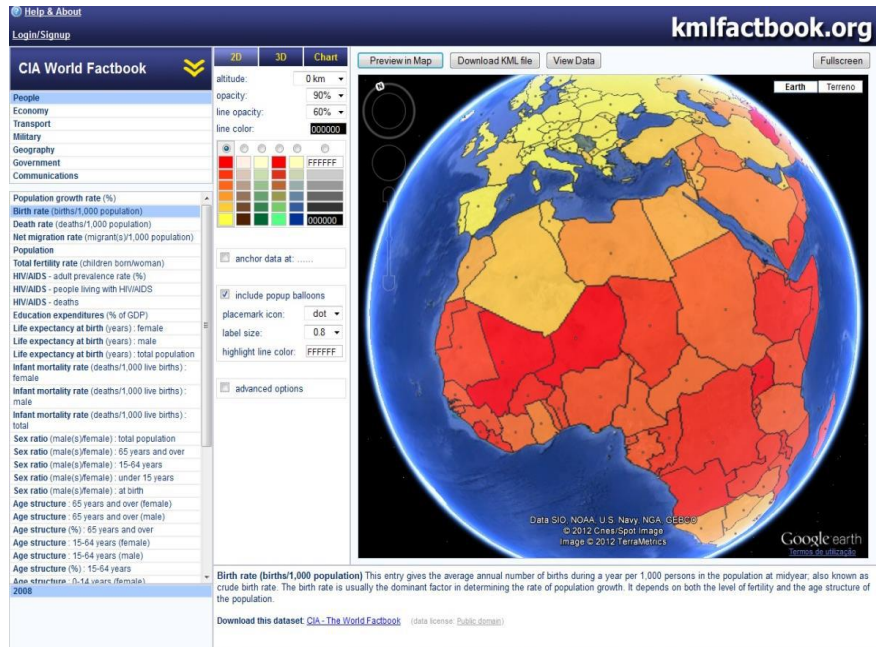
3.7.6. Bilgisayar ve İletişim Teknolojileri

Bilgisayar ve iletişim teknolojileri özellikle içinde bulunduğumuz çağın şartları gereği eğitim ve öğretimde önemli bir yere sahiptir. Portekiz’de çoğu sınıfta internete bağlı bir bilgisayar mevcuttur. Ayrıca eğitim CD’lerinden de faydalanmada bilgisayarın yeri önemlidir. Portekiz’de coğrafya eğitimi ile ilgili birçok konuda hizmet veren pek çok blog, internet sitesi ve değişik içeriğe sahip sayfalar mevcuttur. Bu sayfalardan bazıları resmi eğitim kurumlarına ait, bazıları bu eğitim kurumlarında okuyan ve çalışan kişilere ait, bazıları ise tamamen bağımsız kişilerce oluşturulmuştur. Ülkede internet öğretmenler ve öğrenciler tarafından eğitim amacıyla sıkça kullanılmaktadır. Ders konularının internet aracılığıyla öğrencilere iletilmesi, öğrenci-öğretmen ve öğrenci-öğrenci arasındaki iletişimlerin internet aracılığıyla yapılması bunlardan birkaçıdır. Öğretmenin derslerde verdiği ödevler, not sistemi, projeler, sınavlar, ders ile ilgili

açıklamalar, haftalık ders programları, konu anlatımları ve çeşitli etkinlikler gibi birçok konu öğrencilere internet aracılığıyla duyurulmaktadır.

Şekil 3.10. Google Maps'ten bir harita örneği (Soares, 2013: 113).

Şekil 3.11. kmlfactbook.org sitesinden bir görünüm (Soares, 2013: 114).

3.7.7. Coğrafi Bilgi Sistemleri

Türkiye’de olduğu gibi Portekiz ortaöğretim coğrafya dersi programlarında da coğrafi bilgi sistemleri henüz beklenen rolünü almamıştır. Coğrafi bilgi sistemleri daha çok lisans ve lisansüstü eğitim programları içerisinde daha geniş bir şekilde yer almaktadır. Portekiz’de ortaöğretim coğrafya derslerinde coğrafi bilgi sistemlerinin gereken yerini almamasının nedenleri, Coğrafi bilgi sistemleri yazılımlarının pahalı olması, teknik ve mekânsal sıkıntılar ve eğitici personel eksikliğidir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. SONUÇ VE ÖNERİLER

4.1. Coğrafya Eğitiminin Sorunları

Portekiz’de coğrafya eğitiminin birçok sorunu vardır. En önemli sorunlarından biri temel eğitimdeki sınıflarda coğrafya disiplinin haftalık ders saatinin az olmasıdır. Haftalık ders saatinin bu denli kısıtlı olması beraberinde coğrafya eğitiminde birçok soruna yol açmaktadır. Şöyle ki öğretmenler coğrafya müfredatını yetiştirebilmek için çoğu zaman konuları hızlı geçmekte ve detaya girmemektedir.

Coğrafya eğitiminin bir diğer sorunu ise Tarih dersi ile Coğrafya dersi öğretmenlerinin eğitiminin birlikte yapılıyor olmasıdır. Bu sorun ise öğretmenlerin tarih veya coğrafya derslerine ayrı ayrı odaklanmasını zorlaştırmakta öğretmenlerin alanlarında uzmanlaşmalarının önüne geçmektedir.

Portekiz’de coğrafya öğretmenleri, belirttiğimiz bu iki önemli sorunu Portekiz Coğrafya Öğretmenleri Derneği aracılığıyla zaman zaman bakanlık yetkililerine iletmelerine rağmen bu konuda henüz köklü bir çözüm geliştirilememiştir.

Coğrafya eğitiminde yaşanan bir başka sorun ise ekonomik kriz nedeniyle teknolojik gelişmelere ayak uydurulmada zorluk çekilmesidir. Son yıllarda ülkenin yaşadığı ekonomik problemler nedeniyle teknolojik materyallere maddi kaynak ayrılması noktasında sıkıntı yaşanmaktadır. Ayrıca bütçeden coğrafya eğitimi ve araştırmalarına yeterli kaynağın aktarılması hususunda sorunlar yaşanmaktadır.

Diğer sorun ise devlet okullarının eski yapılardan oluşmasının beraberinde getirmiş olduğu olumsuzluklardır. Okul binaları eski yapılar olduğu için pek çok Avrupa ülkesinde görülen coğrafya dersine ait müstakil sınıflar oluşturulamamaktadır. Yine bu sorunun bir sonucu olarak okullarda coğrafya dersine ait laboratuvar sıkıntısı da yaşanmaktadır. Ve bu sıkıntıların izale edilmesi konusunda herhangi adım atılamamaktadır. Çünkü eski yapıların modernize edilmesi maliyetli bir iştir ve ülke bu mali yükümlülüğün altına girememektedir.

4.2. Öneriler

Yukarıda değinilen konuların ışığında coğrafya eğitiminin Portekiz’de birçok problemle karşı karşıya olduğu anlaşılmaktadır. Bu problemlerin sonucu olarak ilköğretimde coğrafya bilincine sahip, coğrafya açısından dünya standartlarını yakalamış, bilgi ve beceri açısından gerekli donanıma sahip öğrenciler yetiştirememesi hususunda önemli sıkıntılar yaşanmaktadır. Bu hedeflere ulaşabilmek adına Portekiz’de coğrafya eğitim ve öğretiminin incelenmesi sonucunda elde edilen bilgi ve sonuçlara dayanarak genelde Portekiz genel eğitim sistemi, özelde ise Portekiz’de ilk ve orta dereceli okullarda coğrafya eğitim ve öğretimi ile ilgili yaşanan sorunlarla ilgili yapılan öneriler aşağıda maddeler halinde verilmiştir:

➤ Ekonomik krizin sebep olduğu finansman eksikliği ile eğitim ve öğretim programlarının teknolojik değişimlere ayak uydurmasında yaşanan ciddi sorunları giderme adına ülke, Avrupa Birliği’nden eğitim için fon yardımı talep edebilir veya projeler yazılabilir.

➤ Özellikle ülkenin aldığı yurtdışı göçler nedeniyle oluşan kültürel çeşitlilikten dolayı yaşanan adaptasyon problemlerini en aza indirebilmek veya tamamıyla bitirmek için farklı etnik kökene sahip öğrencilere ek adaptasyon programları uygulanabilir.

➤ Eğitim alanında yaşanan diğer bir problem olan kuşak farkı konusunu çözmek adına emeklilik yaşını doldurmuş ve yeniliklere ayak uyduramayan öğretmenler zorunlu emekliliğe ayrılmalı, onların yerlerine genç, dinamik ve çağın gerekliliklerine daha hızlı ayak uyduran öğretmenler alınmalıdır.

➤ Temel eğitimde coğrafya eğitiminin en önemli sorunlarından biri olan haftalık ders saatinin az olması konusunun çözümünde ise Eğitim ve Bilim Bakanlığı başta olmak üzere coğrafya eğitimi ile ilgili kurum ve kuruluşlara önemli iş düşmektedir. Öğretmenlerin coğrafya müfredatını yetiştirebilmesi ve öğrencinin maksimum kazanım elde edebilmesi için coğrafya dersinin haftalık ders saatlerinde iyileştirilmeye gidilmelidir.

➤ Tarih dersi ile Coğrafya dersi öğretmenlerinin eğitiminin birlikte yapılmaması konusunda da Eğitim ve Bilim Bakanlığı, Üniversiteler ile yetkili kurum

ve örgütlere iş düşmektedir. Henüz bir sonuç alınamamış olmasına karşın bu sorunun çözülebilmesi adına Portekiz Coğrafya Öğretmenleri Derneği çaba sarf etmektedir. Derneğin elini güçlendiren en önemli konu ise temel eğitimin üçüncü kademesinden sonra coğrafya dersinin tarih dersinden bağımsız olarak işlenmesidir. Gerek müfredat gerekse diğer hususlarda birbirinden farklı olan iki ayrı disiplinin öğretmenlerinin üniversitede aynı çatı altında eğitim almaları Portekiz eğitim sisteminin dikkat çeken önemli sorunlarından biridir.

➤ Devlet okullarının genel itibariyle eski yapılardan oluşması probleminin çözümü için Portekiz Devleti'nin en kısa zamanda önemli adımlar atması gerekmektedir.

4.2. Sonuç

Bu çalışma esnasında Portekiz genel eğitim sistemi ilgili bazı önemli bilgilere ulaşılmıştır:

- Portekiz'de 2,5 milyondan fazla kişi zorunlu eğitime katılmamaktadır;
- Portekiz'de nüfusun sadece % 20'si 12. sınıfta okumaktadır. Bu oranın OECD ortalaması % 65'tir.
- Portekiz vatandaşlarının % 67'si altıncı sınıftan sonra okula devam etmektedir. Ancak bu nüfusun sadece % 9'u yükseköğrenim kademesine geçmektedir. Buna karşın OECD yükseköğrenim mezunu ortalaması % 24'tür.
- Portekiz'de onikinci sınıftan sonra okulu terk etme oranı % 45'lerde olup ve bu oran Avrupa'nın en yüksek oranını teşkil etmektedir.
- Portekiz Eğitim Sistemi, Avrupa Birliği Eğitim Sistemine yakın olmasına rağmen Portekiz'de sınıf tekrarı yapan öğrencilerin sayısının arttığı gerçeği gözler önündedir.
- Portekiz'de bilgi toplumunda yetişkinlerin oldukça düşük bir oranının mesleki eğitime erişimi vardır (Aktif nüfusun sadece % 3'ü en az altı saat süren sürekli eğitime katılır).
- Portekiz, sınıf başına düşen öğrenci sayısı bakımından Avrupa Birliği'nin en düşük öğrenci/ öğretmen oranına sahiptir.

➤ Portekiz’de öğretmen ücretleri, tüm Avrupa Birliği’nde ve farklı eğitim düzeylerindeki öğretmenlerin aldıkları ücretten daha yüksektir. Ayrıca, Avrupa Birliği’ndeki diğer ülkelerin aksine, Portekiz’de öğretmenlerin ikramiyeli kariyer ilerlemesi performansa dayalı değildir.

İlk ve Orta Dereceli okullarda coğrafya eğitimi ile ilgili olarak genel bir değerlendirme yapacak olursak; coğrafya biliminin gelişmiş ülkelerde doğru bir şekilde benimsenmesi ve toplumun tüm kesimleri tarafından karşılaşılan sorunlara çözüm bulmak için kullanılmasında eğitim kaçınılmaz bir yere sahiptir. Böylece gelişmiş ülkeler, farklı problemlerin yaşandığı dünyamızda coğrafya bilimine eş değer olarak bu bilimin eğitime de önem vermektedirler. Gelişmiş ülkelerde coğrafya biliminin nasıl algılandığı ve coğrafya eğitiminin ne şekilde yapıldığını incelemek, Türkiye’de uygulanmakta olan coğrafya eğitimi konusunda yaşanan sorunlara cevaplar bulmak açısından önemlidir.

Konusu, *Portekiz’de genel eğitim sistemi ile ilk ve orta dereceli okullarda coğrafya eğitim ve öğretiminin müfredat, metot ve araç-gereçler açısından değerlendirilmesi* olan bu çalışmada ana tema ile ilgili birçok bilgiye yer verilmiştir. Çalışmanın asıl amacı Portekiz’de ilköğretim seviyesinde coğrafya eğitiminin nasıl yapıldığı konusu olmuştur.

Portekiz eğitim sistemine baktığımızda Türkiye’nin eğitim sisteminden farklı olarak önemli birkaç husus fark edilmektedir. Bunlar kısaca şöyledir: Türkiye’de eğitim genel olarak iki dönem şeklinde işlenmektedir, Portekiz’de ise üç dönemli eğitim sistemi mevcuttur.

Diğer önemli bir konu ise merkezi yönetimdir. Türkiye’de sıkı bir merkezi yapı bulunmakta, yetki ve sorumluluklar bir merkezde toplanmaktadır. Portekiz’de ise merkezi yapıya ek olarak yerel yönetimler de mevcuttur ve sıkı bir merkezi yapı bulunmamaktadır. Türkiye’de sıkı merkezi yapının sonucu olarak hizmetler eğitimin en alt birimleri olan okullara çok geç ulaşmakta, sorunlara zamanında müdahale edilememektedir. Portekiz’de ise eğitimle ilgili yetkiler yerel yönetimlere verilmekte, zamanında ve yerinde müdahale sıkıntısı yaşanmamaktadır. Portekiz’deki merkezi yapıyı oluşturan Eğitim ve Bilim Bakanlığı ise yönlendirici ve organizatör rolü oynamaktadır.

Portekiz’de coğrafya eğitimine bakacak olursak Türkiye ile coğrafyaya bakış açısı ve algılanışı, coğrafyanın önemi, coğrafyanın kullanımı açısından bazı farklılıklar bulunmaktadır. Türkiye’de coğrafya ile ilgili yaşanan ve coğrafyanın günümüzdeki durumu üzerinde önemli etkisi olan etmenlerden biri de coğrafyanın dağ, şehir, başkent gibi isimleri ezberlemekten ibaret olan ancak bilgiyi öğrenmeye dayalı olmayan, deneye dayanmayan, sayılar ve ölçülebilir değerlerle problem çözmeye yönelik olmayan bir bilim olarak algılanmaktadır. Portekiz’de ise öğretmenler coğrafi bilgi ve terimleri öğrenci için somut ve kalıcı bir şekilde işlemektedir. Ezbere dayalı eğitimden ziyade öğrenmeye dayalı eğitim sistemi benimsenmektedir.

Portekiz coğrafya eğitiminin Türkiye’deki coğrafya eğitiminden önemli diğer bir farkı da değerlendirme sistemidir. Türkiye’de sabit bir değerlendirme sistemi bulunmakta yazılı, sözlü ve kanaat notu belirli ağırlıklar dâhilinde her yerde uygulanmaktadır. Portekiz’de ise değerlendirme sistemi ders başlangıcında öğrencilere bilgi verilmek zorunluluğuyla birlikte okuldan okula, hocadan hocaya değişebilmektedir. Coğrafya öğretmenleri, değerlendirme uygulamalarında proje tabanlı değerlendirmeye daha çok önem vermektedir. Bu da öğrencinin yaparak-yaşayarak öğrenme ilkesini benimsemesini ve ezberci eğitimden uzaklaşmasını sağlamaktadır.

Portekiz’de ilköğretimde coğrafya eğitiminin belirli standartları vardır ve coğrafya eğitimi bu standartlara göre yapılmaktadır. Türkiye’de ise gerek ilköğretim düzeyinde gerekse orta öğretim düzeyinde coğrafya eğitimiyle ilgili ulusal standartlar henüz oluşturulamamıştır.

Portekiz’de 2001 yılında müfredat alanında önemli değişiklikler olmuştur. Bu, *Ulusal İlköğretim Müfredatına ve Coğrafya Müfredat Esaslarına* göre öğretmenler, öğretme-öğrenme sürecini, okullarının ve sınıflarının özelliklerine göre en uygun gördükleri şekilde organize edebilme hususunda özgürdürler. Bu sayede öğrencilerinin, mekân hakkında düşünme bilgisini geliştirmelerinde ve içinde yaşadıkları çevrede aktörler olabilmelerinde daha etkin rol alabilmektedirler.

Portekiz’de ve Türkiye’de coğrafya öğretiminde kullanılan metotlar ve araç-gereçler arasında dikkat çekici bir fark bulunmamaktadır. Her iki ülkede de coğrafya öğretiminde arazi gezileri ve çalışmaları önemli bir yer tutmaz. Öğrenciler genellikle haritalar üzerinde çalışmaktadırlar. Anlaşılması zor, soyut konu ve kavramların

işlenişinde hiç olmazsa yakın bölgelerin ziyaret edilmesi ve yerinde gözlem yapılması için coğrafi gezilere okul programlarında daha fazla yer verilmelidir.

Uluslararası Coğrafya Eğitimi alanında yapılmış olan bu çalışmanın Türkiye’de, Portekiz genel eğitim sistemi ve ilköğretimde coğrafya eğitimine ışık tutması ve daha sonra yapılacak çalışmalara kaynak olması ümidini taşımaktayız.

KAYNAKÇA

- Adalet Bakanlığı, Portekiz Anayasası. Erişim Tarihi: 15.12.2013,
<http://www.adalet.gov.tr/duyurular/2011/eylul/anayasalar/ulkeana/pdf/13-PORTEK%C4%B0Z%20439-532.pdf>
- Akgül, E., 2011, *Avrupa Birliği Ülkeleri (Almanya, Finlandiya, İngiltere, Portekiz) ile Türkiye’de İlköğretim ve Ortaöğretim Finansmanının Karşılanma Durumunun İncelenmesi*. Yeditepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eğitim Yönetimi ve Denetimi Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- Alegria, M., F., 2002, *As Recentes Alterações no Currículo Obrigatório ne Geografia em Portugal (1989-2001)*, Finisterra, Vol., 73, pp. 81-98.
- Arı, A., 2005, *Ülkemizde İlköğretim Ders Yılıının Diğer Bazı Avrupa Ülkeleriyle Karşılaştırılması ve Farklı Uygulamalar*, Milli Eğitim Dergisi, Sayı: 167, s. 309-319.
- Bilgili, M., 2011, *Fransa’da İlk ve Orta Dereceli Okullarda Coğrafya Eğitim ve Öğretiminin Müfredat, Metot ve Araç-Gereçler Açısından Değerlendirilmesi*, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, İstanbul.
- Campos, B. P., 2000, Teacher Education Policies in Portugal, National report distributed at the Conference on Teacher Education Policies in the European Union, Loulé. Erişim Tarihi: 03.01.2002,
http://www.inafop.pt/site_p/docs/livro/NR_Campos.doc
- Catela, M. E., 1999, *The Portuguese Education System: The System Today and Plans for the Future (2nd Edition)*. Ministry of Education, Bureau for European Affairs and International Relations, Portugal.
- Claudino, S., 2000, *O Ensino de Geografia em Portugal Uma perspectiva*, Inforgeo Vol., 15, Edições Colibri, pp. 169-190, Lizbon.
- Claudino, S., 2001, *Portugal através dos manuais escolares de Geografi., Século XIX, As imagens intencionais*, Dissertação de doutoramento em Geografia Humana apresentada à Universidade de Lisboa (policopiado), Lizbon.

- Claudino, S., 2011, *Teaching Geography in Portugal: Going back to the future*, problems of education in the 21st century Vol., 27, pp. 30-38
- Demirci, A., 2004, *Türkiye ve ABD’de Ortaöğretim Coğrafya Eğitim ve Öğretiminin Müfredatlar, Metotlar ve Kullanılan Araç Gereçler Açısından Değerlendirilmesi*, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, İstanbul.
- Demirci, A., 2008, *Öğretmenler İçin CBS (Coğrafya Bilgi Sistemleri)*. Fatih Üniversitesi, İstanbul.
- Doğanay, H., 1993, *Coğrafya’ya giriş ‘Metotlar-İlkeler ve Terminoloji’*, Gazi Büro Kitapevi, Ankara.
- Education Encyclopedia, Constitutional Legal Foundations in Portugal. Erişim Tarihi: 15.12.2013, <http://education.stateuniversity.com/pages/1221>.
- Erginer, A., 2012, *Avrupa Birliği Eğitim Sistemleri*. (4. Baskı) Pegem Akademi, Ankara.
- Eurybase, 2006/07, *Base de Dados de Informação sobre os Sistemas Educativos na Europa, O Sistema Educativo em Portugal*.
- Eurydice, 2005, *Avrupa’daki Eğitim Sistemleri ve Devam Eden Reformlar Üzerine Özet Ulusal Belgeler, Portekiz*. Erişim Tarihi: 15.12.2013, [maol.meb.gov.tr/html_files/ulkeler/Portugal%20\(TR\).doc](http://maol.meb.gov.tr/html_files/ulkeler/Portugal%20(TR).doc)
- Eurydice, 2012/13, *National Student Fee and Support Systems*, Eurydice – Facts and Figures, Portugal.
- Eurydice, 2013, *Organisation of School Time in Europe Primary and Secondary General Education, 2013/14 School Year*, Portugal.
- Fernandes, D., 2009, *Educational Assessment in Portugal*, *Assessment in Education: Principles, Policy and Practice*, Vol: 16, No: 2, pp. 227-247.
- Gözenç, S., 1999, *Avrupa Ülkeler Coğrafyası*. Çantay Kitabevi, İstanbul.
- Güner, İ., 1999, *Avrupa Ülkeleri Coğrafyası*. Kâzım Karabekir Eğitim Fakültesi Coğrafya Eğitimi Anabilim Dalı, Ders Notu, Erzurum.

- İncekara, S., 2006, *Türkiye ve Kanada’da Coğrafya Eğitim ve Öğretimin Müfredat, Metot ve Araç-Gereçler Açısından Değerlendirilmesi*, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, İstanbul.
- Kaya İ., 2014, Nitel Araştırma Yöntemleri. Arı, Y., Kaya İ., (Ed), Coğrafya Araştırma Yöntemleri, Coğrafyacılar Derneği Yayınları, Balıkesir.
- Kayapınar, A., 2012, İstanbul’un Fethinden Augsburg Antlaşması’na Kadar Avrupa Tarihi (1453-1555). Kayapınar, L., Afyoncu, E., (Ed), Ortaçağ-Yeniçağ Avrupa Tarihi, T.C. Anadolu Üniversitesi Yayınları, No: 2727, Eskişehir.
- Kılınç, Y., Ateş, M., Özder, A., 2014, *Avrupa ve Asya Ülkelerinin Eğitim Sistemi ve Coğrafya Eğitimi*. Kafkas Üniversiteler Birliği Uluslararası Sosyal Bilimler Kongresi, 25-27 Eylül 2013 Bildiriler Kitabı, s. 187-197.
- Meydan Larousse Ansiklopedisi, 1986, *Portekiz*. Cilt: 10, s. 274-277.
- Ministério da Educação e Ciência , 2001 (b), Programa de Geografia a 10º e 11º ou 11º e 12º anos.
- Ministério da Educação e Ciência, 2001 (c), DEB/ME, Geografia–*Orientações Curriculares 3º Ciclo*, Documento de Trabalho, pol s.l.
- Ministério da Educação e Ciência, 2001, *Currículo Nacional do Ensino Básico: Competências Essenciais*, Lizbon, Portekiz.
- Ministério da Educação e Ciência, Kurumun Tanıtımı (What we do?). Erişim Tarihi: 15.12.2013, <http://www.portugal.gov.pt/en/the-ministries/ministry-of-education-and-science.aspx>.
- Nations Online, Political Map of Portugal. Erişim Tarihi: 07.07.2014, <http://www.nationsonline.org/oneworld/map/portugal-map.htm>
- Özder, A., 2010, *Bosna Hersek’te Ortaöğretim Düzeyinde Coğrafya Eğitimi*, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- Özey, R., 2010, *Ülkeler Coğrafyası*, Aktif Yayınevi, İstanbul.
- Özey, R., Kılınç, Y., Ateş, M., 2013, *Farklı Ülkelerde Coğrafya Eğitimi ve Öğretimi*. Pegem Yayıncılık, Ankara.

- Özey, R.. 2002, Türkiye Coğrafyası ve Jeopolitiği, Aktif Yayınevi, İstanbul
- Porter, D., Prince, D., 2004, Frommer's Portugal 18th Edition, Wiley Publishing, Inc., New Jersey.
- QCA (Qualifications and Curriculum Authority), 1999, Early Learning Goals, Londra: QCA.
- QCA (Qualifications and Curriculum Authority), 2000, Curriculum Guidance for the Foundation Stage, Londra: QCA.
- QCA (Qualifications and Curriculum Authority), 2001, Planning for Learning in the Foundation Stage, Londra: QCA.
- Reis, J., 2004, Boas Práticas na Educação Geográfica. Centro de Estudos Geográficos, Lisbon: Portekiz.
- Sadıgov, İ., 2004, *Azerbaycan ve Türkiye'de ortaöğretim coğrafya eğitim ve öğretiminin müfredatlar, metotlar ve kullanılan araç gereçler açısından değerlendirilmesi*, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, İstanbul.
- Santiago, P., Donaldson, G., Looney, A. & Nusche, D., 2012, OECD Reviews of Evaluation and Assessment in Education: Portugal 2012, OECD Publishing, Portugal.
- Soares, M., I., 2013, *A Tecnologia Web e o Ensino da Geografia Ser Professor com Mediação Digital*, Doutoramento em Geografia, Universidade de Lisboa Instituto de Geografia e Ordenamento do Território, Lizbon.
- Türk Dil Kurumu, Bilim ve Sanat Terimleri Ana Sözlüğü. Erişim Tarihi: 9.6.2014, <http://www.tdk.gov.tr/>
- Türk-Portekiz İş Adamları Derneği, 2014, Portekiz Ülke Bilgileri. Erişim Tarihi: 5.5.2014, http://www.turkpiad.org/?title=Portekiz_hakkinda&m=Sayfalar&id=81&ust=57
- Uluslararası Hak İhlalleri İzleme Merkezi, 2010, Ülke İhlal Karneleri: Portekiz'in Hak İhlalleri Karnesi. Erişim Tarihi: 17.12.2013, <http://www.uhim.org/images/karne/1309770217.pdf>

Wheeler, D, Opello, Jr. W., 2010, Historical Dictionary of Portugal Third Edition, Scarecrow Press, Inc., Plymouth.

Yıldırım, A., Şimşek, H., 2004, Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri, Seçkin Yayıncılık, Ankara.

Yıldırım, A., Şimşek, H., 2008, Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri (6. Baskı). Seçkin Yayıncılık, Ankara.

ÖZGEÇMİŞ

Mehmet ÇİFTÇİ

Doğum Yeri-Tarihi: Şanlıurfa-Türkiye, 29.08.1988

E-Posta: mehmetciftci11@hotmail.com

Eğitim

- **Yüksek Lisans,** Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü & Atatürk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İlköğretim-Sosyal Bilgiler Öğretmenliği Ortak Yüksek Lisans Programı, Ağrı, 2013-2014.
- **Yabancı Dil Eğitimi ve Yüksek Lisans** (Ders Aşaması), Porto Üniversitesi, Flup, Portekiz, 2011-2013.
- **Lisans,** Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Sosyal Bilgiler Öğretmenliği, Ağrı, 2007-2011.
- **Lise,** Birecik Mehmet Adil Çulcuoğlu Anadolu Lisesi, Şanlıurfa, 2003-2007

Yabancı Dil

- İngilizce (Upper Intermediate)
- Portekizce (Elementary)

İş Deneyimi

- TRT Portekiz Muhabiri, 2012-2013